

LUCIDA

INTERVALLA

PRILOZI ODELJENJA ZA
KLASIČNE NAUKE

29
(1/2004)

FILOZOFSKI FAKULTET
U BEOGRADU
2004

Jelena Savić

Bitka kod Magnezije u izveštaju Livijevom i Apijanovom

I. — Godine 190. pre Hr. odigrala se kod Magnezije pod Sipilom jedna od značajnih bitaka u helenističkoj i rimskoj istoriji. Pobedom u toj bici Rimljani su učvrstili svoju prevlast na Mediteranu: s porazom Seleukidske kraljevine, njihov prestiž proširio se daleko na Istok.

Ratovi koje su Rimljani vodili u prethodne tri decenije, u Španiji i u Africi, na Apeninskom poluostrvu i na Balkanu, imali su za glavni cilj bezbednost same Italije, prevlast u okolnim zemljama i na moru. A kada ih je rat protiv Antioha doveo na Istok, oni su se zadovoljili time da posreduju u uređivanju odnosa između maloazijskih država, i po obavljenom poslu povukli su se iz Male Azije.

Sa svoje strane, ni Antioh nije gledao ka Zapadu. Kada je on, godine 223, postao kralj, Seleukidska država je bila okrnjena: neke teritorije bili su preoteli Lagidi i Antigonidi, neke satrapije u centralnoj Aziji bile su se otpadile, neke zavisne države i mnogi maloazijski gradovi bili su otkazali poslušnost. Uza sve to, u prvim godinama Antiohove vladavine podignuta su dva velika ustanka. Pred mladim kraljem je bio velik i težak zadatak da na ogromnoj teritoriji Seleukidske kraljevine učvrsti svoju vlast. Antioh je najpre ugušio ustanke, a zatim je pokušao, diplomatskim i vojnim sredstvima, da povрати posede u južnoj Siriji, ali mu je taj pokušaj propao. Potom je pod svoju direktnu vlast doveo Jermeniju i Komagenu, a onda se pripremio za pohod na Istok. U zimu 211/210. krenuo je na sever, povratio Partiju, Hirkaniju i Baktriju, i najzad, posle šest godina, kroz južne oblasti svoje države prispeo u jednu od svojih prestonica, Seleukiju na Tigru. Tu je na ime svog uspeha uzeo ahemenidsku titulu Velikog Kralja, i u grčkom svetu postao Antioh Veliki.

O kraljevom poduhvatu širile su se, uglavnom kao rezultat kraljeve propagande, priče među Grcima, naročito među Etolcima, kojih je kao najamnika bilo mnogo u Antiohovo vojsci. Iz tih priča su Rimljani stekli prve predstave o moćnom kralju, ali s njime oni tad nisu imali ni posredne veze. Nakon istočnog pohoda Antioh se opet posvetio pitanju

južne Sirije i stoga sklopio savez sa Filipom V Makedonskim. Cilj dvojice kraljeva bio je da zajedno napadnu državu Lagida i razdele je među sobom. U strahu od Antioha, egipatski kraljevski namesnik uputio je izaslanika Rimljanima s molbom da u korist Lagida posreduju na seleukidskom dvoru. Sa Lagidima su Rimljani već bili u prijateljskim i (verovatno) savezničkim odnosima; pretnja Egiptu značila je makar daleku i posrednu pretnju rimskim interesima.

Kada je Filip ugrozio lagidske posede u Egejskom moru, ali i slobodne grčke gradove, Rođani i pergamski kralj Atal su pozvali Rimljane da mu se suprotstave: tvrdili su da će se on udružiti sa Antiohom, te da će oni tako udruženi predstavljati pretnju za sve, pa i za Rim. Senat je ozbiljno shvatio ta upozorenja i našao povod da zarati na Filipa u navodnom ugrožavanju slobode grčkih gradova.

Po Liviju, Scipion Afrikanac je u jednoj prilici primetio Antiohovom poslaniku da ne poznaje Rimljane. Ali reklo bi se da ni Rimljani nisu poznavali helenističke vladare. Pogled ovih čuvara Aleksandrovog nasleđa retko je dopirao preko granica Aleksandrovog carstva; unutar tih granica, oni su bili pravi suparnici uglavnom samo jedni drugima. Međutim, Rimljani su bili skloni da Antioha zamišljaju kao vladara neograničene ambicije i u isto vreme uvidali da su njegova sredstva i mogućnosti veoma veliki. Godine 199. jedno izaslanstvo Senata posetilo je Antiohov dvor i nagovestilo kralju da se Senat ne bi mešao u njegov sukob sa Lagidima ako on ne bi podržao Filipa protiv Rimljana. Antioh se tada držao ljubazno ali rezervisano: nije govorio o svojim namerama, što je kod Rimljana izazvalo podozrenje da će on stati na Filipovu stranu.

Antiohu je, naprotiv, Filipov rat sa Rimljanima pružio priliku da povрати vlast nad preotetim ili osamostaljenim gradovima u Maloj Aziji i na tračkom primorju. Kada su Rimljani, godine 196, pobedili Filipa, Antioh je imao ponovo u rukama svoje maloazijske i evropske posede. Njegovu vlast, međutim, nisu hteli da priznaju Smirna i Lampsak, verovatno uz podršku Pergama. Radi očuvanja svoje nezavisnosti od Antioha, ta dva maloazijska grada obratila su se za pomoć Rimu.

Na Istamskim igrama 196. godine Rimljani su proklamovali slobodu i autonomiju za sve grčke gradove, čak i za one u Aziji. Svrha proklamacije u korist azijskih gradova bila je u tome da se zaustavi Antioh. Iste godine se jedno Antiohovo poslanstvo sastalo s Rimljanima u Grčkoj, a

potom su rimski izaslanici posetili Antioha u Lisimahiji na Hersonesu. Rimljani se nisu osvrtni na argument naslednog prava na koje se pozivao Antioh, a naročito su mu zamerali obnovu Lisimahije. Kralj, opet, nije hteo da razume rimsku brigu za grčke gradove, sa kojima Rimljani nisu dotad imali nikakvih veza.

Sledeće godine, Antioh je dovođenjem novih i većih snaga učvrstio svoj položaj u Trakiji, ali je i uputio poslanstvo Rimljanima u Grčkoj, s predlogom da se sklopi prijateljstvo i savezništvo. Odgovoreno mu je da se o takvom predlogu – koji bi potvrdio Antiohovo pravo na evropske posede – može pregovarati samo u Rimu. Antioh, međutim, nije uputio poslanstvo u Rim. Takvim držanjem je pokazao da ostaje čvrsto pri odbrani svojih prava na evropske posede ne želeći pritom da ošteti Rimljane: on se, naime, nije mešao u njihove poslove u Grčkoj.

Iste, 195. godine, Hanibal, prinuđen da beži iz Kartagine, potražio je utočište na Antiohovom dvoru. Trenutak je bio takav da Hanibal nije imao drugog izbora. Trebao mu je neko čiji se interesi nikad nisu kosili sa kartaginskim, i ko nije ni u kakvoj obavezi prema Rimljanima niti upućen na njihovu pomoć. Može lako biti da je Hanibal računao i sa nesuglasicama između Antioha i Rimljana, i da se nadao da će u kralju naći pouzdanog a moćnog saveznika protiv onih koje je mrzeo. Antioh je primio Hanibala i dodelio mu visok položaj u vojsci. Ta okolnost dodatno je pokvarila Antiohove odnose s Rimljanima, koji su se sada pribojavali i eventualnog savezništva između Seleukidske kraljevine i Kartagine.

U zimu 194/193. Antioh je obnovio razgovore sa Rimom. Ovoga puta su Antiohovi legati došli u Senat, predlažući po drugi put prijateljstvo i savezništvo između dveju država. Rimski zahtevi su sada bili ublaženi: da se Antioh *ili* povuče iz Evrope *ili* odustane od maloazijskih gradova. S rimske tačke gledišta, to je bio ustupak Antiohu; ali takav predlog nije sasvim odstupao od pređašnje rimske politike, a Senat je sebi ostavljao dovoljno prostora da, ako se ukaže prilika, ipak zarati na Antioha, u skladu sa ambicijama kakvih je bilo tokom svih prethodnih godina.

Godine 193. Senat je sa svoje strane uputio Antiohu poslanstvo u Efes, ali se ni ti pregovori nisu razlikovali od prethodnih. Sve do rata – mada on neće odmah uslediti – diplomatskih pokušaja više nije bilo.

Te godine je pred Antiohom stajalo još samo da pokori Lampsak i Smirnu, kojima se u međuvremenu bila pridružila Aleksandrija u Tro-

adi. Odnosi sa Lagidima uređeni su udajom Antiohove ćerke za Ptolemeja Epifana. Hanibal je, izgleda, podsticao Antioha na rat sa Rimljanima, a Antioh je u vezi s tim potpomogao pobunu koja je izbila u Kartagini, mada se nije spremao za prekomorski napad na Italiju. S druge strane, kralj je rešio da Etolcima, na njihov zahtev, vojno pomogne da povrate gradove na koje su polagali pravo a Rimljani su im to pravo uskratili.

I tako je Antioh krenuo u Grčku, ali onde nije primljen kako se nadao i kako mu je bilo obećavano. Naime, grčki gradovi, koji su se 196. uz rimsku pomoć bili domogli slobode, strahovali su da će slobodu izgubiti ako jedan monarh stekne odlučujući politički uticaj u Evropi. Zbog toga se Antioh odlučio da pojedine gradove pridobije vojnom pretnjom. Pri zauzimanju eubejskih luka, jedan od njegovih komandanata pobio je jedan rimski odred. Time se Antioh zatekao u ulozi neposrednog krivca za rat. Godinu dana kasnije, 191, zbog loše saradnje Etolaca, on je poražen u bici kod Termopila. Nakon toga, kralj se povukao iz Grčke na Hersones.

Livijev i Apijanov izveštaj o bici kod Magnezije, koje dajem u prevodu, otpočinju u vreme Antiohovog bavljenja na Hersonesu. Pri početku odlomka iz Apijana opisani su događaji koji su se odigrali nešto *pre* onog trenutka kojim počinje odlomak iz Livija.

II. — Tit Livije se na rimskoj književnoj sceni pojavio u Avgustovo doba, posvećujući se dugotrajnom pisanju istorijskog dela koje, iako nije bilo direktno podstaknuto Avgustovom obnovom (kao što ni sam pisac nije pripadao privilegovanom krugu književnika udostojenih vladareve naročite pažnje), ipak pokazuje glavna obeležja avgustovske književnosti. Pripovedanje istorije Rima od samih početaka bilo je za Livija, nezainteresovanog za političku karijeru i razočaranog u postupke i karakter svojih sunarodnika u nekoliko prethodnih decenija, način da živi u slavnijim vremenima, ali i da kroz primere iz prošlosti pomogne iskvarenom pokolenju da se vrati staroj rimskoj vrlini. Posledica te želje je i njegova idealizacija istorijskih ličnosti. To je jedan od razloga što se Livijevi književni kvaliteti obično stavljaju iznad historiografskih.

Ne prihvatajući stilske tendencije nove generacije istoriografa, naročito ne njihovu težnju ka što sažetijem izrazu, Livije se opredeljuje za stil srodan sa govorničkim onako kako ga je definisao Ciceron. Taj je stil

»obilan i pokretan, i teče glatko i ravnomerno«.¹ Livije se često trudi da u jednoj rečenici iznese i poveže što više činjenica. U ishodu, to su dugačke periode, komplikovane strukture, ali i dalje jasne i pregledne, a kada hoće da u okviru šire radnje zaokruži jedan događaj, Livije skraćenom rečenicom vešto sabira i zaključuje ispričano, tako da prelaz ne bude grub. Unutar rečenice, Livije ne štedi ni na elementima koji preciznije određuju ono što je ključno. Stoga je jasno zašto Kvintilijan stilske odlike Livijevog pisanja sažima u rečima *lactea ubertas*.

Livijevo delo je podeljeno na celine od po deset knjiga – dekade. Takva podela Livijeve istorije postojala je već u poznoantičko doba, premda je sam autor svoje delo pisao, a verovatno i izdavao, u pentadama. Istorijski događaji su izloženi analistički, po godinama, a kako je bliže svome dobu, Livije daje sve detaljnije izveštaje. Za izvore je imao dela mladih rimskih analista (Valerija Ancijata, Klaudija Kvadrigarija, Licinija Maccera), a za kasniju istoriju i Polibijevo delo; natpise i dokumenta gotovo da nije koristio. Posle detaljne analize sačuvanih knjiga, odlomaka i perioha, danas se smatra da se Livije obično opredeljivao za onaj izvor do kojeg je u trenutku pisanja mogao najlakše da dođe. To je još jedan razlog što mu se osporavaju istoriografski kvaliteti.

Analističko izlaganje daje dobar pregled pojedinačnih stanja u datim trenucima, ali njegova rascepanost ometa širi pogled na tok istorijskih događaja, a pogotovu umanjuje čar pripovesti. Na primer, čitalac koji se unese u opis ratnih operacija biće preusmeren, kada to najmanje iščekuje, na izveštaj o smeni magistrata u Rimu. Ta mana je utoliko upadljivija što Livije bogato pripoveda, pušta svoje ličnosti da govore izdašno i rečito, i rado dramatizuje čak i sitnije događaje.² Sve to čini da se čitalac udubi u priču, pa iznenadne prekide u pripovedanju doživljava kao grubost.

Livije je često vrlo detaljan u izlaganju događaja, ali njegova pažnja nije uvek raspoređena po zaslugi. Osim dostupnosti ili nedostupnosti pojedinih izvora, razlog tome može biti i Livijevo lično interesovanje, kao i njegova procena interesovanja čitalaca. Recimo, ratne operacije oko

¹ Cic. *De or.* 2,64.

² U prevedenom odlomku, lep primer takve dramatizacije su događaji oko Fokeje (32). (Ovde i nadalje, u referencama na odlomke koje ću dati u prevodu podrazumeva se Livijeva knjiga 37 odnosno Apijanova Sirijska knjiga.)

Fokeje nisu od Livija zahtevale detaljan opis položaja i izgleda tog grada (dovoljno je bilo reći da Fokeja ima vrlo zgodnu i bezbednu luku, što je Rimljanima i bio motiv za opsadu); ali Livije, koji ni sam nije bliže poznao geografiju istočnog Sredozemlja, mogao je računati na to da će njegovim čitaocima opis jedne neobične tvrđave biti zanimljiv. Na drugoj strani, kada se ima u vidu Livijev prevashodni cilj da u rimskoj istoriji nađe uzore koje će ponuditi savremenima, razumljiv je i njegov interes za epizode u kojima se nalazi makar i omanji takav primer.³ Jasno je onda koliku će pažnju on posvetiti rimskoj vrlini ispoljenoj u zaista važnim situacijama. Jedna od takvih scena je ona u kojoj glavnu ulogu igra vojni tribun Emilije (43,1–4). Apijanova obrada (36) pokazuje koliko se o tome *moralo* ispričati, a razlog Livijeve razrade, u kojoj je Emiliju posred meteža pripisana čak i kraća beseda, leži u tome što Livijev ratnik mora i reću i delom da pokaže neustrašivost i strogost pred Livijevim čitaocem. Ima kod Livija, uostalom, znamenitih govora i izvan dramatičnih situacija. Takav je odgovor Scipiona Afrikanca Antiohovom legatu (36,3–8): govoreći o sebi, Afrikanac u stvari govori o pravom Rimljaninu – čoveku nepotkupljivom i negramzivom, kome su na prvom mestu država i čast.

III. — Mane koje proističu iz analističkog izlaganja istorije sasvim su strane Apijanovom delu. Apijanova koncepcija je osobena: on daje istoriju ratova raspoređenu geografski. Imajući pred očima veliku i stabilnu rimsku državu svog vremena (prva polovina II veka po Hr.), Apijan se interesuje za to kada i kako je koja od rimskih zemalja postala deo Carstva. »Smatrajući da bi poneko želeo da se na ovaj način obavesti o rimskoj istoriji, ja ću pisati o svakoj zemlji pojedinačno, izostavljajući ono što se u isto vreme dešavalo drugde.«⁴ Događaje Apijan izlaže kratko i samo u glavnim crtama, žrtvujući konciznosti manje važna imena i datume.

Koncepcija kakvu je Apijan odabrao ostavlja dosta prostora za umetničku obradu istorijske materije, ali pisac ipak pripoveda vrlo jednostavno. Razlog te jednostavnosti istovremeno je najkorisnija osobina Apijanovog dela kao istorijskog izvora: ono je uglavnom pisano kao istorija

³ Upor. izveštaj o odvažnosti rimske predstraže napadnute od Antiohovich konjanika (38,6–7).

⁴ App. *Prooem.* 13.

radi istorije. Apijanov cilj je da opiše i sposobnosti i slabosti jednako i Rimljana i njihovih protivnika, i da iznese ne samo istorijske događaje već i njihove uzroke, povode i posledice.

Ali Apijan ima i velikih mana. Kao istoriograf, on je nepotpuno obavešten i nedovoljno kritičan prema svojim izvorima, pa zato i sam nepouzdan. (Apijan spominje da se služio delima Polibija, Jeronima iz Kardijske, Cezara, Asinija Poliona, Avgusta. Time nije isključeno da je on, bar mestimično, koristio i druge pisce.) Kao književnik, Apijan piše tako da mu se jednostavnost najčešće svodi na nemaštovitost, mada njegov stil nije sasvim lišen ukrasa: i kod njega istorijske ličnosti pokatkad govore, a događaji su ponekad prikazani dramski.⁵ Po pravilu, Apijanovo pripovijedanje glatko teče i lako se prati.

IV. — Prikaz magnezijske bitke se kod Livija i Apijana poklapa u glavnim crtama, što je razumljivo budući da im je obojici kao glavni i verovatno najdetaljniji izvor za tu bitku služilo Polibijsko delo (čiji je odgovarajući deo, međutim, izgubljen). Očekivalo bi se, onda, da se ta dva izveštaja poklapaju i u važnijim detaljima – što nije uvek slučaj. Navešću tri primera.

Konzulova uloga. – Upadljivo je to što konzul, vrhovni zapovednik, i kod Livija i kod Apijana ima samo sporednu ulogu u osmišljavanju i izvođenju vojnih koraka. Istina je da on, Lucije Kornelije Scipion, nazvan *Asiagenes* posle ovog pohoda, nije dotad imao većeg komandantskog iskustva, ali se kao borac kod Termopila 191. već bio susreo sa Antiohomovom vojskom. Glavnu ulogu u donošenju odluka ima konzulov brat, Publije Scipion Afrikanac, pobednik kod Zame. On je svome bratu, kad je ovaj dobio mandat da nastavi započeti rat protiv Antioha, dodeljen kao jedan od legata.

Situaciju koja je nastala u štabu Rimljana kada se Scipion Afrikanac zbog bolesti odvojio od vojske Livije i Apijan različito predstavljaju. Vodeću ulogu za to kratko vreme Livije prepušta konzulu, mada mu ne pripisuje niti kakvu naročitu zaslugu niti smelost niti dovitljivost. U jednom trenutku,⁶ njegov konzul je čak neodlučan, ali se ni tada ne javlja druga

⁵ Npr. bitka kod Panorma (24) ili povlačenje falange (35).

⁶ Liv. 39,1–5.

ličnost koja bi preuzela stvar u svoje ruke, već je tu savet da odluči šta će se raditi. Suprotno tome, kod Apijana⁷ Afrikanac svome bratu ostavlja određenog čoveka, Domicija, za glavnog savetnika, kojem onda Apijan pripisuje sve odluke, čak i postrojavanje vojske za boj.

*Sastav i raspored trupa pred bitku.*⁸ – Livije poklanja veliku pažnju opisu trupa, naročito Antiohovich (svakako zbog njihove šarolikosti i neobičnosti): taj opis je vrlo detaljan i precizan, i zauzima gotovo jednak prostor onome koji Livije daje celom toku bitke. Apijan je kraći, ne svugde jasan, a u pojedinostima čak je i nedosledan. Razlike u navedenom brojnom stanju pojedinih trupa nisu znatne, ali ima nekoliko važnih stvari u kojima se ova dva izveštaja ne slažu. Jedno je to što uz bokove falange kod Livija stoji pešadija, a kod Apijana konjica. Drugo je položaj četvoroprega sa srpovima: Livije ih smešta na levo krilo Antiohove vojske, ispred konjičkih trupa, a Apijan im daje isturen položaj na bojnopolju. Treće je raspored komande na rimskoj strani: Livije ne govori eksplicitno ko zapoveda kojim delom trupa, ali je iz njihovog rasporeda i sleda događaja (koji su isti i kod Apijana) jasno da se Eumen nalazi na desnom krilu. Apijan kaže da je desno krilo pripalo Domiciju, a Eumenu levo: tu se izvesno radi o Apijanovoj grešci, jer on, nedosledno sopstenoj tvrdnji, odrede koje je dodelio Domiciju smešta na levi kraj vojske, a Eumenovu akciju na desno krilo.

*Falanga.*⁹ – Apijan detaljno govori o Antiohovoju falangi kod Magnezije: kakvi su bili njen poredak za bitku i položaj u odnosu na ostale trupe i kako su ti faktori uticali na njene napadačke i odbrambene mogućnosti; zatim o njenom neuspehu u bici i, najзад, o pribranom i časnom povlačenju pred neprijateljem: iako ne može da napadne, falanga se drži u čvrstom poretку, od kojeg Rimljani i dalje zaziru. Livije piše o sastavu falange bolje nego o njenom poretку i položaju. O sudbini falange u bici, on daje sasvim kratak izveštaj: falangite u jednom trenutku zahvata strah, a Rimljani ih tuku i spreда i s leđa, neustrašivi čak i pred Antiohovim slonovima.

⁷ App. 30.

⁸ Vidi Liv. 39,7–41,8 i App. 31–33.

⁹ Vidi Liv. 41,1–4, 42,3–6 i App. 32, 35.

V. — Kod oba pisca se u opisu događaja neposredno vezanih za bitku izdvajaju dva lika suprotstavljena ne samo u ratu već i po svome karakteru i ambicijama. To su Antioh i Scipion Afrikanac.

Livije se ne trudi da eksplicitno saopšti kakav je Antioh. Usputnim napomenama o Antiohovom strahu i kolebljivosti, i scenama poput one u kojoj njegov izaslanik pokušava da podmiti Afrikanca,¹⁰ Livije ostavlja čitaocu da posredno zaključi o Antiohovo inferiornosti. Apijan daje jače obojenu sliku: Antioh je uplašen, mahnit, nestalan, lakomislen, brzoplet, gramziv. Takav lik Velikog kralja u suprotnosti je sa predstavom kakva se o njemu može steći na osnovu politike koju je vodio u prethodnih tri-deset godina vladavine. Sudeći po tome, Antioh je bio razborit, vešt i istrajan političar, odvažan i sposoban vojskovođa. Ali u ratu sa Rimljanima kao da mu je sasvim ponestalo ne samo osvajačke ambicije već i borbene energije: on najčešće gleda da izbegne direktan sukob, kao nadajući se da će ga Rimljani ostaviti da uživa plodove svojih ranijih uspeha.

Karakter Scipiona Afrikanca ocrtan je, i kod Livija i kod Apijana, gotovo isključivo kroz njegove govore. Scipion je uzor vrline: trezven, strog, nepotkupljiv, samouveren. Njegov cilj je odbrana odluka i ugleda Senata, a kako je za Rimljanina čast države i njenih institucija neprikosnoven, Scipion ni po koju cenu neće odstupiti od onoga što mu je zadatak.

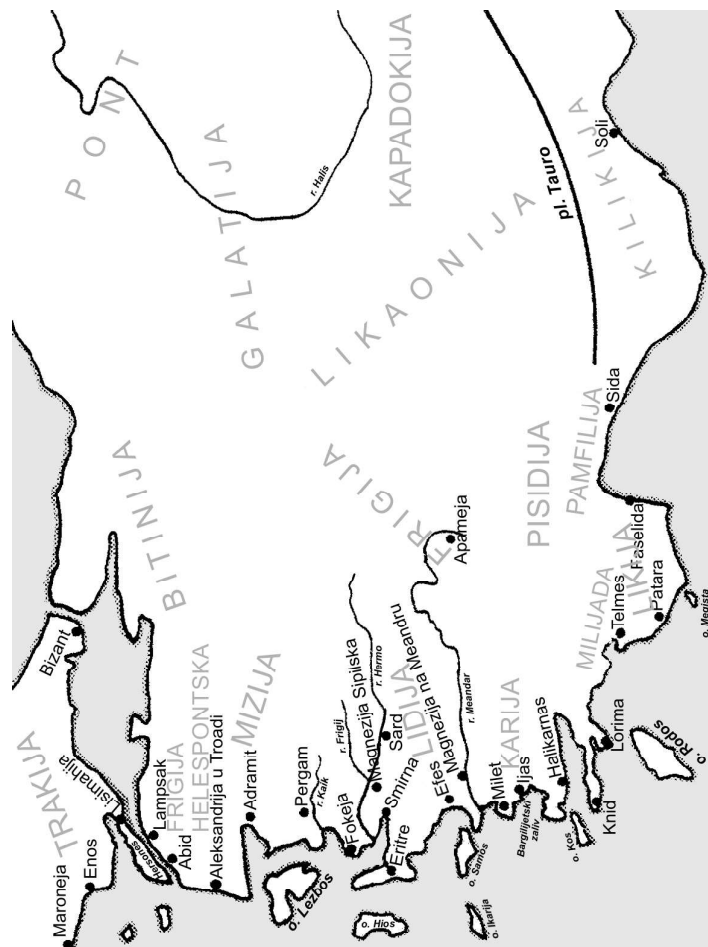
Kroz ova dva lika Livije i Apijan objašnjavaju uzroke i posledice ne samo bitke kod Magnezije već i čitavog rata. Razlika je u tome što Livije rimsku pobedu objašnjava vrlinom i »fortunom«, dok Apijan pokušava da je rastumači i racionalno, kao posledicu Antiohovih grešaka. Stoga, premda Livije daleko nadmašuje Apijana u pripovedanju, Apijan sa svojim pokušajem da šire sagleda uzročno-posledične veze među događajima stoji ovde ispred Livija.

¹⁰ Liv. 36,2.

Literatura

- J. BRISCOE, *A Commentary on Livy: Books XXXIV–XXXVII*, Oxford 1981.
- G. B. CONTE, *Latin Literature: A History*, prev. J. B. Solodow, red. D. Fowler — G. W. Most, Baltimore—London 1994.
- J.-M. ENGEL (izd.), *Tite-Live, Histoire romaine*, tom 27: knj. XXXVII, Paris 1983 (izdanje teksta sa francuskim prevodom i komentarom).
- M. HOLLEAUX, »Rome and Macedon: The Romans against Philip«, u: S. A. Cook—F. E. Adcock—M. P. Charlesworth (izd.), *Cambridge Ancient History, Volume VIII*, Cambridge 1954², str. 138–198, i »Rome and Antiochus«, u istom, str. 199–240.
- S. HORNBLOWER—A. SPAWFORTH (izd.), *The Oxford Classical Dictionary*³, Oxford 1996.
- A. LESKY, *Povijest grčke književnosti*, prev. Z. Dukat, Zagreb 2001.
- E. NORDEN, *Die antike Kunstprosa*², I, Leipzig—Berlin 1923.
- P. G. WALSH, *Livy: His Historical Aims and Methods*, Cambridge 1961.
- H. WHITE (prev.), *Appian's Roman History*, I–II, LCL 1972 (sa paralelnim grčkim tekstom iz nenavedenog izvora).
- K. ZIEGLER—W. SONTHEIMER (izd.), *Der Kleine Pauly: Lexikon der Antike*, I–V, München 1975.

Karte*

* Izrađene prema kartama uz ENGELovo izdanje Livija.

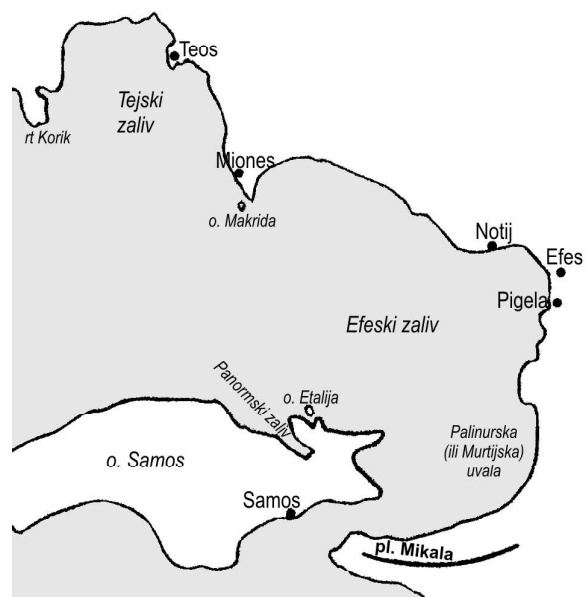
Karta 1
Mala Azija u vreme Sirijskog rata

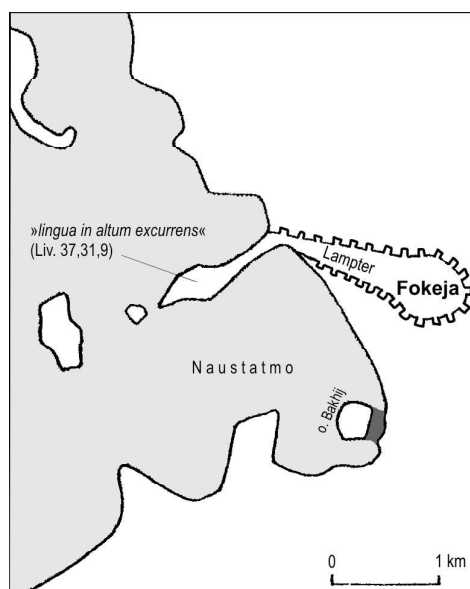
Karta 2

Pohod rimske vojske kroz Malu Aziju do bojišta kod Magnezije

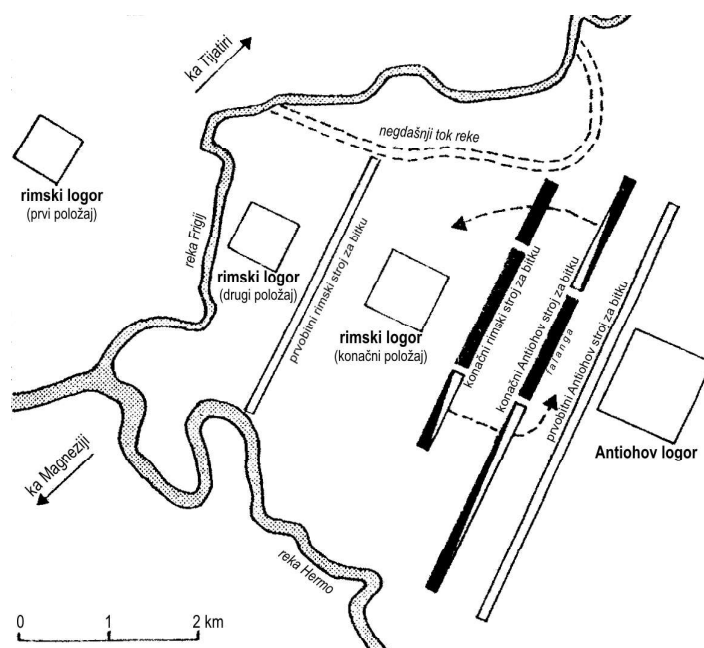
Jelena Savić

Karta 3
Mionos sa širom okolinom

Karta 4
Fokeja

Karta 5

Položaji logora i trupa u bici kod Magnezije

31,1 quo territus Antiochus, quia possessione maris pulsus longinqua tueri diffidebat se posse, praesidium ab Lysimachia, ne opprimeretur ibi ab Romanis, deduci prauo (ut res ipsa postea docuit) consilio iussit. 2 non enim tueri solum Lysimachiam a primo impetu Romanorum facile erat, sed obsidionem etiam tota hieme tolerare et obsidentis quoque ad ultimam inopiam adducere extrahendo tempus et interim spem pacis per occasionem temptare. 3 nec Lysimachiam tantum hostibus tradidit post aduersam naualem pugnam, sed etiam Colophonis obsidione abscessit et Sardis recepit se; 4 atque inde in Cappadociam ad Ariarathen qui auxilia accenserent et quocumque alio poterat ad copias contrahendas, in unum iam consilium ut acie dimicaret intentus, misit.

5 Regillus Aemilius post uictoriam naualem profectus Ephesum, directis ante portum nauibus, cum confessionem ultimam concessi maris hosti expressisset, Chium, quo ante nauale proelium cursum ab Samo intenderat, nauigat. 6 ibi naues in proelio quassatas cum refecisset, L. Aemilium Scaurum cum triginta nauibus Hellespontum ad exercitum traiciendum misit, Rhodios parte praedae et spoliis naualibus decoratos domum redire iubet. 7 Rhodii impigre praeuertere ad traiciendas copias consulis [iere], atque eo quoque functi officio, tum demum Rhodum rediere, classis Romana ab Chio Phocaeam traiecit.

8 in sinu maris intimo posita haec urbs est, oblonga forma; duum milium et quingentorum passuum spatium murus amplectitur, coit deinde ex utraque parte in artiore uelut cuneum; Lamptera ipsi appellant.

Tit Livije
XXXVII 31–45 i 55,4–56,10

(Događajima koji su opisani u sledećem odlomku prethodila je pomorska bitka na pola puta između grada Teja i Samosa, kod rta Mionesa. U toj bici je rimska flota pod komandom pretora Lucija Emilija Regila i uz pomoć izvesnog broja rodoskih lađa potukla Antiohovu mornaricu. Zapovednik kraljeve flote Poliksenida uspeo je da pobegne u Efes, ali tek pošto je izgubio čak četrdeset lađa: trinaest su ugrabili Rimljani, a ostale su stradale u požaru ili su potopljene.)

31,1 To je Antioha prestrašilo, jer nije verovao da potisnut sa mora može da kontroliše udaljena područja, pa je na osnovu te – kako se kasnije ispostavilo, pogrešne – procene zapovedio da se povuče posada iz Lisimahije,¹ da ga Rimljani ne bi tamo pritisli. **2** A u stvari, bilo je lako ne samo Lisimahiju odbraniti od prvog naleta Rimljana, već i izdržati opsadu tokom cele zime, i još odugovlačenjem dovesti neprijatelja u krajnju oskudicu, a u međuvremenu uvrebat i priliku za sklapanje povoljnog mira. **3** Ali je Antioh posle neuspeha u pomorskoj bici ne samo predao Lisimahiju nego i odustao od opsade Kolofona² i povukao se u Sard. **4** Odatle je onda poslao ljude Arijaratu u Kapadokiju³ da obezbede pomoćne trupe; i gde god je još drugde mogao, poslao je da se sakupi vojska, okrenuvši se sada samo jednome: da sukob reši na bojnem polju.

5 Emilije Regil se posle pobede na moru zaputio u Efes, postrojio lađe pred luku i iznudio od neprijatelja konačnu objavu o povlačenju sa mora. Onda je otplovio na Hios, kuda se sa Samosa bio otisnuo pre pomorske bitke. **6** Kada je onde popravio lađe oštećene u borbi, pošalje Lucija Emilija Skaura⁴ sa trideset lađa na Helespont da prebace vojsku, a Rodane, nagradivši ih delom plena i pomorskim trofejima, otpusti kući. **7** Rodanima je, međutim, bilo stalo da se prvo prihvate prebacivanja konzulovih trupa, te su tako otišli; tek pošto je i ovaj posao svršen, vratili su se u domovinu. A rimska mornarica je sa Hiosa prebačena u Fokeju.

8 Fokeja⁵ se nalazi duboko u morskom zalivu i duguljastog je oblika; zidine obuhvataju prostor od dve i po hiljade koraka, a onda se sa obe strane sužavaju kao u kakav klin, koji stanovnici zovu Lampter. **9** Širina tog mesta iznosi hiljadu dve stotine koraka; odatle se ka pučini pruža, u

9 mille et ducentos passus ibi latitudo patet; inde lingua in altum mille passuum excurrans medium fere sinum uelut nota distinguit; ubi cohaeret faucibus angustis, duos in utramque regionem uersos portus tutissimos habet. qui in meridiem uergit, Naustathmon ab re appellant, quia ingentem uim nauium capit; alter prope ipsum Lamptera est.

32,1 hos portus tutissimos cum occupasset Romana classis, priusquam aut scalis aut operibus moenia aggrederetur, mittendos censuit praetor qui principum magistratuumque animos temptarent. postquam obstinatos uidit, duobus simul locis oppugnare est adortus. 2 altera pars infrequens aedificiis erat; templa deum aliquantum tenebant loci; ea prius ariete admoto quaterne muros turresque coepit; 3 dein cum eo multitudo occurreret ad defendendum, altera quoque parte admotus aries; 4 et iam utrimque sternebantur muri. ad quorum casum cum impetum Romani milites per ipsam stragem ruinarum facerent, alii scalis etiam ascensum in muros temptarent, 5 adeo obstinate resistere oppidani ut facile apparet plus in armis et uirtute quam in moenibus auxilii esse. 6 coactus ergo periculo militum praetor receptui cani iussit, ne obiceret incautos furentibus desperatione ac rabie. 7 dirempto proelio, ne tum quidem ad quietem uersi, sed undique omnes ad munienda et obmolienda quae ruinis strata erant concurrerunt.

8 huic operi intentis superuenit Q. Antonius a praetore missus qui, castigata pertinacia eorum, maiorem curam Romanis quam illis ostenderet esse ne in perniciem urbis pugnaretur; 9 si absistere furore uellent, potestatem iis dari eadem condicione qua prius C. Liuii in fidem uenisent se tradendi. 10 haec cum audissent, quinque dierum spatio ad deliberandum sumpto, temptata interim spe auxilii ab Antiocho, postquam legati missi ad regem nihil in eo praesidii esse rettulerant, tum portas aperuerunt, pacti ne quid hostile paterentur.

11 cum signa in urbem inferrentur et pronuntiasset praetor parci se deditis uelle, clamor undique est sublatus, indignum facinus esse Phocaenses, numquam fidos socios, semper infestos hostes, impune eludere. 12 ab hac uoce, uelut signo a praetore dato, ad diripiendam urbem passim discurrunt. Aemilius primo resistere et reuocare dicendo captas

dužinu od hiljadu koraka, jedan jezik koji kao crta preseca zaliv otprilike po sredini, a na mestu gde se uskom trakom spaja sa kopnom gradi dve sigurne luke, okrenute na suprotne strane. **10** Ona koja gleda na jug, budući da prima velik broj brodova, zove se, razumljivo, Naustatmo; druga luka se nalazi uza sam Lampter.

32,1 Kada je rimska mornarica zauzela ove dve bezbedne luke, pretor je ocenio da, pre nego što se na zidine krene bilo lestvama bilo opsadnim spravama, valja poslati u grad da se ispita raspoloženje magistrata i ljudi od ugleda. Pošto je utvrdio da oni ostaju pri svome, započeo je opsadu na dva mesta. **2** U jednom kraju grada nije bilo mnogo građevina; izvestan deo tog prostora zauzimali su hramovi. Rimljani donesu ovna najpre na tu stranu, pa stanu da potresaju zidine i kule. **3** Potom, kada se tamo steklo mnoštvo Fokejaca radi odbrane, donet je ovan i na drugu stranu. **4** I zidine sad na oba mesta počnu da se ruše. Kad su, na njihov pad, Rimljani krenuli na juriš preko samih ruševina, a neki od vojnika pokušali da se lestvama popnu na zidine, **5** stanovnici grada su pružili tako odlučan otpor da se jasno videlo da su im oružje i hrabrost od veće pomoći nego bedem. **6** Nateran, dakle, opasnošću u kojoj se vojska našla, pretor naredi da se dâ znak za povlačenje, kako ih ne bi iznenadilo očajničko i gnevno mahnitanje stanovništva. **7** Ali čak ni kad je bitka prekinuta, Fokejci nisu hteli da se primire, već su se odasvud sjatili da oprave i zatrpaju što je bilo porušeno.

8 U tom poslu zatekao ih je Kvint Antonije, kojeg je pretor poslao da ih ukori zbog tvrdoglavosti i ukaže im na to da se Rimljani više od njih staraju da se borbom ne uništi grad. **9** Fokejcima je rečeno da će im se, ako odustanu od svog nerazumnog ponašanja, omogućiti da se predaju pod istim uslovima koje im je bio obećao Gaj Livije.⁶ **10** Oni na to zatraže pet dana za donošenje odluke, pa za to vreme ispituju postoji li mogućnost da od Antioha dobiju pomoć. Pošto se poslanstvo upućeno kralju vratilo sa odgovorom da od njegove zaštite nema ništa, Fokejci otvore kapije, uz dogovor da se s njima neće postupiti kao sa neprijateljima.

11 Kada su rimske zastave unete u grad, a pretor objavio svoju namenu da Fokejce poštedi na ime toga što su se predali, podigne se graja sa svih strana: kako je skandal da se Fokejci, nikada pouzdani saveznici, a uvek ljuti neprijatelji, izvuku nekažnjeno.⁷ **12** Na taj glas, kao po komandi, rastrči se vojska na sve strane u pljačkanje grada. Emilije im se najpre

non deditas diripi urbes, et in iis tamen imperatoris non militum arbitrium esse. **13** postquam ira et auaritia imperio potentiora erant, praecoenibus per urbem missis liberos omnes in forum ad se conuenire iubet, ne uiolarentur; et in omnibus quae ipsius potestatis fuerunt fides constitit praetoris: **14** urbem agrosque et suas leges iis restituit; et quia hiems iam appetebat, Phocaeae portus ad hibernandum classi delegit.

33,1 per idem fere tempus consuli transgresso Aeniorum Maronitarumque fines nuntiatur uictam regiam classem ad Myonnesum relictamque a praesidio Lysimachiam esse. **2** id multo quam de nauali uictoria laetius fuit, utique postquam eo uenerunt refertaque urbs omnium rerum commeatibus uelut in aduentum exercitus praeparatis eos excepit, ubi inopiam ultimam laboremque in obsidenda urbe proposuerant sibi. **3** paucos dies statua habuere, impedimenta aegrique ut consequerentur qui passim per omnia Thraciae castella fessi morbis ac longitudine uiae relictis erant.

4 receptis omnibus ingressi rursus iter per Chersonesum Hellespontum perueniunt, ubi, omnibus cura regis Eumenis ad traiciendum praeparatis, uelut in pacata litora, nullo prohibente, aliis alio delatis nauibus, sine tumultu traiecere. **5** ea uero res Romanis auxit animos, concessum sibi transitum cernentibus in Asiam, quam rem magni certaminis futuram crediderant. **6** statua deinde ad Hellespontum aliquamdiu habuerunt, quia dies forte quibus ancilia mouentur religiosi ad iter inciderant. **7** idem dies P. Scipionem propiore etiam religione, quia Salius erat, diiunxerant ab exercitu, causaque et is ipse morae erat, dum consequeretur.

34,1 per eos forte dies legatus ab Antiocho in castra uenerat Byzantius Heraclides de pace afferens mandata;

2 quam impetrabilem fore magnam ei spem attulit mora et cunctatio Romanorum, quos, simul Asiam attigissent, effuso agmine ad castra regia ituros crediderat. **3** statuit tamen non prius consulem adire quam P. Scipionem – et ita mandatum ab rege erat; in eo maximam spem habebat, praeterquam quod et magnitudo animi et satietas gloriae placabilem eum maxime faciebat, **4** notumque erat gentibus qui uictor ille in

suprotstavljao i zvao ih natrag: gradovi se, govorio je, ne pljačkaju kad su predati već kad su osvojeni; i, na kraju krajeva, treba da odlučuje zapovednikova a ne vojnička volja. **13** I pošto su se gnev i pohlepa pokazali jačima od komande, Emilije pošalje glasnike po gradu sa naredbom da se celo slobodno stanovništvo okupi kod njega na forum, kako nad njima ne bi bilo izvršeno nasilje; i u svim stvarima koje su zavisile isključivo od njega održao je datu reč: **14** vratio je Fokejcima upravu nad gradom i gradskom teritorijom, i iznova uspostavio staro uređenje; i, budući da je zima već bila na pragu, odabrao je da mornarica prezimi u fokejskoj luci.

33,1 Otprilike u isto vreme, konzulu, koji je prošao kroz teritoriju Enjana i Maronjana,⁸ bude javljeno da je kraljeva mornarica pobeđena kod Mionesa, a i da je Lisimahiju napustila posada. **2** Ovo drugo je donelo mnogo veću radost nego pobeđa na moru, naročito kada se po dolasku u Lisimahiju ispostavilo da ih taj grad, opskrbljen najraznovrsnijim zalihama baš kao spremljenim za dolazak vojske, prima prijateljski – a oni su već bili zamislili krajnju oskudicu i mukotrpnu opsadu. **3** Postave onde logor na nekoliko dana, da bi im se pridružili komora i bolesnici koji su, iscrpljeni bolešću i dugim putovanjem, bili ostavljani svud po tračkim utvrđenjima.

4 Kada su svi pristigli, krenu ponovo maršem preko Hersonesa i stignu na Helespont. Pošto se kralj Eumen⁹ pobrinuo da pripremi sve za njihov prelazak, a lađe – kako je primorje bilo mirno i niko ih nije ometao – bile raspoređene u više luka, oni se u najboljem redu prebace na drugu stranu. **5** To što im je prelazak u Aziju ostavljen slobodan ohrabrilo ih je, jer su bili pretpostavili da će to zahtevati veliku borbu. **6** Po prelasku provedu neko vreme u stativnom logoru na Helespontu, jer su tad pali dani kada se iznosi sveti štit, pa su marševi zabranjeni. **7** Tih istih dana, Publija Scipiona su još jači obziri – bio je salijski sveštenik – odvajali od vojske; tako su se zadržali i zbog njega, dok im se ne pridruži.

34,1 Baš tih dana dođe u logor kraljev legat Heraklid iz Bizanta,¹⁰ noseći predloge za mir.

2 Veliku nadu da će se mir sklopiti ulivalo mu je to što se Rimljani zadržavaju i oklevaju; ranije je verovao da će oni, čim se dohvate Azije, pohrliti koliko ih noge nose ka kraljevom logoru. **3** Odluči ipak da ne ode konzulu pre nego Publiju Scipionu – a tako mu je i kralj bio naložio. U Publija Scipiona se najviše uzdao jer, osim što su njega širokogrudost i

Hispania, qui deinde in Africa fuisset, etiam quod filius eius captus in potestate regis erat.

5 is ubi et quando et quo casu captus sit, sicut pleraque alia, parum inter auctores constat. alii principio belli a Chalcide Oreum petentem circumuentum ab regiis nauibus tradunt; 6 alii, postquam transitum in Asiam est, cum turma Fregellana missum exploratum ad regia castra, effuso obuiam equitatu cum reciperet sese, in eo tumultu delapsus ex equo cum duobus equitibus oppressus, ita ad regem deductus esse. 7 illud satis constat, si pax cum populo Romano maneret hospitiumque priuatim regi cum Scipionibus esset, neque liberalius neque benignius haberi colique adolescentem quam cultus est potuisse.

8 ob haec cum aduentum P. Scipionis legatus expectasset, ubi is uenit, consulem adit petitque ut mandata audiret. 35,1 aduocato frequenti consilio legati uerba sunt audita.

2 is, multis ante legationibus ultro citroque nequiquam de pace missis, eam ipsam fiduciam impetrandi sibi esse dixit quod priores legati nihil impetrassent: Zmyrnam enim et Lampsacum et Alexandriam Troadem et Lysimachiam in Europa iactatas in illis disceptationibus esse; 3 quarum Lysimachia iam cessasse regem, ne quid habere eum in Europa dicerent; eas quae in Asia sint ciuitates tradere paratum esse, et si quas alias Romani, quod suarum partium fuerint, uindicare ab imperio regio uelint; 4 impensae quoque in bellum factae partem dimidiam regem praestaturum populo Romano.

5 hae condiciones erant pacis; reliqua oratio fuit ut, memores rerum humanarum, et suae fortunae moderarentur et alienam ne urgerent; finirent Europa imperium: id quoque immensum esse; 6 et parari singula acquirendo facilius potuisse quam uniuersa teneri posse; 7 quodsi Asiae quoque partem aliquam abstrahere uelint, dummodo non dubiis regionibus finiant, uinci suam temperantiam Romana cupiditate pacis et concordiae causa regem passurum.

ea quae legato magna ad pacem impetrandam uidebantur, parua Romanis uisa: 8 nam et impensam quae in bellum facta esset omnem praestare regem aequum censebant, cuius culpa bellum excitatum esset,

velika slava činile naročito pomirljivim **4** i što se u celom svetu znalo kako se on kao pobednik poneo u Španiji a potom u Africi, još se i njegov sin¹¹ nalazio kod kralja kao zarobljenik.

5 Gde je, kada i u kojoj prilici Scipionov sin zarobljen, oko toga se pisci, kao i oko mnogo čega drugog, ne slažu. Jedni kažu da su ga na početku rata, dok je plovio iz Halkide za Orej,¹² opkolile kraljeve lađe; **6** drugi pak da su ga po prelasku u Aziju bili poslali sa fregelskim konjičkim odredom u izvidnicu do kraljevog logora, i da je on, pošto mu je u susret navalila konjica, pri povlačenju u zbrci skliznuo s konja, te su ga savladala dva konjanika, i tako je odveden kralju. **7** U ovome se, međutim, pisci potpuno slažu: sve i da mir sa Rimljanima nije bio prekinut, sve i da je kralja za Scipione vezivalo lično prijateljstvo, mladić ne bi bio bolje ugošćen niti bi uživao veću darežljivost i naklonost nego što je imao kao zarobljenik.

8 Iz tog razloga je legat čekao dolazak Publija Scipiona; i čim je ovaj stigao, legat ode konzulu i zamoli ga da sasluša šta on ima da iznese. **35,1** Sazvan je vojni savet u punom sastavu, i legat je saslušan.

2 On je kazao da se, posle mnogih uzaludnih poslanstava upućenih na obe strane radi mira, on uzda da će u tom poslu uspeti baš zato što prethodnici nisu ništa postigli: jer oni su se stalno iznova raspravljali oko Smirne, Lampsaka i Aleksandrije u Troadi, a u Evropi oko Lisimahije.¹³ **3** Od ovih gradova, kralj se već povukao iz Lisimahije, da se ne bi reklo kako on drži nešto u Evropi, a spreman je da preda i one u Aziji, kao i druge koje bi Rimljani, na osnovu njihovog pristanka uz rimsku stranu, hteli da oslobode kraljeve vlasti. **4** Osim toga, kralj namerava da isplati rimskom narodu polovinu ratnih troškova.

5 To je sve što se ticalo uslova za mir. Ostatak Heraklidovog govora je bio o tome kako Rimljani, imajući na umu prevrtljivost ljudske sudbine, treba da se obuzdaju u sreći koja ih prati i da ne ugroze tuđu: neka im se država završava sa Evropom, jer već i takva je ogromna; **6** ionako su lakše sticali jednu za drugom pojedine teritorije nego što će ih sad držati na okupu; **7** a ako žele da otcepe i neki deo Azije, sve dok nisu u pitanju osetljiva područja, kralj će radi mira i sloge dopustiti da njegovu umerenost pobedi rimska pohlepa.

Sve ovo, što je prema viđenju legata imalo težinu za sklapanje mira, Rimljanima se činilo neznatnim. **8** Oni su smatrali i da je pravo da kralj,

9 et non Ionia modo atque Aeolide deduci debere regia praesidia, 10 sed sicut Graecia omnis liberata esset, ita quae in Asia sint omnes liberari urbes; 11 id aliter fieri non posse quam ut cis Taurum montem possessione Asiae Antiochus cedat.

36,1 legatus postquam nihil aequi in consilio impetrare se censebat, priuatim –sic enim imperatum erat– P. Scipionis temptare animum est conatus. 2 omnium primum filium ei sine pretio redditurum regem dixit; deinde, ignarus et animi Scipionis et moris Romani, auri pondus ingens «est» pollicitus et, nomine tantum regio excepto, societatem omnis regni, si per eum pacem impetrasset.

3 ad ea Scipio: »quod Romanos omnes, quod me, ad quem missus es, ignoras, minus miror, cum te fortunam eius a quo uenis ignorare cernam. 4 Lysimachia tenenda erat ne Chersonesum intraremus, aut ad Hellespontum obsistendum ne in Asiam traiceremus, si pacem tamquam ab sollicitis de belli euentu petaturi eratis; 5 concesso uero in Asiam transitu et non solum frenis sed etiam iugo accepto, quae disceptatio ex aequo, cum imperium patiendum sit, relictum est? 6 ego ex munificentia regia maximum donum filium habeo; aliis deos precor ne umquam fortuna egeat mea, animus certe non egebit. 7 pro tanto in me munere gratum me in se esse sentiet si priuatam gratiam pro priuato beneficio desiderabit, publice nec habeo quicquam ab illo nec dabo. 8 quod in praesentia dare possim, fidele consilium est. abi nuntia meis uerbis, bello absistat, pacis condicionem nullam recuset.«

9 nihil ea mouerunt regem, tutam fore belli aleam ratum, quando perinde ac uicto iam sibi leges dicerentur. omissa igitur in praesentia mentione pacis, totam curam in belli apparatus intendit.

37,1 consul omnibus praeparatis ad proposita exsequenda cum ex statiuis mouisset, Dardanum primum, deinde Rhoeteum, utraque ciuitate obuiam effusa, uenit. 2 inde Ilium processit, castrisque in campo qui est subiectus moenibus positus in urbem arcemque cum escendisset, 3 sacrificauit Mineruae praesidi arcis, et Iliensibus in omni rerum uerborumque honore ab se oriundos Romanos praeferentibus et Romanis laetis origine sua.

čijom je krivicom rat počeo, nadoknadi celokupne ratne troškove, **9** i da kraljeve posade treba da se povuku ne samo iz Jonije i Eolide **10** već, kao što je oslobođena cela Grčka, tako treba da se oslobode i svi gradovi u Aziji; **11** a to ne može da se ostvari drukčije do da se Antioh odrekne poseda s ove strane Taura.

36,1 Ocenivši da od saveta ne može da izdejstvuje nimalo pravde, legat pokuša – tako mu je bilo zapovedeno – da pridobije Publija Scipiona lično. **2** Pre svega ostalog, rekao je da će mu kralj vratiti sina bez otkupa; zatim mu, ne poznajući ni karakter Scipionov ni rimski običaj, obeća velik tovar zlata, i toliko učešća u Antiohovo vlasti da mu neće do kraljevstva nedostajati ništa osim kraljevske titule – samo neka izdejstvuje mir.

3 Na to će Scipion: »To što ne uviđaš kakvi su Rimljani uopšte, ni kakav sam ja kojem si poslat, ne čudi me mnogo kad vidim da ne uviđaš u kakvom je položaju onaj od kojeg dolaziš. **4** Trebalo je da držite Lisimahiju da mi ne bismo ušli na Hersones, ili da se suprotstavite na Helespontu da ne bismo prešli u Aziju, ako ste hteli da o miru pregovarate sa protivnikom zabrinutim za ishod mogućeg rata. **5** A ovako, ako ste nas pustili u Aziju, ako ste prihvatili i uzdu i jaram,¹⁴ kako mislite da razgovaramo ravnopravno, sad kad morate da se pokoravate? **6** Od kraljeve darežljivosti ja ću kao najveći poklon primiti sina; a što se tiče ostalog, ja bogove molim da mi sudbina takve stvari ne onemogući, mada moje srce nikada neće za njima čeznuti. **7** Kralj će se uveriti da ću mu za takav poklon biti zahvalan, ako bude želeo ličnu zahvalnost za lično dobročinstvo. Od javnih stvari niti ću šta od njega prihvatiti niti ću mu dati. **8** Ono što u ovoj prilici mogu da mu pružim jeste pouzdan savet. Idi i poruči mu od mene da se uzdrži od rata i da ne odbije nijedan uslov za mir.«

9 Te reči nisu kralja uopšte dotakle, jer je bio uveren da će rata sigurno biti, kad mu Rimljani, sasvim kao već pobeđenome, diktiraju uslove. Više, dakle, ne spominjući mir, on usmeri svu pažnju na ratne pripreme.

37,1 Spremivši sve u predviđenu svrhu, konzul krene¹⁵ iz logora i najpre stigne u Dardan, a potom u Retej; na oba mesta stanovništvo mu je masovno izašlo u susret. **2** Odatle produži u Ilij, gde postavi logor na polju ispod zidina. Ušavši u grad i popevši se na tvrđavu, **3** prinese žrtvu Minervi kao zaštitnici grada. Pri svakoj ceremoniji i u svakom govoru Ilijci su isticali da Rimljani od njih vode poreklo, a i Rimljani su se radovali svojoj postojbini.

inde profecti sextis castris ad caput Caici amnis peruenerunt. **4** eo et Eumenes rex, primo conatus ab Hellesponto reducere classem in hiberna Elaeam, aduersis deinde uentis cum aliquot diebus superare Lecton promunturium non potuisset, in terram egressus, ne deesset principiis rerum, qua proximum fuit in castra Romana cum parua manu contendit. **5** ex castris Pergamum remissus ad commeatus expediendos, tradito frumento quibus iusserat consul, in eadem statua rediit. inde plurium dierum praeparatis cibariis consilium erat ire ad hostem priusquam hiems opprimeret.

6 regia castra circa Thyatiram erant. ubi cum audisset Antiochus P. Scipionem aegrum Elaeam delatum, legatos qui filium ad eum reducerent misit. **7** non animo solum patrio gratum munus sed corpori quoque salubre gaudium fuit, **8** satiatumque tandem complexu filii »renuntiate« inquit »gratias regi me agere, referre aliam gratiam nunc non posse quam ut suadeam ne ante in aciem descendat quam in castra me redisse audierit.«

9 quamquam sexaginta milia peditum, plus duodecim milia equitum animos interdum ad spem certaminis faciebant, motus tamen Antiochus tanti auctoritate uiri, in quo ad incertos belli euentus omnis fortunae posuerat subsidia, recepit se, et transgressus Phrygium amnem circa Magnesiam quae ad Sipylum est posuit castra; **10** et ne, si extrahere tempus uellet, munimenta Romani temptarent, fossam sex cubita altam, duodecim latam cum duxisset, extra duplex uallum fossae circumdedit, **11** interiore labro murum cum turribus crebris obiecit unde facile arceri transitu fossae hostis posset.

38,1 consul circa Thyatiram esse regem ratus, continuis itineribus quinto die ad Hyrcanum campum descendit. **2** inde cum profectum audisset, secutus uestigia citra Phrygium amnem quattuor milia ab hoste posuit castra. **3** eo mille ferme equites –maxima pars Gallograeci erant, et Dahae quidam aliarumque gentium sagittarii equites intermixti– tumultuose amni traiecto in stationes impetum fecerunt. **4** primo turbaeuerunt incompositos, dein, cum longius certamen fieret <et> Romanorum ex propinquis castris facili subsidio cresceret numerus, regii fessi iam et

Krenuvši odatle, stignu za šest dana na izvor reke Kaika. **4** Tamo se zaputi i kralj Eumen, koji je bio najpre pokušao da sa Helesponta vrati flotu u zimski logor u Eleji, ali pošto nekoliko dana zbog nepovoljnih vetrova nije uspeo da prođe rt Lekton, iskrcao se i sa malim odredom pohitao najkraćim putem u rimski logor, da ne bi propustio početak operacija. **5** Iz logora ga pošalju u Pergam da obezbedi zalihe. Predavši nabavljeno žito onima koje je konzul odredio, on se opet vrati u logor. I pošto su pripremili višednevna sledovanja, planirao se polazak na neprijatelja pre nego što stegne zima.

6 Kraljev logor nalazio se blizu Tijatire. Čim je saznao da se Publije Scipion razboleo i da je prebačen u Eleju, Antioh uputi poslanstvo koje će Scipionu vratiti sina. **7** To se pokazalo ne samo kao dar drag očinskom srcu, već i kao lekovita radost. **8** Izgrlivši sina, Scipion reče poslanicima: »Poručite kralju da mu zahvaljujem, ali da u ovom trenutku mogu da mu uzvratim samo tako što ću ga posavetovati da ne kreće u bitku pre nego što bude obavešten da sam se ja vratio u logor.«

9 Sa svojih šezdeset hiljada pešaka i dvanaest hiljada konjanika Antioh je češće priželjkivao da se upusti u boj, ali na preporuku ključnog čoveka, koji je u tom neizvesnom trenutku pred rat imao da mu bude oslonac bez obzira na ishod – on se povukao. Prešao je, tako, Frigij i postavio logor u okolini Magnezije pod Sipilom. **10** A da Rimljani ne bi, ako bi on odlučio da odugovlači, napali na njegovo utvrđenje, iskopao je šanac šest lakata dubok i dvanaest lakata širok, pa ga opasao dvostrukim palisadom, **11** a uz unutrašnju ivicu podigao zid sa gusto raspoređenim kula-
ma, da se sa njih može neprijatelju lako omesti prelazak preko šanca.

38,1 Mислеći da se kralj nalazi kod Tijatire, konzul neprekidnim maršem siđe, petog dana, ka Hirkanskoj dolini. **2** Obavestivši se da je kralj odande otišao, krene za njim, pa s ove strane Frigija¹⁶ podigne logor na četiri hiljade koraka od neprijatelja. **3** Tu na rimske stražarne odrede napadne, sjurivši se preko reke, otprilike hiljadu konjanika, uglavnom Galaćana izmešanih sa nešto Daha¹⁷ i drugih konjanika-strelaca. **4** Rimljani su isprva bili iznenađeni i pometeni. Ali, kako je bitka odmicala i broj Rimljana porastao zahvaljujući pomoći koja je lako pristigla iz nedaleko smeštenog logora, kraljevi konjanici se umore i, nemoćni da se nose sa brojnijima od sebe, pokušaju da se povuku. Međutim, Rimljani

plures non sustinentes, recipere se conati, circa ripam amnis, priusquam flumen ingrederentur, ab instantibus tergo aliquot interfecti sunt.

5 biduum deinde silentium fuit, neutris transgredientibus amnem; tertio post die Romani simul omnes transgressi sunt, et duo milia fere et quingentos passus ab hoste posuerunt castra.

6 metantibus et muniendo occupatis, tria milia delecta equitum peditumque regionum magno terrore ac tumultu aduenere. 7 aliquanto pauciores in statione erant; hi tamen per se, nullo <a> munimento castrorum milite auocato, et primo aequum proelium sustinuerunt et crescente certamine pepulerunt hostes, centum ex iis occisis, centum ferme captis.

8 per quadriduum insequens instructae utrimque acies pro uallo steterunt; quinto die Romani processere in medium campi, Antiochus nihil promouit signa, ita ut extremi minus mille pedes a uallo abessent.

39,1 consul postquam detractari certamen uidit, postero die in consilium aduocauit quid sibi faciendum esset si Antiochus pugnandi copiam non faceret; 2 instare hiemem; aut sub pellibus habendos milites fore, aut, si concedere in hiberna uellet, differendum esse in aestatem bellum.

3 nullum umquam hostem Romani aequae contempserunt. conclamatum undique est, duceret extemplo et uteretur ardore militum,

4 qui, tamquam non pugnandum cum tot milibus hostium sed par numerus pecorum trucidandus esset, per fossas per uallum castra inuadere parati erant si in proelium hostis non exiret. 5 Cn. Domitius, ad explorandum iter et qua parte adiri hostium uallum posset missus, postquam omnia certa rettulit, postero die propius admoueri castra placuit; tertio signa in medium campi prolata et instrui acies coepta est. 6 nec Antiochus ultra tergiuersandum ratus, ne et suorum animos minueret detractando certamen et hostium spem auget, et ipse copias eduxit, tantum progressus a castris ut dimicaturum appareret.

7 Romana acies unius prope formae fuit et hominum et armorum genere. duae legiones Romanae, duae socium ac Latini nominis erant; quina milia et quadringenos singulae habebant. 8 Romani mediam aciem, cornua Latini tenuerunt; hastatorum prima signa, dein principum erant, triarii postremos claudebant. 9 extra hanc uelut iustam aciem a

su im bili za petama pa su uz obalu i pobili izvestan broj neprijatelja pre nego što su se ovi domogli reke.

5 Naredna dva dana reku nisu prelazili ni jedni ni drugi, i vladalo je zatišje. Trećeg dana, rimska vojska se cela prebaci odjednom preko reke i postavi logor na otprilike dve i po hiljade koraka od neprijatelja.

6 Dok su Rimljani razmeravali i utvrđivali teren za logor, približi im se tri hiljade odabranih kraljevih konjanika i pešaka u zastrašujućem nalletu. 7 Rimski stražarni odred je brojno bio manji, ali ipak nije pozvao u pomoć ni jednog od vojnika koji su radili na utvrđivanju logora, već je sam ravnopravno primio bitku, a zatim, kad se borba razbuktala, uspeo čak i da potisne neprijatelje, pobije jednu stotinu, i još stotinak zarobi.

8 Svakog od naredna četiri dana obe vojske su, svaka pred svojim palisadom, postrojavane za bitku. Petog dana Rimljani istupe nasred polja, 9 ali Antioh ne pomakne vojsku ni koraka; u tom trenutku, krajnji deo vojske se nalazio na manje od hiljadu koraka udaljenosti od palisada.¹⁸

39,1 Shvativši da neprijatelj odbija bitku, konzul narednog dana sazove ratni savet sa pitanjem šta da radi ako mu Antioh ne pruži priliku za borbu. 2 Reče da je zima već na pragu: moraće, dakle, ili da po zimi drži vojsku pod šatorima ili, ako je povuče u zimski logor, da rat odloži za leto. 3 Odgovor je bio – prezir kakav Rimljani nisu nikad pokazali ni za kojeg neprijatelja. Svi skoče u jedan glas: smesta neka povede vojsku u boj i iskoristi njen borbeni žar.

4 Vojnici su bili spremni da jurišaju i preko šanca i preko palisada na kraljev logor, kao da ih tamo ne čeka sukob sa silnim neprijateljima već silna stoka za klanje – ako samo neprijatelj ne izađe u otvorenu borbu. 5 Pošalju onda Gneja Domicija¹⁹ u izvidnicu da utvrdi sa koje strane se može prići neprijateljskom palisadu. Kada je sve precizno utvrdio, odlučeno je da se sledećeg dana logor pomeri još malo unapred. Trećeg dana izvedu vojsku na sredinu polja i počnu da je vrstaju za bitku. 6 Antioh zaključi da ne treba više da izbegava sukob, kako ne bi odgađanjem ubio vojsci volju za borbom, a protivničke nade uvećao. Tako i on izvede trupe, udaljivši se od logora dovoljno da bude jasno da će se boriti.

7 Rimska vojska bila je jednoobrazna i po ljudstvu i po oružju. Dve su legije činili Rimljani, a dve, koje su nosile naziv latinske, saveznici; svaka od njih je brojala pet hiljada četiri stotine vojnika. 8 Rimljani su bili raspoređeni u centru bojnog reda, a Latini na krilima; sprema su stajali

parte dextra consul Achaeorum caetratis immixtos auxiliares Eumenis, tria milia ferme peditum, aequata fronte instruxit; ultra eos equitum minus tria milia opposuit, ex quibus Eumenis octingenti, reliquus omnis Romanus equitatus erat; **10** extremos Trallis et Cretenses –quingentorum utrique numerum explebant– statuit. **11** laeuum cornu non egere uidebatur obiectis talibus auxiliis, quia flumen ab ea parte ripaeque deruptae claudebant; quattuor tamen inde turmae equitum oppositae.

12 haec summa copiarum erat Romanis, et duo milia mixtorum Macedonum Thracumque qui uoluntate secuti erant; hi praesidio castris relictis sunt. **13** sedecim elephantos post triarios in subsidio locauerunt; nam praeterquam quod multitudinem regionum elephantorum –erant autem quattuor et quinquaginta– sustinere non uidebantur posse, ne pari quidem numero Indicis Africi resistunt, siue quia magnitudine (longe enim illi praestant) siue robore animorum uincuntur.

40,1 regia acies uaria magis multis gentibus, dissimilitudine armorum auxiliorumque erat. decem et sex milia peditum more Macedonum armati fuere, qui phalangitae appellabantur. haec media acies fuit, in fronte in decem partes diuisa; **2** partes eas interpositis binis elephantis distinguebat; a fronte introrsus in duos et triginta ordines armatorum acies patebat. **3** hoc et roboris in regiis copiis erat, et perinde cum alia specie tum eminentibus tantum inter armatos elephantis magnum terrorem praebebat. **4** ingentes ipsi erant; addebant speciem frontalia et cristae et tergo impositae turres turribusque superstantes praeter rectorem quaterni armati.

5 ad latus dextrum phalangitarum mille et quingentos Gallograecorum pedites opposuit. his tria milia equitum loricatorum (cataphractus ipsi appellant) adiunxit. addita his ala mille ferme equitum; agema eam uocabant; **6** Medi erant, lecti uiri, et eiusdem regionis mixti multarum gentium equites. continens his grex sedecim elephantorum est oppositus in subsidiis. **7** ab eadem parte paulum producto cornu regia cohors erat; argyraspides a genere armorum appellabantur; **8** Dahae deinde equites sagittarii mille et ducenti; tum leuis armatura, trium milium, pari ferme numero pars Cretenses pars Tralles; duo milia et quingenti Mysi sagit-

hastati, iza njih principi, pa trijariji. **9** Desno od ovih, takoreći, osnovnih snaga postavio je konzul izmešane ahejske cetrate²⁰ i Eumenove pomoćne čete, i poravnao ih sa prvom borbenom linijom. U zaštitu im je dalje pridodao nešto manje od tri hiljade konjanika, među kojima je osamsto bilo Eumenovih a ostalo je bila rimska konjica. **10** Na kraj je smestio Traljane i Krićane, svakih po pet stotina. **11** Na levom krilu se činilo da ovakve pomoćne čete nisu potrebne, jer su njega zatvarale reka i strma obala, ali su i tamo za svaki slučaj postavljene četiri turme²¹ konjanika.

12 Tolike su bile rimske snage. Uz njih je bilo još dve hiljade Makedonaca²² i Tračana, koji su svojevolumeno krenuli sa Rimljanima;²³ njima je poverena zaštita logora. **13** Slonove, šesnaest na broju, postavili su Rimljani iza trijarija, samo za slučaj nužde. Prvi je razlog taj što se oni ne bi mogli suprotstaviti kraljevim slonovima, kojih je bilo čak pedeset četiri. Drugi je razlog taj što, i kad je slonova jednak broj, afrički slonovi ne mogu da se odupru indijskima, koji ih bilo veličinom (daleko su krupniji) bilo svojom borbenošću nadvladavaju.

40,1 Kraljev bojni red je bio raznovrsniji kako po narodnostima tako i po vrstama oružja i pomoćnih četa. Šesnaest hiljada vojnika je bilo naoružano na makedonski način, i zvali su se falangiti. Oni su postavljeni na sredinu, podeljeni u deset kolona, **2** koje je kralj razdvojio umetnuvši između po dva slona. Sprema u dubinu nizala su se trideset dva reda vojnika. **3** U toj falangi je ležala najveća snaga kraljevih trupa. Celim svojim izgledom, a naročito zbog slonova koji su štrčali između vojnika, ona je ulivala velik strah. **4** I sami slonovi su bili vrlo veliki, ali su pretećem prizoru doprinosili još i ukrasi na njihovim čelima, nosiljke na njihovom temenu i leđima, i to što su na njima osim goniča stajala po četiri oružnika.

5 S desne strane falange kralj je postavio hiljadu i po galaćanskih pešaka, i nadovezao tri hiljade lorikata²⁴ (oni to nazivaju katafraktima).²⁵ Ovima je pridodata ala²⁶ od oko hiljadu konjanika, takozvana agema;²⁷ **6** Nju su činili Međani, odabrani ratnici, a sa njima su bili izmešani konjanici mnogih naroda sa istog područja. U produžetku,²⁸ postavljena je kao rezerva grupa od šesnaest slonova. **7** Na toj strani krilo je bilo malo istureno, i tu se nalazila kraljeva garda, čiji su se pripadnici zvali, prema svom oružju, argiraspidi.²⁹ **8** Sledilo je hiljadu i dvesta Daha, konjanikastrelaca; potom tri hiljade lako naoružanih pešaka, od kojih su otprilike jednu polovinu činili Krićani, a drugu Traljani; na njih se nadovezivalo

tarii his adiuncti erant. **9** extremum cornu claudebant quattuor milia, mixti Cyrtii funditores et Elymaei sagittarii.

10 ab laeuo cornu phalangitis adiuncti erant Gallograeci pedites mille et quingenti, et similiter his armati duo milia Cappadocum (ab Ariarathe missi erant regi); **11** inde auxiliares mixti omnium generum duo milia septingenti, et tria milia cataphractorum equitum et mille alii equites, regia ala leuioribus tegumentis suis equorumque, alio haud dissimili habitu; Syri plerique erant Phrygibus et Lydis immixti. **12** ante hunc equitatum falcatae quadrigae et cameli quos appellant dromadas. his insidebant Arabes sagittarii, gladios tenues habentes longos quaterna cubita, ut ex tanta altitudine contingere hostem possent. **13** inde alia multitudo par ei quae in dextro cornu erat: primi Tarentini, deinde Gallograecorum equitum duo milia et quingenti, inde Neocretes mille, et eodem armatu Cares et Cilices mille et quingenti, et totidem Tralles, et quattuor milia caetratorum: **14** Pisidae erant et Pamphylii et Lycii; tum Cyrtiorum et Elymaeorum paria in dextro cornu locatis auxilia, et sedecim elephantum modico interuallo distantes. **41,1** rex ipse in dextro cornu erat; Seleucum filium et Antipatrum fratris filium in laeuo praeposuit; media acies tribus permissa, Minnioni et Zeuxidi et Philippo magistro elephantorum.

2 nebula matutina crescente die leuata in nubes caliginem dedit; umor inde ab austro uelut perfudit omnia; **3** quae nihil admodum Romanis, eadem perincommoda regiis erant; nam et obscuritas lucis in acie modica Romanis non adimebat in omnes partes conspectum, et umor toto fere graui armatu nihil gladios aut pila hebetabat, **4** regii tam lata acie ne ex medio quidem cornua sua conspicere poterant, nedum extremi inter se conspicerentur, et umor arcus fundasque et iaculorum amenta emollierat.

5 falcatae quoque quadrigae, quibus se perturbaturum hostium aciem Antiochus crediderat, in suos terrorem uerterunt. **6** armatae autem in hunc maxime modum erant: cuspides circa temonem ab iugo decem cubita exstantes uelut cornua habebant quibus quidquid obuium daretur transfigerent, **7** et in extremis iugis binae circa eminebant falces, altera aequata iugo, altera inferior in terram deuexa, illa ut quidquid ab latere

dve i po hiljade mižanskih strelaca. **9** Na samom kraju bilo je još četiri hiljade vojnika: izmešanih cirtejskih³⁰ pračkaša i elimejskih³¹ strelaca.

10 Na levom krilu se na falangite nadovezivalo hiljadu i po galaćanskih pešaka i dve hiljade slično naoružanih Kapadokijaca, koje je Arijarat³² poslao kralju. **11** Pored su stajale razne izmešane pomoćne trupe koje su brojale ukupno dve hiljade sedamsto vojnika, a uz njih tri hiljade katafrakata i hiljadu drugih konjanika, među kojima se kraljeva ala izdvajala uglavnom samo po lakšoj odeći i konjskom pokrovu. Većinom su to bili Sirijci, pomešani sa Frigijcima i Lidanima.³³ **12** Ispred tih konjičkih trupa bili su četvoroprezi sa srpovima i kamile koje se zovu dromedari;³⁴ njih su jahali arapski strelci naoružani i tankim mačevima, dugim četiri lakta, kako bi sa visine mogli da dosegnu neprijatelja. **13** Zatim je sledilo mnoštvo poput onoga na desnom krilu: najpre Tarentinci, pa dve i po hiljade galaćanskih konjanika, pa hiljadu Novokrićana; potom, pod istim oružjem, hiljadu petsto Karijaca i Kilikijaca, isto toliko Traljana, i još tri hiljade cetrata **14** iz Pisidije, Likije i Pamfilije. Na kraju su stajale pomoćne čete Cirteja i Elimeja jednake onima na desnom krilu i, malo odvojeno, šesnaest slonova. **41,1** Sam kralj predvodio je desno krilo,³⁵ na levo je postavio sina Seleuka i sinovca Antipatra,³⁶ a sredinu je prepustio trojici: Minionu,³⁷ Zeuksidu³⁸ i elefantarhu Filipu.³⁹

2 Jutarnja magla se, kako se razdanilo, digla u oblake, i dan je bio mračan, a zatim jugo donese vlagu, koja kao da je sve prekrila. **3** Te okolnosti nisu baš ništa smetale Rimljanima, a veoma su naškodile kraljevoj vojsci. Jer, nedostatak svetlosti nije Rimljanima ometao pregled nad vojskom, pošto je ona bila nevelika; drugo, bila je opremljena gotovo samo teškim naoružanjem, pa njene mačeve i koplja nije kvarila vlaga. **4** Kraljevi vojnici, međutim, zbog širine stroja nisu mogli ni iz sredine da pogledom obuhvate krila, a pogotovu se krilni odredi nisu mogli videti međusobno. Uz to im je i vlaga razmekšala lukove, pračke i vitlače za koplja.

5 Čak i četvoroprezi, kojima je Antioh mislio da razbije neprijateljski bojni red, postale su pretnja za svoje. **6** Njihova oprema je izgledala ovako: imali su šiljke koji su se poput rogova širili sa rude i pružali se od jarma deset lakata u dužinu; njima bi probadali šta god bi im naišlo u susret; **7** sa krajeva jarma štrčala su po dva srpa, jedan u ravni sa jarmom, a drugi naniže ka tlu: prvi je imao da seče sve što naiđe s boka, a drugi da dohvati one koji bi legli na zemlju ili pokušali da se podvuku; osim toga,

obiceretur abscederet, haec ut prolapsos subeuntesque contingeret; item ab axibus rotarum utrimque binae eodem modo diuersae deligabantur falces. **8** sic armatas quadrigas, quia, si in extremo aut in medio locatae forent, per suos agendaerant, in prima acie, ut ante dictum est, locauerat rex.

9 quod ubi Eumenes uidit, haud ignarus quam anceps esset pugnae et auxilii genus si quis pauorem magis equis iniceret quam iusta adoriretur pugna, Cretenses sagittarios funditoresque et iaculatores <cum aliquot turmis> equitum non confertos sed quam maxime possent dispersos excurrere iubet et ex omnibus simul partibus tela ingerere. **10** haec uelut procella, partim uulneribus missilium undique conectorum, partim clamoribus dissonis, ita consternauit equos ut repente uelut effrenati passim incerto cursu ferrentur; **11** quorum impetus et leuis armatura et expediti funditores et uelox Cretensis momento declinabant; et eques insequendo tumultum ac pauorem equis camelisque, et ipsis simul consternatis, augebat, clamore et ab alia circumstantium turba multiplici adiecto. **12** ita medio inter duas acies campo exiguntur quadrigae; amotoque inani ludibrio, tum demum ad iustum proelium, signo utrimque dato, concursus est.

42,1 ceterum uana illa res uerae mox cladis causa fuit. auxilia enim subsidiaria, quae proxima locata erant, pauore et consternatione quadrigarum territa, et ipsa in fugam uersa nudarunt omnia usque ad cataphractus equites. **2** ad quos cum dissipatis subsidiis peruenisset equitatus Romanus, ne primum quidem impetum sustinuerunt: pars eorum fusi sunt, alii propter grauitatem tegumentorum armorumque oppressi [sunt]. **3** totum deinde laeuum cornu inclinauit, et turbatis auxiliariis qui inter equitem et quos appellant phalangitas erant, usque ad mediam aciem terror peruenit. **4** ibi simul perturbati ordines et impeditus intercursum suorum usus praelongarum hastarum (sarissas Macedones uocant); intulere signa Romanae legiones et pila in perturbatos coniecere. **5** ne interpositi quidem elephanti militem Romanum deterrebant, adsuetum iam ab Africis bellis et uitare impetum beluae et ex transuerso aut pilis incessere aut, si propius subire posset, gladio neruos incidere.

po dva istovetno raspoređena srpa širila su se sa osovina točkova na obe strane. **8** Tako opremljene četvoroprege kralj je postavio, kao što je već rečeno, u prve redove; jer ako bi se oni našli pozadi ili posred bojnog reda, gazili bi preko sopstvene vojske.

9 Kada je to video iskusni borac Eumen, koji je znao koliko je rizično imati takvo borbeno sredstvo ako protivnik, ne ulazeći još u bitku, prvo uzbuni upregnute konje, on zapovedi kritskim strelcima, praćkašima i kopljanicima da zajedno sa nekoliko turmi konjice izlete ka neprijatelju, ne zbijeni već što više raštrkani, i da počnu da gađaju sa svih strana istovremeno. **10** Poput oluje, taj napad je, što hicima koji su odasvud stizali i zadavali rane, što nerazaznatljivom bukom koju je proizveo, toliko prestrašio konje da su oni počeli neobuzdano da se otimaju na sve strane. **11** Laki oružnici, ničim neopterećeni praćkaši i hitri Krićani začas su su uklonili pred njihovim naletima, a napad rimske konjice još je uvećao nered i strah među konjima, te prestrašio i kamile, pošto su se već i iz okolne Antiohove vojske orili sve brojniji krici. **12** Tako su četvoroprezi isterani na čistinu između dveju vojski. Kad je, dakle, opsena uklonjena, najzad je na obe strane dat znak da se krene u pravu borbu.

42,1 Ali Antiohova neostvarena pretnja uskoro je postala uzrokom stvarnog poraza. Pomoćni odredi koji su tu blizu bili postavljeni radi podrške, prepadnuti strahom i uznemirenjem među četvoroprezima, dali su se i sami u bekstvo, te tako ogolili čitav prostor sve do katafrakata. **2** A katafrakti, kad je do njih posle rasula pomoćnih odreda stigla rimska konjica, nisu izdržali čak ni taj prvi nalet: jedan deo se razbežao, a drugi zbog težine svog oružja i oklopa nisu izbegli pogibiju. **3** Potom je popustilo celo levo krilo i, kako su se uskomešali pomoćni odredi između konjice i falange, strah je dopro i do sredine bojnog reda. **4** Onda se stroj uskomešao baš u času kad su kroz falangu protrčavali sopstveni vojnici,⁴⁰ što je sprečavalo upotrebu onih jako dugačkih kopalja koje Makeđonci zovu »sarise«. Tada su na uskomešanju falangu krenule rimske legije, gađajući je kopljima. **5** Rimski se vojnici nisu uplašili čak ni slonova unutar falange, jer su već, ratujući u Africi, naučili i kako da izbegnu napad takve nemani, i kako da je, s boka, ili napadnu kopljem ili se prišunjaju ako mogu i mačem joj preseku žile.⁴¹

6 Središnji bojni red je već bio gotovo ceo potučen spreda, a rezervne trupe, koje su Rimljani obišli, ginule su s leđa, kad se drugde po Antio-

6 iam media acies fere omnis a fronte prostrata erat, et subsidia circumita ab tergo caedebantur, cum in parte alia fugam suorum et prope iam ad ipsa castra clamorem pauentium acceperet. 7 namque Antiochus a dextro cornu, cum ibi fiducia fluminis nulla subsidia cerneret praeter quattuor turmas equitum, et eas dum applicant se suis ripam nudantes, impetum in eam partem cum auxiliis et cataphracto equitatu fecit; 8 nec a fronte tantum instabat, sed circumito a flumine cornu iam ab latere urgebat, donec fugati equites primum, dein proximi peditum effuso cursu ad castra compulsi sunt.

43,1 praeerat castris M. Aemilius tribunus militum, M. Lepidi filius, qui post paucos annos pontifex maximus factus est. 2 is qua fugam cernebat suorum, cum praesidio omni occurrit, et stare primo, deinde redire in pugnam iubebat, pauorem et turpem fugam increpans; 3 minae exinde erant: in perniciem suam caecos ruere ni dicto parerent; postremo dat suis signum ut primos fugientium caedant, turbam insequentium ferro et uulneribus in hostem redigant. 4 hic maior timor minorem uicit: ancipiti coacti metu, primo constiterunt, deinde et ipsi redire in pugnam, et Aemilius cum suo praesidio –erant autem duo milia uirorum fortium– effuse sequenti regi acriter obstitit, 5 et Attalus Eumenis frater ab dextro cornu, quo laeuum hostium primo impetu fugatum fuerat, <ut> ab sinistro fugam suorum et tumultum circa castra uidit, in tempore cum ducentis equitibus aduenit. 6 Antiochus postquam et eos quorum terga modo uiderat repetentes pugnam et aliam et a castris et ex acie affluentem turbam conspexit, in fugam uertit equum.

7 ita utroque cornu uictores Romani per acruos corporum, quos in media maxime acie cumulauerant, ubi et robur fortissimorum uirorum et arma grauitate fugam impedierant, pergunt ad castra diripienda. 8 equites primi omnium Eumenis, deinde et alius equitatus toto passim campo sequuntur hostem, et postremos, ut quosque adepti sunt, caedunt. 9 ceterum fugientibus maior pestis, intermixtis quadrigis elephantisque et camelis, erat sua ipsorum turba, cum solutis ordinibus uelut caeci super alios alii ruerent et incursu beluarum obtererentur. 10 in castris quoque ingens et maior prope quam in acie caedes est edita; nam et primorum

hovoj vojsci doznalo da su im saborci razbijeni, i panični uzvici počeli su da dopiru gotovo do samog logora. **7** Naime, sa desnog krila je Antioh bio opazio da Rimljani, uzdajući se u zaštitu koju pruža reka, nisu onde postavili nikakve pomoćne čete osim nekoliko turmi konjanika, i da ovi, pribijajući se uza svoje saborce, otvaraju rečnu obalu, pa je sa svojim pomoćnim četama i katafraktima poveo napad na tu stranu. **8** Pritom, on nije jurišao samo spreda, nego je, opkolivši Rimljane sa rečne strane, navaljivao i s boka, dok nije konjicu najpre razbio, a onda je, zajedno sa najbližim pešacima, u neredu potisnuo ka logoru.

43,1 Zapovednik logora bio je vojni tribun Marko Emilije, sin Marka Lepida (koji je nekoliko godina kasnije postao veliki pontifik).⁴² **2** Opaživši svoje kako beže, on sa celom logorskom posadom pohita pravo k njima i počne im naređivati najpre da stanu, zatim da se vrate u borbu, koreći ih zbog panike i sramnog bekstva. **3** Potom je prešao na pretnje: da oni slepo srljaju u sopstvenu propast ne budu li poslušali zapovest; pa naredi svojim da prve begunce pobiju, a da gomilu koja pristiže nagnaju – oružjem, pa i ranjavanjem – natrag na neprijatelja. **4** Taj veći strah prevagnuo je nad manjim: uplašeni s obe strane, begunci su se prvo zastavili; zatim se vrate u borbu i oni sami, i Emilije se sa svojom posadom, koju je činilo dve hiljade hrabrih vojnika, žestoko suprotstavi kralju koji je divlje gonio begunce, **5** a i Eumenov brat Atal, spazivši saborce gde beže sa levog krila i videći gužvu oko logora, u pravom trenutku pristigne zdesna (odakle je prvim napadom bilo naterano u beg levo krilo neprijatelja) sa dve stotine konjanika. **6** Kada je Antioh opazio kako oni kojima je do maločas video samo leđa hitaju natrag u borbu, i kako se priliva i nova gomila, što iz logora, što sa bojnog polja, on okrene konja u beg.

7 Pobedivši tako na oba krila, Rimljani preko hrpe leševa (najviše ih je bilo po sredini bojnog polja, jer su tu i srčanost najhrabrijih boraca i težina njihovog oružja sprečavale bekstvo) požure da zauzmu logor. **8** Ispred svih jahali su Eumenovi konjanici, a za njima je i ostala konjica po čitavom polju sledila neprijatelja i sekla zaostale vojnike kako bi kojeg stigla. **9** Ali beguncima, među kojima su se našli i četvoroprezi, slonovi i kamile, veća propast je dolazila iz sopstvene gomile: pošto su se redovi rasuli, svi su kao slepi srljali jedni preko drugih, ili su na njih natrčavale životinje i gazile ih. **10** I u samom logoru je došlo do velikog pokolja, gotovo većeg nego na bojnom polju; jer prvi begunci su se većinom bili

fuga in castra maxime inclinavit, et huius fiducia multitudinis qui in praesidio erant pertinacius pro uallo pugnarunt. **11** retenti in portis ualloque, quae se impetu ipso capturos crediderant, Romani, postquam tandem perruerunt, ab ira grauiorem ediderunt caedem.

44,1 ad quinquaginta milia peditum caesa eo die dicuntur, equitum tria milia; mille et quadringenti capti et quindecim cum rectoribus elephantum. **2** Romanorum aliquot uulnerati sunt, ceciderunt non plus trecenti pedites, quattuor et uiginti equites, et de Eumenis exercitu quinque et uiginti.

3 et illo quidem die uictores direptis hostium castris cum magna praeda in sua reuerterunt, postero die spoliabant caesorum corpora et captiuos contrahebant. **4** legati ab Thyatira et Magnesia ab Sipylo ad dedendas urbes uenerunt.

5 Antiochus cum paucis fugiens, in ipso itinere pluribus congregantibus se, modica manu armatorum media ferme nocte Sardis concessit. **6** inde, cum audisset Seleucum filium et quosdam amicorum Apameam progressos, et ipse quarta uigilia cum coniuge ac filia petit Apameam, **7** Xenoni tradita custodia urbis, Timone Lydiae praeposito; quibus spreto consensu oppidanorum et militum qui in arce erant, legati ad consulem missi sunt.

45,1 sub idem fere tempus et ab Trallibus et a Magnesia quae super Maeandrum est et ab Epheso ad dedendas urbes uenerunt.

2 reliquerat Ephesum Polyxenidas audita pugna, et classi usque ad Patara Lyciae peruectus, metu stationis Rhodiarum nauium quae ad Megisten erant, in terram egressus cum paucis itinere pedestri Syriam petit.

3 Asiae ciuitates in fidem consulis dicionemque populi Romani sese tradebant. Sardibus iam consul erat; eo et P. Scipio ab Elaea, cum primum pati laborem uiae potuit, uenit. **4** sub idem fere tempus caduceator ab Antiocho per P. Scipionem a consule petit impetrauitque ut oratores mittere liceret regi.

5 paucos post dies Zeuxis, qui praefectus Lydiae fuerat, et Antipater, fratris filius, uenerunt, **6** prius Eumene conuento, quem propter uetera

sjatili u logoru, a posada se, uzdajući se u tu masu, utoliko upornije borila pred palisadom. **11** Zadržani na kapijama i palisadu (što su verovali da će zauzeti već pri samom naletu), Rimljani su, prodrevši najzad unutra, u gnevu počinili još veći pokolj.

44,1 Kažu da je tog dana ubijeno i do pedeset hiljada pešaka, a konjanika tri hiljade; zarobljeno je hiljadu četiristo vojnika i petnaest slonova zajedno sa goničima. **2** Na rimskoj strani bilo je ranjenih, a poginulo je ne više od tri stotine pešaka, dvadeset četiri konjanika, kao i dvadeset petorica iz Eumenove konjice.

3 Toga dana pobednici su opljačkali neprijateljski logor i vratili se u svoj sa velikim plenom; sutradan su pak skidali plen sa poginulih i prikupljali zarobljenike. **4** Iz Tijatire i Magnezije pod Sipilom stigli su legati da predaju svoje gradove.

5 Antioh je pobegao sa malim brojem ljudi, a usput mu se priključilo nešto više, te je sa nevelikim oružanim odredom dospeo oko ponoći u Sard. **6** Odatle, kada je čuo da su mu sin Seleuk i neki prijatelji produžili ka Apameji, o četvrtoj straži⁴³ pohita i sam, sa suprugom i ćerkom, u Apameju. **7** Grad ostavi na čuvanje Ksenonu,⁴⁴ a Lidiju poveri Timonu.⁴⁵ Ali građani Sarda i gradska posada, ne hajući za Antiohovu odluku, slože se da pošalju legate konzulu.

45,1 Otprilike u isto vreme stigla su poslanstva i iz Trala, Magnezije na Meandru i Efesa da predaju gradove.

2 Poliksenida⁴⁶ je na vest o bici napustio Efes i otplovio sa mornaricom sve do likijske Patare, gde se, u strahu od rodoskih brodova kod rta Megiste,⁴⁷ iskrcao i krenuo sa manjim brojem vojnika peške u Siriju.

3 Azijske države su se stavile pod konzulovu zaštitu i rimsku nadležnost. Konzul je već bio u Sardu, kuda je iz Eleje došao i Publije Scipion čim je bio u stanju da izdrži napor putovanja. **4** Neposredno posle toga, Antiohov glasnik preko Scipiona isposluje od konzula dozvolu da kralj pošalje svoje predstavnike.

5 Nekoliko dana kasnije stignu Zeuksid,⁴⁸ raniji upravitelj Lidije, i Antipatar,⁴⁹ kraljev sinovac. **6** Prethodno su se sastali sa Eumenom, za koga su verovali da će se zbog starih sukoba suprotstaviti miru jače nego ostali. Kada su otkrili da je Eumen raspoložen za mir više nego što su očekivali i oni i Antioh, obrate se tad Scipionu i, preko njega, konzulu.

certamina auersum maxime a pace credebant esse; et placatiore eo et sua et regis spe inuento, tum P. Scipionem et per eum consulem adierunt;

7 praebitoque iis petentibus frequenti consilio ad mandata edenda, »non tam quid ipsi dicamus habentes uenimus« inquit Zeuxis »quam ut a uobis quaeramus, Romani, quo piaculo expiare errorem regis, pacem ueniamque impetrare a uictoribus possimus. 8 maximo semper animo uictis regibus populisque ignouistis: quanto id maiore et placatiore animo decet uos facere in hac uictoria, quae uos dominos orbis terrarum fecit? 9 positis iam aduersus omnes mortales certaminibus, haud secus quam deos consulere et parcere uos generi humano oportet.«

10 iam antequam legati uenirent decretum erat quid responderetur; respondere Africanum placuit. is in hunc modum locutus fertur: »Romani ex iis quae in deum immortalium potestate erant ea habemus quae dii dederunt; 12 animos, qui nostrae mentis sunt, eosdem in omni fortuna gessimus gerimusque, neque eos secundae res extulerunt nec aduersae minuerunt. eius rei, ut alios omittam, Hannibalem uestrum uobis testem darem, nisi uos ipsos dare possem. 13 postquam traiecimus Hellespontum, priusquam castra regia, priusquam aciem uideremus, cum communis Mars et incertus belli euentus esset, de pace uobis agentibus quas pares paribus ferebamus condiciones, easdem nunc uictores uictis ferimus: 14 Europa abstinete, Asia omni quae cis Taurum montem est decedite. pro impensis deinde in bellum factis quindecim milia talentum Euboicorum dabit, quingenta praesentia, duo milia et quingenta cum senatus populusque Romanus pacem comprobauerint; <milia> deinde talentum per duodecim annos. 15 Eumeni quoque reddi quadringenta talenta et quod frumenti reliquum ex eo quod patri debitum est placet. 16 haec cum pepigerimus, facturos uos ut pro certo habeamus, erit quidem aliquod pignus si obsides uiginti nostro arbitratu dabit, sed numquam satis liquebit nobis ibi pacem esse populo Romano ubi Hannibal erit: eum ante omnia deposcimus. 17 Thoantem quoque Aetolum, concitorem Aetolici belli, qui et illorum fiducia uos et uestra illos in nos armauit, dedetis, et cum eo Mnasiloichum Acarnana et Chalcidenses Philonem et Eubulidam. 18 in deteriore sua fortuna pacem faciet rex, quia

7 Na njihovu molbu okupi se savet u punom sastavu, da pred njega iznesu šta im je naloženo. Zeuksid reče: »Mi sami i nemamo šta da kažemo, već da vas pitamo čime da iskupimo kraljevu grešku i da od vas kao pobednika izmolimo mir i oprostaj. 8 Vi ste uvek vrlo velikodušno praštali pobeđenim kraljevima i narodima: sa još koliko većom velikodušnošću i blagošću priliči da tako učinite u času pobede koja vas čini gospodarima sveta? 9 Sada, ostavivši svaki sukob sa smrtnicima, treba, poput bogova, da vodite brigu o ljudskom rodu i da prema njemu budete milostivi.«

10 Odgovor Antiohovim poslanicima bio je pripremljen još pre nego što su oni stigli; 11 odlučeno je da im odgovori Scipion Afrikanac, koji je, kažu, govorio ovako: »Od svega što je u vlasti bogova, mi Rimljani imamo koliko su nam oni dali. 12 Što se tiče stremljenja koja mi sami sebi odredimo, njih smo se uvek držali i držimo ih se takvih kakva su: niti nas sretne okolnosti ponesu, niti nas nevolja učini malodušnima. Ja bih vam kao dokaz – da preskočim ostale – pomenuo vašeg Hanibala, kad ne bih mogao da pomenem i vas same. 13 Kada smo prešli Helespont, još pre nego što smo videli kraljev logor i kraljevu vojsku postrojenu za boj, još dok su obema stranama izgledi bili jednaki i ishod rata neizvestan, a vi došli da pregovarate o miru, mi smo vam tada kao ravnopravnima postavili uslove, koje vam neizmenjene i sada, kao pobednici pobeđenima, postavljamo: 14 odrecite se Evrope i povucite se iz onog dela Azije koji se nalazi s ove strane Taura. Potom, kao ratnu odštetu, platićete petnaest hiljada eubejskih talanata: pet stotina odmah, dve hiljade petsto kad Senat i narod rimski potvrde mir, a po hiljadu talanata godišnje tokom narednih dvanaest godina. 15 Takođe zahtevamo da vratite Eumenu onih četiristo talanata i žito koje ste ostali dužni njegovom ocu.⁵⁰ 16 Kad ovaj dogovor bude potvrđen, da bismo bili sigurni da ćete ga poštovati, jemstvo će biti dvadeset vaših talaca po našem izboru. A pošto mi više ne možemo da se uzdamo u to da će mira za rimski narod biti sa one strane gde se nalazi Hanibal, mi pre svega ostalog tražimo njega. 17 Predaćete nam takođe Etolca Toanta, krivca za Etolski rat, koji je obećavao i vas Etolcima i Etolce vama, pa vas podigao na oružje protiv nas;⁵¹ i sa njim Akarnjanina Mnasiloha⁵² i Halkidane Filona i Ebulidu.⁵³ 18 Kralj će sada sklopiti mir u manje povoljnim okolnostima, zato što ga sklapa kasnije nego što je mogao. A ako ovog puta bude oklevao, neka ima na umu da se kraljev-

serius facit quam facere potuit. si nunc moratus fuerit, sciat regum maiestatem difficilius ab summo fastigio ad medium detrahi quam a mediis ad ima praecipitari.«

19 cum iis mandatis ab rege missi erant legati ut omnem pacis conditionem acciperent; itaque Romam mitti legatos placuit.

consul in hiberna exercitum Magnesiam ad Maeandrum et Trallis Ephesumque diuisit. **20** Ephesum ad consulem paucos post dies obsides ab rege adducti sunt, et legati qui Romam irent uenerunt. **21** Eumenes quoque eodem tempore profectus est Romam quo legati regis. secutae eos sunt legationes omnium Asiae populorum.

55,4 audita deinde et aliae legationes ex Asia sunt. quibus omnibus datum responsum decem legatos more maiorum senatum missurum ad res Asiae disceptandas componendasque;

5 summam tamen hanc fore ut cis Taurum montem quae intra regni Antiochi fines fuissent Eumeni attribuerentur praeter Lyciam Cariamque usque ad Maeandrum amnem; ea ut ciuitatis Rhodiorum essent; **6** ceterae ciuitates Asiae, quae Attali stipendiariae fuissent, eadem uectigal Eumeni penderent; quae uectigales Antiochi fuissent, eae liberae atque immunes essent. **7** decem legatos hos decreuerunt: Q. Minucium Rufum, L. Furium Purpurionem, Q. Minucium Thermum, Ap. Claudium Neronem, Cn. Cornelium Merend^{am}, M. Iunium Brutum, L. Aurunculeium, L. Aemilium Paulum, P. Cornelium Lentulum, P. Aelium Tuberonem. **56,1** his, quae praesentis disceptationis essent, libera mandata, de summa rerum senatus constituit. **2** Lycaoniam omnem et Phrygiam utramque et Mysiam regi assignauit, Milyas et Lydiae Ioniaeque oppida extra ea quae libera fuissent quo die cum rege Antiocho pugnatum est, **3** et nominatim Magnesiam ad Sipylum, et Cariam quae Hydrela appellatur, agrumque Hydrelitanum ad Phrygiam uergentem, et castella uicosque ad Maeandrum amnem et oppida, **4** nisi quae libera ante bellum fuissent, Telmessum item nominatim et castra Telmessium praeter agrum qui Ptolemaei Telmessii fuisset. haec omnia quae supra sunt scripta regi Eu-

sko dostojanstvo teže srozava sa vrha na sredinu nego što se sa sredine strmoglavljuje na dno.«⁵⁴

19 Kraljevi predstavnici su imali nalog da prihvate mir pod svakim uslovom; i tako bude odlučeno da kralj pošalje legat u Rim.

Vojsku je konzul rasporedio po zimskim logorima u Magneziji na Meandru, u Tralu i u Efesu. **20** Nekoliko dana kasnije, konzulu su u Efes dovedeni taoci od kralja, a stiglo je i poslanstvo koje će ići u Rim. **21** U isto vreme kad i kraljevi legati, za Rim je otputovao i Eumen. Za njima su krenula poslanstva svih azijskih naroda.

[...]

(Antiohovo poslanstvo sklapa sa Senatom mirovni ugovor)

55,4 Potom su saslušana i druga azijska poslanstva. Svima njima dat je odgovor da će Senat po rimskom običaju poslati deset legata da ispituju i urede stanje u Aziji.

5 Plan je u glavnim crtama izgledao ovako: da se oblasti sa ove strane Taura koje su bile u granicama Antiohovog kraljevstva dodele Eumenu, osim Likije i Karije do reke Meandra, koje su imale da pripadnu Rodanima; **6** da ostali azijski gradovi koji su ranije plaćali porez Atalu sada budu u obavezi prema Eumenu, a oni koji su bili u obavezi prema Antiohu sada budu slobodni i neoporezovani. **7** Za legat su određena sledeća deseterica: Kvint Minucije Ruf, Lucije Furije Purpurion, Kvint Minucije Term, Apije Klaudije Neron, Gnej Kornelije Merenda, Marko Junije Brut, Lucije Aurunkulej, Lucije Emilije Paul, Publije Kornelije Lentul i Publije Elije Tuberon.⁵⁵ **56,1** Njima je data sloboda da rešavaju sporove na licu mesta, ali osnovu je postavio Senat: **2** kralju⁵⁶ je dodelio celu Likaoniju, obe Frigije i Miziju; Milijadu, gradove u Lidiji i Joniji osim onih koji su bili slobodni na dan bitke sa Antiohom; **3** potom poimence Magneziju pod Sipilom i Kariju koju zovu Hidrelom, kao i hidrelsku teritoriju ka Frigiji; zatim utvrđenja i sela uz reku Meandar, kao i gradove, **4** osim onih koji su pre rata bili slobodni; i opet poimence grad Telmes, kao i Telmesijsku tvrđavu, osim zemlje koja je pripadala Ptolemeju Telmesijskom.⁵⁷ Sve to je, dakle, zapovešću Senata pripalo kralju Eumenu. **5** Rodanima je data Likija osim Telmesa, Telmesijske tvrđave i zemlje koja je pripadala Ptolemeju Telmesijskom (ona je bila izuzeta i iz Eumenove i iz rodoske vlasti). **6** Dat im je i deo Karije bliži ostrvu Rodosu, s one strane

meni iussa dari. **5** Rhodiis Lycia data extra eundem Telmessum et castra Telmessium et agrum qui Ptolemaei Telmessii fuisset; hic et ab Eumene et Rhodiis exceptus. **6** ea quoque iis pars Cariae data quae propior Rhodum insulam trans Maeandrum amnem est, oppida, uici, castella, agri qui ad Pisidiam uergunt, nisi quae eorum oppida in libertate fuissent pridie quam cum Antiocho rege in Asia pugnatum est.

7 pro his cum gratias egissent Rhodii, de Solis urbe, quae in Cilicia est, egerunt: Argis et illos sicut sese oriundos esse; ab ea germanitate fraternam sibi cum iis caritatem esse; petere hoc extraordinarium munus ut eam ciuitatem ex seruitute regia eximerent. **8** uocati sunt legati regis Antiochi actumque cum iis est, nec quicquam impetratum, testante foedera Antipatro, aduersus quae ab Rhodiis non Solos sed Ciliciam peti et iuga Tauri transcendii. **9** reuocatis in senatum Rhodiis, cum quanto opere tenderet legatus regius exposuissent, adiecerunt, si utique eam rem ad ciuitatis suae dignitatem pertinere censerent Rhodii, senatum omni modo expugnaturum pertinaciam legatorum. **10** tum uero impensius quam ante Rhodii gratias egerunt, cessurosque sese potius arrogantiae Antipatri quam causam turbandae pacis praebituros dixerunt. ita nihil de Solis mutatum est.

22 Καὶ οἱ μὲν Σκιπίωνες ἔτι ἦσαν ἐν παρασκευῇ, Λίβιος δ' ὁ φύλαξ τῆς Ἰταλίας, ἐπὶ τὴν ναυαρχίαν αἵρεθεὶς Ἀτιλίῳ διάδοχος, αὐτίκα ταῖς τε ἰδίαις ναυσίν, αἷς τὴν Ἰταλίαν περιέπλει, καὶ παρὰ Καρχηδονίων αὐτῷ τισι δοθείσαις καὶ συμμαχίσιν ἄλλαις ἐς Πειραιᾶ κατήχθη καὶ τὸν ὑπ' Ἀτιλίῳ στόλον παραλαβὼν ἔπλει καταφράκτοις ὀγδοήκοντα καὶ μιᾷ, ἐπομένου καὶ Εὐμένους πεντήκοντα ἰδίαις· καὶ ἦν κατάφρακτον καὶ τῶνδε τὸ ἥμισυ.

ἔς τε Φώκαιαν, ὑπήκοον μὲν Ἀντιόχου, ὑπὸ δ' ἐκπλήξεως αὐτοῦς δεχομένην, κατήγοντο καὶ τῆς ἐπιούσης ἐς ναυμαχίαν ἀνέπλεον. ἀντανήγετο δ' αὐτοῖς ὁ ναύαρχος ὁ Ἀντιόχου Πολυξενίδας διακοσίαις ναυσί, κουφότεραις τῶν πολεμίων παρὰ πολὺ· ᾧ δὴ καὶ μάλιστα προύλαβε τοῦ πελάγους ἔτι Ῥωμαίων ἀναπειρωμένων. καὶ δύο τῶν

Meandra, i gradovi, sela, utvrđenja i zemlja koja se prostire ka Pisidiji, osim gradova koji su imali slobodu na dan pre bitke sa kraljem Antiohom u Aziji.

7 Izrazivši zahvalnost Rimljanima, Rođani povedu razgovor o kilikijском gradu Solima: kako Soljani, baš kao i oni sami, vode poreklo iz Arga, i kako su na osnovu tog srodstva bratski naklonjeni jedni drugima – te tako traže jedan vanredan poklon: da se Soli oslobode robovanja kralju. 8 Na to su pozvani legati kralja Antioha, pa se i sa njima raspravljalo, ali nije postignuto ništa, jer se Antipatar pozivao na mirovni ugovor, tvrdeći da Rođani protivno ugovoru hoće zapravo ne Sole nego Kilikiju, ne bi li prešli i preko Taura. 9 Rođani su iznova pozvani u Senat, gde im je izloženo sa koliko se upornosti kraljev legat držao svog stava, pa je dodato da će se Senat, ako Rođani baš smatraju da se ta stvar tiče ugleda njihovog grada, na svaki način izboriti sa legatovom tvrdoglavošću. 10 Ali Rođani tad zahvale još toplije nego pre, i izjave da će se radije povući pred Antipatrovom osionošću nego da pruže povod za narušavanje mira. Tako u vezi sa Solima ništa nije promenjeno.

Apijan

Knjiga Sirijskih ratova, 22–39

22 Scipioni su još uvek vršili pripreme za pohod, a Livije⁵⁸ – komandant italijanske obalske straže, odabran da nasledi Atilija⁵⁹ na položaju zapovednika flote – sa sopstvenim lađama kojima je oplovljavao Italiju, nekim datim od Kartaginjana i nekim savezničkim, smesta otplovi u Pirej. Preuzevši onde flotu od Atilija, nastavi plovidbu sa osamdeset jednom pokrivenom lađom,⁶⁰ a Eumen⁶¹ ga je pratio sa svojih pedeset, među kojima je polovina bila takođe pokrivena.

Lađe su doterali u fokejsku luku, koja ih je, mada potčinjena Antiohu,⁶² iz straha primila, a sledećeg dana zaplove u bitku. Antiohov pomorski zapovednik Poliksenida⁶³ im isplovi u susret sa dve stotine lađa, daleko lakših od neprijateljskih: još mu je naročito išlo na ruku to što su Rimljani bili na moru tek početnici. Opazivši kako dve kartaginske lađe prednjače, Poliksenida pošalje tri svoje, kojima ugrabi one dve, prazne, jer je posada skočila u more. Livije u gnevu krene prvi zapovedničkom lađom na te tri, daleko ispred ostatka flote. Kako ih je bilo tri protiv

Καρχηδονίων ναῦς ἰδὼν προπλεούσας, τρεῖς τῶν ἰδίων ἐπιπέμψας εἶλε τὰς δύο κενάς, ἐξαλομένων τῶν Λιβύων ἐς τὸ πέλαγος. Λίβιος δ' ἐπὶ τὰς τρεῖς ἐφέρετο πρῶτος ὑπὸ ὀργῆς τῇ στρατηγίδι νηί, πολὺ προύχων τοῦ στόλου· αἱ δ', ὥς μιᾷ, σὺν καταφρονήσει ... χεῖρας τε σιδηρᾶς ἐπέβαλον, καὶ συνεστηκόντων τῶν σκαφῶν ὁ ἀγὼν ἦν ὥσπερ ἐν γῇ. πολὺ δὲ κρείσσους ὄντες οἱ Ῥωμαῖοι ταῖς εὐτολμίαις, ἐπιβάντες ἐς τὰς ἀλλοτρίας ἐκράτουν καὶ μιᾷ νηὶ δύο ὁμοῦ φέροντες ἐπανήεσαν. καὶ τότε μὲν τῆς ναυμαχίας προαγώνισμα ἦν· ἐπεὶ δὲ οἱ στόλοι συνέπεσον ἀλλήλοις, ἰσχύι μὲν καὶ προθυμίᾳ τὰ Ῥωμαίων ἐπεκράτει, διὰ δὲ βαρύτητα τῶν σκαφῶν τοὺς ἐχθροὺς οὐκ ἐδύναντο καταλαμβάνειν, κούφαις ναυσὶν ὑποφεύγοντας, ἕως οἱ μὲν ἐς τὴν Ἐφεσον ὁξέως κατέφυγον, οἱ δ' ἐς Χίον ἀπήραν, ἔνθα αὐτοῖς Ῥοδίων νῆες συμμαχίδες ἦλθον ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν.

Ἀντίοχος δὲ περὶ τῆσδε τῆς ναυμαχίας πυθόμενος Ἀννίβαν ἔστελλεν ἐπὶ Συρίας εἰς νεῶν ἄλλων ἕκ τε Φοινίκης καὶ Κιλικίας παρασκευήν.

23 Καὶ τόνδε μὲν ἐπανιόντα Ῥόδιοι κατέκλεισαν ἐς Παμφυλίαν καὶ τινὰς αὐτοῦ τῶν νεῶν εἶλον καὶ τὰς λοιπὰς ἐφεδρεῦοντες ἐφύλασσον· Πούπλιος δὲ Σκιπίων, ἀφικόμενος ἐς Αἰτωλίαν μετὰ τοῦ ὑπάτου καὶ τὸν Μανίου στρατὸν παραλαβών, τὰς μὲν ἐν Αἰτωλίᾳ πολιορκίας ὑπερεῖδεν ὥς μικρὸν ἔργον καὶ τοῖς Αἰτωλοῖς δεομένοις ἐπέτρεψεν αὐθις ἐς Ῥώμην πρεσβεῦσαι περὶ σφῶν, ἐπὶ δὲ τὸν Ἀντίοχον ἠπεύγετο, πρὶν ἐκβῆναι τῷ ἀδελφῷ τὴν στρατηγίαν. διὰ δὲ Μακεδόνων ὥδευε καὶ Θρακῶν ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον, δυσχερῇ καὶ χαλεπῇ ὁδῷ αὐτῷ γενομένην ἂν, εἰ μὴ Φίλιππος ὁ Μακεδὼν ὥδοποιε καὶ ὑπεδέχετο καὶ παρέπεμπεν ἐξευγμένοις τε ποταμοῖς ἐκ πολλοῦ καὶ ἀγοραῖς ἐτοίμοις· ἐφ' οἷς αὐτὸν οἱ Σκιπίωνες αὐτίκα τῶν ὑπολοίπων χρημάτων ἀπέλυσαν, ἐπιτετραμμένοι τοῦθ' ὑπὸ τῆς βουλῆς, εἰ πρόθυμον εὔροιεν. ἐπέστελλον δὲ καὶ ἐς Προυσίαν, τὸν Βιθυνῶν βασιλέα, καταλέγοντες, ὅσοις βασιλεῦσι Ῥωμαίοις συμμαχήσασιν τὰς ἀρχὰς ἐπηύξησαν· Φίλιππον δέ, φασί, τὸν Μακεδόνα, καὶ πολέμῳ κρατήσαντες ἀρχεῖν ἐῷσι, »καὶ τὸν παῖδα αὐτῷ τῆς ὁμηρείας ἀπελύσαμεν καὶ τὸ ἔτι ὄφλημα τῶν χρημάτων«. οἷς ὁ Προυσίας ἤσθεις συνέθετο συμμαχήσειν ἐπ' Ἀντίοχον.

Λίβιος δ' ὁ ναύαρχος, ἐπεὶ τῆς ὁδοιπορίας τῶν Σκιπιώνων ἐπύθετο, Παυσίμαχον μὲν τὸν Ῥόδιον μετὰ τῶν Ῥοδίων νεῶν ἐν τῇ Αἰολίδι κατέλιπε καὶ μέρος τι τοῦ ἰδίου στόλου, ταῖς δὲ πλείοσιν ἐς τὸν Ἑλλήσποντον ἔπλει τὸν στρατὸν ὑποδεξόμενος. καὶ Σηστός μὲν αὐτῷ καὶ Ῥοίτειον καὶ Ὁχαιῶν λιμὴν καὶ τινὰ ἄλλα προσέθετο, Ἄβυδον δὲ ἀπειθοῦσαν ἐπολιόρκει.

jedne, neprijatelji u samopouzdanju bace na nju gvozdene kuke i, pošto su se lađe prikačile jedna za drugu, otpočne bitka kao na kopnu. Rimljani, srčaniji junaci, prebace se na neprijateljske lađe, nadvladaju i vrate se svojom jednom lađom, vukući dve protivničke. To je bio uvod u bitku; a kada su se flote sudarile, Rimljani nadjačaju snagom i borbenošću, ali usled težine brodova nisu mogli da stignu neprijatelje, koji su uzimali u lakim lađama, te tako ovi hitro uteknu u Efes, a Rimljani otplove na Hios, gde im se pridružilo dvadeset sedam savezničkih lađa sa Rodosa.

Obavestivši se o ovoj bici, Antioh pošalje Hanibala u Siriju da pribavi još lađa iz Fenikije i Kilikije, ali njega na povratku Rođani sateraju ka Pamfiliji i ugrabe mu nekoliko lađa, a ostalima zapreče izlaz.

23 U međuvremenu je Publije Scipion sa konzulom stigao u Etoliju i preuzeo Manijeve⁶⁴ trupe. Na opsadu etolskih gradova gledao je sa prezirom jer je to smatrao beznačajnim zadatkom i, na molbu Etolaca, dozvolio im je da iznova upute poslanstvo u Rim radi pregovora o svom položaju,⁶⁵ ali je na Antioha, naprotiv, pohitao pre nego što bratu istekne konzulat. Krenuo je ka Helespontu preko teritorije Makedonaca i Tračana i na putu bi imao mnogo teškoća i nevolja da Filip Makedonski⁶⁶ nije raščistio puteve i da ga nije dočekivao i proprćao daleko unapred premošćenim rekama i pripremljenim namirnicama. Zbog toga su ga Scipioni na licu mesta oslobodili preostalog duga, što im je Senat bio odobrio da učine ukoliko nađu da je Filip prilježan u pružanju pomoći. Osim toga, poslali su bitinskom kralju Pruziji⁶⁷ pismo nabrajajući u njemu sve kraljeve kojima su Rimljani na ime savezništva uvećali kraljevstva, a napomenuli su i to da je, eto, Filipu, iako su ga u ratu nadjačali, dozvoljeno da i dalje vlada, da mu je sin oslobođen položaja taoca i da mu je oprošten preostali dug u novcu. Pruzija, zadovoljan onim što je čuo, prihvati da sa njima ratuje protiv Antioha.

Kada se zapovednik flote Livije obavestio o nastupanju Scipiona, on ostavi rodoske lađe pod komandom Rođanina Pausimaha,⁶⁸ kao i deo svoje flote, u Eolidi, a sa većinom brodova se zaputi ka Helespontu da prihvati vojsku. Sest, Retej, Luka Ahejaca⁶⁹ i još neka mesta su mu prišla, a kako Abidos nije pristao, Livije ga opsedne.

24 Po Livijevom odlasku, Pausimah je oprobavao i uvežbavao svoje mornare i gradio raznorazne borbene naprave: na dugačke motke pričvrstio je gvozdene posude sa vatrom i postavio ih da vise nad vodom tako

24 Παυσίμαχος δ' οἰχομένου Λιβίου πείρας τε πυκνάς καὶ μελέτας τῶν ιδίων ἐποιεῖτο καὶ μηχανὰς ποικίλας συνεπήγνυτο πυρφόρα τε ἀγγεῖα σιδήρεα ἐξήπτε κοντῶν μακρῶν, αἰωρεῖσθαι τὸ πῦρ ἐς τὸ πέλαγος, ἵνα τῶν μὲν ιδίων σκαφῶν πολὺ προύχη, τοῖς δὲ πολεμίοις προσιοῦσιν ἐμπίπτῃ. καὶ αὐτὸν τάδε φιλοπονούμενον Πολυξενίδας, ὁ Ἀντιόχου ναύαρχος, Ῥόδιός τε ὦν καὶ ὅδε καὶ τισὶν αἰτίαις ἐκπεσὼν τῆς πατρίδος, ἐνήδρευεν, ὑπισχνούμενος τὸν Ἀντιόχου στόλον ἐγχειρεῖν, εἰ συνθοίτο συμπράξιν ἐς κάθοδον αὐτῷ. ὁ δὲ ὑπώπτευε μὲν ἐπὶ κλοπῶν ἄνδρα καὶ πανούργον καὶ ἐς πολὺ καλῶς ἐφυλάσσετο· γράψαντος δ' αὐτῷ τοῦ Πολυξενίδου περὶ τῆς προδοσίας ἐπιστολὴν αὐτόγραφον καὶ ἐπ' αὐτῇ καὶ ἀναζεύξαντος ἀπὸ τῆς Ἐφέσου καὶ τὴν στρατιὰν ὑποκριθέντος ἐς χορτολογίαν περιπέμπειν ὁ Παυσίμαχος, τὴν τε ἀνάζευξιν ὁρῶν καὶ οὐκ ἐλπίσας ἄν τινα περὶ προδοσίας ἐπιστολὴν αὐτόγραφον οὐκ ἀληθεύοντα πέμψαι, πάγχυ πιστεύσας ἐξέλυσε τὰς φυλακὰς καὶ ἐς σιτολογίαν καὶ αὐτὸς περιέπεμπεν.

ὁ δὲ Πολυξενίδας, ἐπεὶ κατεῖδεν αὐτὸν ἐνηδρευμένον, αὐτίκα τὴν παρασκευὴν συνήγε καὶ Νικάνδρον τὸν πειρατὴν σὺν ὀλίγοις ἐς τὴν Σάμον περιέπεμπε, κατὰ τὴν γῆν ὀπισθεν τοῦ Παυσιμάχου θορυβοποιεῖν. ἐκ δὲ μέσων νυκτῶν αὐτὸς ἐπέπλει καὶ περὶ τὴν ἑωθινήν φυλακὴν ἐπέπιπτεν ἔτι κοιμωμένῳ. ὁ δὲ ἐν αἰφνιδίῳ κακῷ καὶ ἀδοκίῳ τοὺς στρατιώτας ἐκέλευε, τὰς ναῦς ἐκλιπόντας, ἀπὸ τῆς γῆς ἀμύνεσθαι τοὺς πολεμίους. προσπεσόντος δ' ὀπισθεν αὐτῷ τοῦ Νικάνδρου, νομίσας καὶ τὴν γῆν προειληφθαι οὐχ ὑπὸ τῶν ἑωραμένων μόνων, ἀλλ', ὥς ἐν νυκτί, πολὺ πλειόνων, πάλιν ἐς τὰς ναῦς ἐνέβαινε θορυβούμενος πρῶτός τε ἐς μάχην ἀνήγετο καὶ πρῶτος ἔπιπτε λαμπρῶς ἀγωνιζόμενος. τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν ἐλήφθησαν, οἱ δ' ἀπώλοντο. καὶ τῶν νεῶν ἑπτὰ μὲν, αἱ τὸ πῦρ ἔφερον, οὐδενὸς αὐταῖς διὰ τὴν φλόγα προσιόντος ἔφευγον, τὰς δὲ λοιπὰς εἴκοσιν ὁ Πολυξενίδας ἀναδησάμενος ἐς τὴν Ἐφεσον κατήχθη.

25 Καὶ ἐπὶ τῇδε τῇ νίκῃ Φώκαια αὐθις καὶ Σάμος καὶ Κύμη πρὸς Ἀντίοχον μετετίθεντο. δείσας δ' ὁ Λίβιος περὶ τῶν σφετέρων νεῶν, ἃς ἐν τῇ Αἰολίδι καταλελοίπει, κατὰ σπουδὴν ἐς αὐτὰς ἐπανήει. καὶ Εὐμένης πρὸς αὐτὸν ἠπειγέτο, Ῥόδιοί τε Ῥωμαῖοις ναῦς ἐτέρας εἴκοσιν ἔπεμπον. μικρὸν δὲ διαλιπόντες ἅπαντες ἀνεθάρρησαν καὶ ἐπὶ τὴν Ἐφεσον ἔπλεον ἐς ναυμαχίαν ἐσκευασμένοι. οὐδενὸς δ' αὐτοῖς ἀντεπιπλέοντος τὸ μὲν ἥμισυ τῶν νεῶν εἰς ἐπίδειξιν ἔστησαν ἐν μέσῃ τῇ θαλάσῃ μέχρι πολλοῦ, ταῖς δ' ὑπολοίποις ἐς τὴν πολεμίαν καταχθέντες ἐπόρθουν, μέχρι Νικάνδρος αὐτοῖς ἐκ τῆς μεσογαίας ἐπιπεσὼν τὴν τε λείαν ἀφείλετο καὶ ἐς τὰς ναῦς κατεδίωξεν. **26** Οἱ μὲν δὴ πάλιν ἐς Σάμον ἀνήγοντο, καὶ ὁ χρόνος ἔληγε Λιβίῳ τῆς ναυαρχίας·

da budu dovoljno daleko od samih lađa, a da padaju na neprijateljske kada se ove približe. Dok je on bio zauzet ovim poslovima, Antiohov komandant flote Poliksenida, takođe Rođanin, ali na osnovu nekakvih tužbi osuđen na progonstvo, pripremi mu zamku: obeća Pausimahu da će mu predati Antiohovu flotu ako ovaj pristane da mu pomogne da se vrati u otadžbinu. Pausimah je podozrevao da je Poliksenida pritvoran i lukav, te se dugo dobro čuvao. Ali kada je Poliksenida svojeručno napisao pismo u vezi sa izdajom, a potom još i otplovio iz Efesa i napravio se da šalje vojsku u nabavku hrane, Pausimah, videći njegov odlazak i ne očekujući da bi ko poslao svojom rukom napisano pismo o izdaji a da to ne misli uistinu, poveruje u sve pa, raspustivši straže, i sam razaslje u nabavku namirnica.

Kada je Poliksenida video da je Pausimah zagrizao mamac, smesta okupi flotu i pošalje gusara Nikandra⁷⁰ sa malim brojem vojnika na Samos da bi na kopnu s leđa izvršio prepad na Pausimaha.⁷¹ Sam je zaplovio oko ponoći i otprilike u zoru napadne Pausimaha na spavanju. Našavši se iznenada u neočekivanoj nevolji, Pausimah naredi vojnicima da napuste brodove i da se sa kopna odupru neprijatelju. Ali pošto ga je s leđa napao Nikandar, Pausimah pomisli, budući da je bio mrak, da i na kopnu ima mnogo više neprijatelja, a ne samo onoliko koliko ih je on video, pa se, izgubivši pribranost, vrati na lađe. Prvi se otisnuo u borbu i prvi je pao slavno se boreći; ostali su ili zarobljeni ili su poginuli. Što se pak lađa tiče, njih sedam koje su nosile vatru pobeglo je jer im zbog plamena niko nije prišao, a ostalih dvadeset je Poliksenida privezao za svoje pa otplovio u Efes.

25 Posle ove pobede Fokeja je opet pristala uz Antioha, a to su učinili i Samos i Kime. Livije se pobojavao za svoje lađe ostavljene u Eolidi, pa je požurio natrag. Njemu pohita Eumen, a i Rođani pošalju Rimljanima novih dvadeset lađa. Posle kratkog vremena svi povrate samopouzdanje i zaplove u Efes pripremljeni za nov sukob. Kako im niko nije isplovio u susret, polovinu lađa rasporede, da bi se pokazali, u dugačak niz na pučini, a drugima doplove na obalu i počnu sa pustošenjem neprijateljske zemlje sve dok Nikandar nije na njih navalio sa kopna, oteo im plen i nagnao natrag na lađe. **26** Oni onda ponovo otplove na Samos, a Liviju tad istekne mandat.

τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου Σέλευκος ὁ Ἀντιόχου τὴν Εὐμένους γῆν ἐδήου καὶ Περγάμῳ παρεκάθητο, τοὺς ἄνδρας ἐς τὴν πόλιν κατακλείσας. ὅθεν ὁ Εὐμένης ἐς Ἐλαίαν, τὸ τῆς ἀρχῆς ἐπίνειον, διέπλει κατὰ σπουδὴν καὶ σὺν αὐτῷ Λεύκιος Αἰμίλιος Ῥηγίλλος, ὁ Λιβίου τὴν ναυαρχίαν παραδεδεγμένος. ἦκον δὲ καὶ παρὰ τῶν Ἀχαιῶν Εὐμένει σύμμαχοι χίλιοι πεζοὶ καὶ ἵππεῖς ἑκατὸν ἐπίλεκτοι, ὧν Διοφάνης ὁ στρατηγός, ἀπὸ τοῦ τείχους ἰδὼν τοὺς Σελευκείους παίζοντάς τε καὶ μεθύοντάς ἐκ καταφρονήσεως, ἔπειθε τοὺς Περγαμηνοὺς ἑαυτῷ συνεκδραμεῖν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. οὐχ ὑφισταμένων δ' ἐκείνων ὥπλισε τοὺς ἰδίους χιλίους καὶ τοὺς ἑκατὸν ἱππέας

καὶ προαγαγὼν ὑπὸ τὸ τεῖχος ἔστησεν ἀτρεμεῖν, ὑπερορῶντων αὐτοὺς ἐς πολὺ τῶν πολεμίων ὡς ὀλίγους τε καὶ οὐ τολμῶντας ἐς χεῖρας ἐλθεῖν. ὁ δ' ἀριστοποιουμένοις ἐπιδραμὼν ἐθορύβησέ τε καὶ ἐτρέψατο τοὺς προφύλακας, τῶν δ' ἄλλων ἐπὶ τὰ ὅπλα ἀναπηδῶντων καὶ τοὺς ἵππους περιχαλινούντων ἢ φεύγοντας διωκόντων ἢ δυσχερῶς ἀναβαινόντων οὐκ εὐσταθοῦντας ἐκράτει πάνυ λαμπρῶς, ἐπιβόωντων ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ τείχους τῶν Περγαμηνῶν καὶ οὐδὲ τότε προελθεῖν ὑφισταμένων. κτείνας δ' ὅσους ἐδύνατο ὡς ἐν ἐπιδείξει ταχεῖα καὶ τινὰς αἰχμαλώτους ἐλὼν ἄνδρας τε καὶ ἵππους ἐπανήγει κατὰ σπουδὴν. καὶ τῆς ἐπιούσης αὐθις ἴστη τοὺς Ἀχαιοὺς ὑπὸ τὸ τεῖχος, οὐδὲ τότε τῶν Περγαμηνῶν αὐτῷ συνεξιόντων. Σέλευκος δ' ἱππεύσι πολλοῖς αὐτῷ προσεπέλαζε προκαλούμενος. ὁ δὲ τότε μὲν οὐκ ἐπεξήει, παρ' αὐτὸ τὸ τεῖχος ἐστῶς, ἀλλ' ἐφυλάττετο· ἐπεὶ δ' ὁ Σέλευκος παραμείνας ἐς μεσημβρίαν, καμνόντων ἤδη τῶν ἱππέων, ἐπέστρεφε καὶ ἐπανήει, τοῖς τελευταίοις αὐτῶν ὁ Διοφάνης ἐπιθέμενος καὶ θορυβοποιήσας καὶ βλάβας, ὅσα καὶ τότε δυνατὸς ἦν, εὐθύς ἐπανήει πάλιν ὑπὸ τὸ τεῖχος. καὶ τόνδε τὸν τρόπον συνεχῶς ἐν τε χορτολογίαις καὶ ξυλείαις ἐνεδρεῦων καὶ αἰεὶ τι ἐνοχλῶν ἀπὸ τε Περγάμου τὸν Σέλευκον ἀνέστησε καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης Εὐμένους χώρας ἐξήλασε.

27 Πολυξενίδα δὲ καὶ Ῥωμαίοις μετ' οὐ πολὺ γίνεται ναυμαχία περὶ Μυόννησον, εἰς ἣν συνήεσαν Πολυξενίδας μὲν ναυσὶν ἐνενήκοντα καταφράκτοις, Λεύκιος δ', ὁ Ῥωμαίων ναύαρχος, ὀγδοήκοντα καὶ τρισὶ· τούτων ἦσαν ἐκ Ῥόδου πέντε καὶ εἴκοσιν. ὧν ὁ στρατηγός Εὐδωρος ἐτέτακτο μὲν ἐπὶ τοῦ λαιοῦ κέρως, ἰδὼν δὲ ἐπὶ θάτερα Πολυξενίδαν πολὺν προύχοντα Ῥωμαίων ἔδειςέ τε, μὴ κυκλωθεῖεν, καὶ περιπλεύσας ὁξέως ἅτε κούφαις ναυσὶ καὶ ἐρέταις ἐμπείροις θαλάσσης τὰς ναῦς τὰς πυρφόρους τῷ Πολυξενίδᾳ πρῶτας ἐπῆγε, λαμπομένας τῷ πυρὶ πάντοθεν. οἱ δ' ἐμβαλεῖν μὲν αὐταῖς οὐκ ἐτόλμων διὰ τὸ πῦρ, κύκλῳ δ' αὐτὰς περιπλέοντες ἐνέκλινόν τε καὶ θαλάσσης ἐπίμ-

U isto vreme Antiohov sin Seleuk počne da pustoši Eumenovu zemlju i smesti se uz Pergam, blokirajući vojsku unutar grada. Zbog toga Eumen žurno otplovi u Eleju, svoju glavnu luku, a sa njim i Lucije Emilije Regil,⁷² koji je od Livija preuzeo zapovedništvo nad flotom. Eumenu je i od Ahejaca pristiglo hiljadu savezničkih pešaka i stotinu odabranih konjanika. Njihov zapovednik Diofan,⁷³ videći sa bedema Seleukove vojnike kako se u svojoj samouverenosti zabavljaju i opijaju, počne da ubeđuje Pergamce da zajedno sa njim jurnu na neprijatelja. Kako oni nisu hteli da pristanu, Diofan naoruža svojih hiljadu pešaka i stotinu konjanika.

Izvevši ih pod zidine, postavi ih da stoje nepomično dok su im se neprijatelji podsmevali kako ih je malo i kako se ne usuđuju da uđu u borbu prsa u prsa. Ali prilikom njihovog podnevnog obroka Diofan izvrši juriš, uzbuni i nagna u beg predstražu; i dok su ostali što skakali po oružje, što zauzdavali konje, jurili ih ako su bežali, a s mukom se uspinjali ako konji nisu hteli mirno da stoje, Diofan slavno nadjača, dok su Pergamci odozgo sa zida vikali odobravajući, ali ni sada se ne usuđujući da izađu. Pobivši neprijateljâ koliko je mogao pri tako brzom prikazivanju sile i zarobivši nekoliko vojnika i konja, on pohita natrag. Sutradan iznova postavi Ahejce pod bedeme, a Pergamci ni ovog puta nisu izašli s njim. Seleuk, izazivajući ga, stane da se približava sa velikim brojem konjanika. Međutim, Diofan ne krene tada napred već, stojeći uza sam zid, počne samo da se brani. Kada je Seleuk, istrajavši do podneva, krenuo natrag jer su mu konji bili već iscrpljeni, Diofan navali na poslednje redove neprijatelja, uzbuni ih i ugrozi opet koliko god je mogao, pa se odmah vrati pod zidine. Neprekidno vrebajući neprijatelje na ovaj isti način kad bi išli po hranu i drva, i stalno ih uznemiravajući, on otera Seleuka od Pergama, a potom ga i sasvim izгна sa Eumenove zemlje.

27 Nedugo zatim, kod Mionesa se između Poliksenide i Rimljana odigrala pomorska bitka,⁷⁴ u kojoj je Poliksenida učestvovao sa devedeset pokrivenih lađa, a zapovednik rimske flote Lucije sa osamdeset tri, od kojih je dvadeset pet bilo rodoskih. Njihov zapovednik Eudor,⁷⁵ postavljen na levom krilu, primeti da se na suprotnoj strani Poliksenidina flota pruža duže od rimske, pa u strahu da ne budu opkoljeni isplovi vrlo brzo zahvaljujući lakoći lađa i iskustvu mornara, i pođe na Poliksenidu isturivši napred lađe sa vatrom koja je plamtela odasvud. Neprijatelji se zbog vatre nisu usuđivali da napadnu nego su krstarili okolo, pri čemu

πλαντο καὶ ἐς τὰς ἐπωτίδας ἐτύπτοντο, μέχρι Ῥοδίας νεῶς ἐς Σιδονίαν ἐμβαλούσης καὶ τῆς πληγῆς εὐτόνου γενομένης ἄγκυρα ἐκπίπτουσα τῆς Σιδονίας ἐς τὴν Ῥοδίαν ἐπάγη τε καὶ συνέδησεν ἄμφω πρὸς ἀλλήλας, ὅθεν ἦν ὁ ἀγὼν ἀτρεμούντων τῶν σκαφῶν τοῖς ἐπιβάταις ὥσπερ ἐν γῇ. καὶ προσιουσῶν ἄλλων ἐς ἐπικουρίαν ἐκατέρᾳ πολλῶν φιλονεικία τε παρ' ἀμφοῖν ἐγίνετο λαμπρά, καὶ τὸ μέσον τῶν Ἀντιόχου νεῶν ἔρημον ἐκ τούτου γενόμενον αἱ Ῥωμαίων νῆες διέπλεον καὶ τοὺς πολεμίους, ἔτι ἀγνοοῦντας, ἐκύκλουν. ὥς δ' ἔμαθόν ποτε, ἐγίνετο φυγὴ καὶ τροπὴ, καὶ διεφθάρησαν Ἀντιόχου νῆες μιᾷς δέουσai τριάκοντα, ὧν τρισκαίδεκα αὐτοῖς ἀνδράσιν ἐλήφθησαν. Ῥωμαίων δ' ἀπώλοντο μόναι δύο. καὶ ὁ Πολυξενίδας τὴν Ῥοδίαν ναῦν ἐπαγόμενος ἐς τὴν Ἐφεσον κατήχθη.

28 Τοῦτο μὲν δὴ τῇ ναυμαχίᾳ τῇ περὶ Μυόννησον ἦν τέλος· οὐπω δ' αὐτῆς ὁ Ἀντίοχος αἰσθόμενος Χερρόνησόν τε καὶ Λυσιμάχειαν ἐπιμελῶς ὠχύρου, μέγα, ὥσπερ ἦν, τὸ ἔργον ἡγούμενος ἐπὶ Ῥωμαίοις, ὅπου γε καὶ τὴν ἄλλην Θράκην διελθεῖν στρατοπέδῳ δυσόδευτον αὐτοῖς ἂν ἐγένετο καὶ δύσβατον, εἰ μὴ Φίλιππος διέφερεν. ἀλλ' ὁ Ἀντίοχος, ὧν καὶ τὰ ἄλλα κουφόνους αἰεὶ καὶ ταχὺς ἐς μεταβολήν, ἐπεὶ τῆς ἥσσης ἐπύθετο τῆς περὶ Μυόννησον, πάμπαν ἐξεπλάγη, [καὶ] νομίσας αὐτῷ τὸ δαιμόνιον ἐπιβουλεύειν· παρὰ γὰρ λόγον ἕκαστα χωρεῖν, Ῥωμαίων μὲν ἐν τῇ θαλάσῃ κρατούντων, ἐν ἣ πολὺ προὔχειν αὐτὸς ἐνόμιζε, Ῥοδίων δ' Ἀννίβαν ἐς Παμφυλίαν κατακεκλεικώτων, Φιλίππου δὲ Ῥωμαίους παραπέμποντος ἀβάτους ὁδοῦς, ὃν μάλιστα μνησικακήσειν αὐτοῖς ὧν ἔπαθεν, ὑπελάμβανεν. ὑπὸ δὴ τῶνδε πάντων ἐκταρασσόμενός τε καὶ θεοῦ βλάπτοντος ἤδη τοὺς λογισμούς, ὅπερ ἅπασι προσιόντων ἀτυχημάτων ἐπιγίνεται, Χερρόνησον ἐξέλιπεν ἀλογίστως, πρὶν καὶ ἐς ὄψιν ἐλθεῖν τοῖς πολεμίοις, οὔτε μετενεγκών, ὅσος ἦν ἐν αὐτῇ σῖτος σεσωρευμένος πολὺς ἢ ὄπλα ἢ χρήματα ἢ μηχαναί, οὔτε ἐμπρήσας, ἀλλ' ὑγιεῖς ἀφορμὰς τοσάσδε τοῖς πολεμίοις καταλιπών. Λυσιμαχέας τε αὐτῷ καθάπερ ἐκ πολιορκίας συμφεύγονται μετ' οἰμωγῆς ἅμα γυναιξὶ καὶ παιδίοις ὑπερεώρα, μόνου τοῦ διάπλου τοῦ περὶ Ἄβυδον εἶρξαι τοὺς πολεμίους ἐπινοῶν καὶ τὴν λοιπὴν ἔτι ἐλπίδα τοῦ πολέμου πᾶσαν ἐν τούτῳ τιθέμενος. οὐ μὴν οὔτε τὸν διάπλου ἐφύλαξεν ὑπὸ θεοβλαβείας, ἀλλ' ἐς τὸ μεσόγαιον ἠπείχθη ἐπανελθεῖν, φθάσων τοὺς πολεμίους, οὔτε τινὰ φυλακὴν ἐν τῷ διάπλῳ κατέλιπεν.

29 Οἱ δὲ Σκιπίωνες, ἐπεὶ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἐπύθοντο, Λυσιμαχείαν τε δρόμῳ κατέλαβον καὶ τῶν ἐν Χερρόνησῳ θησαυρῶν τε καὶ ὅπλων κρατήσαντες τὸν Ἑλλήσποντον, ἔρημον ὄντα φυλακῆς, εὐθὺς ἐπέρων μετὰ σπουδῆς ἔφθασάν τε Ἀντίοχον ἔτι ἀγνοοῦντα ἐν

su im se lađe nagibale, punile se vodom i bile izložene udarima epotida,⁷⁶ sve dok jedna rodoska lađa nije navalila na jednu sidonsku. Od siline sudara sidro sidonske lađe sklizne i zakači se za rodosku te ih tako priveže jednu uz drugu i, pošto se lađe nisu micale, mornari su imali da se bore kao kopnena vojska. Tu i jednima i drugima počne da pristiže brojna pomoć, i na obe strane raspali se borbenost. Usled ovog događaja sredina niza Antiohovich lađa ostala je prazna, i Rimljani se tuda provuku pa opkole neprijatelje, a da ovi to nisu primetili. Kada su opazili šta se desilo, nastane jurnjava i bežanje, u čemu je Antiohu propalo dvadeset devet lađa, od kojih je trinaest uhvaćeno sa posadom; rimskih je lađa uništeno svega dve. A Poliksenida je sa jednom osvojenom rodoskom lađom otplovio u Efes.

28 Tako se završila bitka kod Mionesa. Dok još nije čuo za nju, Antioh je brižljivo utvrđivao Hersones i Lisimahiju, smatrajući da će to biti – što i jeste bilo – od velike važnosti u borbi protiv Rimljana, jer bi njima put i kroz preostali deo Trakije bio težak i neprohodan ako ih Filip ne bi proveo. Ali Antioh, i inače lakomislen i nestalan, na vest o porazu kod Mionesa sasvim izgubi prisebnost misleći da se sudbina okreće protiv njega, jer sve se odvija mimo očekivanja: Rimljani su nadjačali na moru, gde je smatrao da će sam biti u prednosti; Rodani su blokirali Hanibala uz Pamfiliju; Filip, za koga je očekivao da će se vrlo dobro sećati zala koja je pretrpeo od Rimljana, prati ih i pomaže im na neprohodnim putevima. Sve to ga je uzrujalo, pa mu je već i božanstvo pomutilo razum – kao što se svakome desi kad usledi nevolja za nevoljom – te on nepromišljeno napusti Hersones pre nego što mu je neprijatelj i bio na vidiku; pritom nije niti preneo niti zapalio prikupljene zalihe žita, oružja, novca i naprava, nego je tolika netaknuta sredstva prepustio neprijatelju. Nije se ništa pobrinuo ni za stanovnike Lisimahije, koji su mu se kukajući, zajedno sa ženama i decom, pridružili u bekstvu; mislio je samo kako da spreči neprijatelja da se prebaci u Abidos, polažući u to poslednje nade. Ali u svojoj izbezumljenosti nije ni prelaz sačuvao, već je pohitao da se povuče u unutrašnjost pre nego što stigne neprijatelj, ne ostavivši na prelazu nikakvu stražu.

29 Kada su doznali za njegov odlazak, Scipioni brzim maršem stignu u Lisimahiju; domogavši se sredstava i oružja na Hersonesu, hitno pređu Helespont ostavljen bez straže, i svojom brzinom iznenade Antioha, koji

Σάρδεσι γενόμενοι. ὁ δ' ἐκπλαγείς ἐβαρυθύμει καὶ τὰ ἴδια αὐτοῦ ἁμαρτήματα ἐς τὸ δαιμόνιον ἀνατιθείς Ἡρακλείδην τὸν Βυζάντιον ἔπεμπεν ἐς τοὺς Σκιπίωνας ἐπὶ διαλύσει τοῦ πολέμου, Σμύρναν τε καὶ Ἀλεξάνδρειαν αὐτοῖς διδοὺς τὴν ἐπὶ Γρανίκῳ καὶ Λάμψακον, δι' ἃς ἤρξεν αὐτοῖς ὁ πόλεμος, καὶ τὸ ἥμισυ τῆς δαπάνης τοῦδε τοῦ πολέμου. ἐνετέλλετο δέ, εἰ δέοι, καὶ τῶν Ἰάδων πόλεων δοῦναι καὶ τῶν Αἰολίδων, ὅσαι τὰ Ῥωμαίων ἐν τῷδε τῷ ἄγωνι εἴλοντο, καὶ εἴ τι ἄλλο αἰτοῖεν οἱ Σκιπίωνες. ταῦτα μὲν εἶχεν ἐς τὸ φανερόν λέγειν ὁ Ἡρακλείδης, ἰδίᾳ δὲ πρὸς Πούπλιον Σκιπίωνα ἔφερε παρ' Ἀντίοχου χρημάτων τε πολλῶν ὑποσχέσεις καὶ τοῦ παιδὸς ἀφέσεως. ἤρῃκει γὰρ αὐτὸν ἐν τῇ Ἑλλάδι ὁ Ἀντίοχος, ἐς Δημητριάδα ἐκ Χαλκίδος διαπλέοντα· καὶ ἦν ὁ παῖς Σκιπίων, ὁ Καρχηδόνα ὕστερον ἐλὼν τε καὶ κατασκάψας καὶ δεύτερος ἐπὶ τῷδε τῷ Σκιπίωνι Ἀφρικανὸς ὀνομασθεὶς, Παύλου μὲν υἱὸς ὢν, τοῦ Περσέα τὸν Μακεδὸνα ἐλόντος, Σκιπίωνος δὲ τῷ γένει θυγατρίδους καὶ θέσει παῖς.

κοινῇ μὲν οὖν οἱ Σκιπίωνες τῷ Ἡρακλείδῃ τήνδε ἔδοσαν τὴν ἀπόκρισιν· ἐὰν ὁ Ἀντίοχος εἰρήνης δέηται, μὴ τῶν Ἰάδων μηδὲ τῶν Αἰολίδων αὐτὸν ἐκστῆναι πόλεων, ἀλλὰ πάσης τῆς ἐπὶ τάδε Ταύρου καὶ τὴν δαπάνην τοῦ πολέμου πᾶσαν ἐσενεγκεῖν, δι' αὐτὸν γενομένου. ἰδίᾳ δὲ ὁ Πούπλιος ἔφη τῷ Ἡρακλείδῃ Ῥωμαίους, εἰ μὲν ἔτι Χερρονήσου καὶ Λυσιμαχείας κρατῶν ὁ Ἀντίοχος ταῦτα προὔτεινεν, ἀσμένως ἂν λαβεῖν, τάχα δ' εἰ καὶ μόνον ἔτι τοῦ Ἑλλησπόντου τὸν διάπλουον ἐφύλασσε· νῦν δ' αὐτοὺς ἤδη περάσαντάς τε καὶ ἐν ἀσφαλεῖ γενομένους καὶ τὸν χαλινόν, φασὶν, ἐνθέντας καὶ ἐπὶ τῷ χαλινῷ τὸν ἵππον ἀναβάντας οὐκ ἀνέξεσθαι διαλύσεων ἐπ' ὀλίγοις. αὐτὸς δὲ χάριν εἰδέναι τῷ βασιλεῖ τῆς προαιρέσεως καὶ μᾶλλον εἴσεσθαι λαβὼν τὸν υἱόν· ἀμείβεσθαι δ' αὐτὸν ἤδη καὶ συμβουλεύειν δέχεσθαι τὰ προτεινόμενα, πρὶν ἐς πείραν ἐλθεῖν μειζόνων ἐπιταγμάτων.

30 Ὁ μὲν δὴ Πούπλιος ταῦτα εἰπὼν ἐς Ἑλαίαν νοσηλευόμενος ὑπεχώρει, σύμβουλον τῷ ἀδελφῷ Γναῖον Δομίτιον καταλιπών· ὁ δ' Ἀντίοχος, οἷόν τι καὶ Φίλιππος ὁ Μακεδών, οἰηθεὶς τῶνδε τῶν ἐπιταγμάτων πλέον οὐδὲν αὐτοῦ τὸν πόλεμον ἀφαιρήσεσθαι, συνέτασσε τὴν στρατιὰν περὶ τὸ πεδίον τὸ Θυατείρων, οὐ μακρὰν ἀπὸ τῶν πολεμίων, καὶ Σκιπίωνι τὸν υἱὸν ἀπέπεμπεν εἰς Ἑλαίαν. ὁ δὲ τοῖς ἄγουσι συνεβούλευε μὴ μάχεσθαι τὸν Ἀντίοχον, ἕως αὐτὸς ἐπανεέλθοι. καὶ τῷδε πεισθεὶς ὁ Ἀντίοχος μετεστρατοπέδευσεν ἀμφὶ τὸ ὄρος τὸ Σίτυλον τεῖχός τε καρτερόν τῷ στρατοπέδῳ περιετείχιζε καὶ τὸν Φρύγιον ποταμὸν ἐν προβολῇ τοῖς πολεμίοις ἐτίθετο, ἵνα μὴδ' ἄκων ἀναγκάζοιτο πολεμεῖν.

u Sardu nije bio upućen u zbivanja. On se, pometen, obeshrabri i, pripisujući sopstvene greške zloj sudbini, pošalje Scipionima Bizanćanina Heraklida⁷⁷ da pregovara o miru: ponudio im je Smirnu, Aleksandriju na Graniku i Lampsak zbog kojih je rat i počeo, i još da im nadoknadi polovinu ratnih troškova. Naložio je Heraklidu da, ukoliko bude potrebno, ponudi i jonske i eolske gradove koji su u ovom sukobu pristali uz Rimljane, a i sve drugo što bi Scipioni zatražili. To je Heraklid imao da kaže javno, a privatno je Publiju Scipionu preneo Antiohova obećanja da će ga bogato obdariti i pustiti mu sina na slobodu. Njega je Antioh zarobio u Grčkoj dok je iz Halkide prelazio u Demetrijadu.⁷⁸ (Taj mladi Scipion je onaj što je kasnije osvojio i porušio Kartaginu i, posle Publija Scipiona, drugi po redu koji je poneo nadimak Afrikanac; po rođenju je bio sin Paula⁷⁹ koji je porazio Makedonca Perseja, a Publiju Scipionu bio je unuk, ali po usvojenju sin.)⁸⁰

Javno su Scipioni Heraklidu ovako odgovorili: ako Antioh hoće mir, onda treba da se povuče ne samo iz jonskih i eolskih gradova već sa celokupne teritorije s ove strane Taura, i da isplati ukupan ratni trošak, jer je rat i počeo njegovom krivicom. U četiri oka, Publije je rekao Heraklidu da bi Rimljani Antiohove predloge rado prihvatili da im ih je Antioh izneo dok je još imao u rukama Hersones i Lisimahiju; da bi ih možda prihvatili čak i da je čuvao samo još prelaz preko Helesponta; ali sada, kada su već prešli i našli se na sigurnom, i kada su, što se kaže, zauzdali konja, pa ga još i uzjahali, neće pristati na mir uz tako sitne ustupke. On lično je zahvalan kralju za njegov naum, i biće mu još zahvalniji kad dočeka sina, a uzvraća mu već sada time što ga savetuje da prihvati ono što mu se nudi, pre nego što se suoči sa još većim zahtevima.

30 Posle ovih razgovora Publije Scipion se razboli, te se povuče u Eleju, a bratu za savetnika ostavi Gneja Domicija.⁸¹ Antioh, misleći, baš kao i Filip Makedonski, da ga rat ne može lišiti ničega više nego što to čine postavljeni uslovi, počne da okuplja čete podalje od neprijatelja, a Scipionovog sina pošalje sa pratnjom u Eleju. Scipion preko pratilaca posavetuje Antioha da se ne upušta u borbu sve dok se on ne vrati. Njega Antioh posluša, pa premesti logor uz brdo Sipil i opaše ga jakim zidom; računao je i da će mu reka Frigij, isprečena na putu ka logoru, poslužiti kao zaštita da ne bude protiv svoje volje uvučen u borbu.

Δομίτιος δέ, φιλοτιμούμενος τὸν πόλεμον ἐφ' ἑαυτοῦ κριθῆναι, τὸν ποταμὸν ἐπέρα μάλα θρασέως καὶ σταδίους εἴκοσιν ἀπ' Ἀντιόχου διασχὼν ἐστρατοπέδευσε. τέτταρσί τε ἡμέραις ἐφεξῆς ἐξέτασσαν ἑκάτεροι παρὰ τὸν χάρακα τὸν ἑαυτῶν καὶ μάχης οὐ κατήρχον. τῇ πέμπτῃ δὲ ὁ Δομίτιος ἐξέτασεν αὐθις καὶ ἐπέβαινε σοβαρῶς. οὐκ ἀντεπιόντος δὲ τοῦ Ἀντιόχου τότε μὲν ἐγγυτέρω μετεστρατοπέδευε, μίαν δὲ ἄλλην διαλιπὼν ἐκήρυσσεν ἐς ἐπήκοον τῶν πολεμίων ἐς αὐρίον Ἀντιόχῳ καὶ ἄκοντι πολεμήσειν. ὁ δὲ συνταραχθεὶς αὐθις μεθίει τὰ δόξαντα καὶ δυνηθεὶς ἂν ἐστάναι μόνον ὑπὸ τὸ τεῖχος ἢ καλῶς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τείχους ἀπομάχεσθαι, μέχρι ῥαῖσειεν ὁ Πούπλιος, αἰσχρὸν ἡγεῖτο μετὰ πλειόνων φυγομαχεῖν· ὅθεν εἰς μάχην παρέτασσε.

31 Καὶ ἐξῆγον ἔτι νυκτὸς ἄμφω περὶ ἐσχάτην φυλακὴν, διεκόσμη δ' αὐτῶν ἑκάτερος ὥδε·

τὸ μὲν λαιὸν εἶχον ὀπλίται Ῥωμαίων μύριοι παρὰ τὸν ποταμὸν αὐτόν· καὶ μετ' ἐκείνους ἦσαν Ἰταλῶν ἕτεροι μύριοι, τρεῖς ἑκατέρων τάξεις ἐπὶ βάθος. ἐπὶ δὲ τοῖς Ἰταλοῖς ὁ Εὐμένους στρατὸς ἐτάσσετο καὶ Ἀχαιῶν πελτασταὶ περὶ τρισχιλίους. ὥδε μὲν εἶχε τὸ λαιόν, τὸ δεξιὸν δ' ἦν ἵππεῖς, οἳ τε Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν καὶ Εὐμένους, οὐ πλείους οὐδ' οὔτοι τρισχιλίων· ἀναμεμίχато δ' ἅπασιν ψιλοὶ τε καὶ τοξόται πολλοί, καὶ ἄμφι τὸν Δομίτιον αὐτὸν ἦσαν ἱππέων ἱλαὶ τέσσαρες. οὕτω μὲν ἐγίνοντο πάντες ἐς τρισμυρίους, ἐπεσπάτει δὲ τοῦ μὲν δεξιοῦ Δομίτιος αὐτὸς καὶ ἐς τὸ μέσον αὐτὸν ἴστη τὸν ὑπατον, τὸ δὲ λαιὸν ἔδωκεν Εὐμένει. τῶν δ' ἐλεφάντων, οὓς εἶχεν ἐκ Λιβύης, οὐδένα νομίζων ἔσεσθαι χρήσιμον, ὀλιγωτέρων τε ὄντων καὶ βραχυτέρων οἷα Λιβύων (δεδίασι δ' οἱ σμικρότεροι τοὺς μείζονας), ἔστησεν ὀπίσω πάντας. **32** Ὡδε μὲν δὴ διετετάχατο Ῥωμαῖοι,

Ἀντιόχῳ δ' ἦν μὲν ὁ στρατὸς ἅπας ἑπτακισμύριοι, καὶ τούτων τὸ κράτιστον ἦν ἡ φάλαγξ ἡ Μακεδόνων, ἄνδρες ἑξακισχίλιοι καὶ μύριοι, ἐς τὸν Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου τρόπον ἔτι κοσμούμενοι. ἴστη δ' αὐτοὺς ἐν μέσῳ, διελὼν ἀνὰ χιλίους καὶ ἑξακοσίους εἰς δέκα μέρη, καὶ τούτων ἑκάστου μέρους ἦσαν ἐπὶ μὲν τοῦ μετώπου πεντήκοντα ἄνδρες, ἐς δὲ τὸ βάθος δύο καὶ τριάκοντα, ἐς δὲ τὰ πλευρὰ ἑκάστου μέρους ἐλέφαντες δύο καὶ εἴκοσιν. ἡ δ' ὄψις ἦν τῆς μὲν φάλαγγος οἷα τείχους, τῶν δ' ἐλεφάντων οἷον πύργων.

τοιοῦτον μὲν ἦν τὸ πεζὸν Ἀντιόχῳ, ἵππεῖς δ' ἑκατέρωθεν αὐτοῦ παρατετάχατο Γαλάται τε κατάφρακτοι καὶ τὸ λεγόμενον ἄγημα τῶν Μακεδόνων· εἰσὶ δὲ καὶ οἶδε ἵππεῖς ἐπίλεκτοι, καὶ παρ' αὐτὸ ἄγημα λέγεται. τάδε μὲν ἐξ ἴσου τῆς φάλαγγος ἦν ἑκατέρωθεν· ἐπὶ δ' αὐτοῖς τὰ κέρατα κατεῖχον ἐν μὲν δεξιᾷ ψιλοὶ τέτινες καὶ ἕτεροι ἵππεῖς ἀρ-

Domicije, kojem je bilo stalo da sam reši rat, vrlo smelo pređe reku i postavi logor na dvadeset stadija od Antiohovog. Četiri dana uzastopce su i jedni i drugi izlazili ispred svog palisada, ali nisu započinjali borbu. Petog dana Domicije ponovo izađe i smelo krene napred. Kako mu Antioh nije pošao u susret, on premesti logor još bliže, a dva dana kasnije oglasi, tako da neprijatelj može da čuje, da će narednog dana krenuti u borbu protiv Antioha, pa makar on i ne hteo da se bori. Antioh se uzne-miri i opet promeni odluku: iako je mogao bilo da mirno stoji pod bedemom ili da sa bedema uspešno odbija neprijatelja dok se Scipion ne oporavi, smatrao je sramnim da ima veći broj vojnika, a da izbegava borbu. Tako počne da postavlja trupe za boj.

31 Obojica su izveli trupe još tokom noći, oko poslednje straže, a evo kako je svaki od njih uredio bojni red.

Rimljani su na levo krilo, uza samu reku, postavili deset hiljada svojih hoplita,⁸² a iza njih smestilo se još deset hiljada italških; i jedni i drugi su u dubinu bili raspoređeni u tri reda. Na Italce su se nadovezivale Eumenove trupe i oko tri hiljade ahejskih peltasta.⁸³ Tako je izgledalo levo krilo; na desnom su stajali konjanici – rimski, italški i Eumenovi – kojih takođe nije bilo više od tri hiljade. Posvuda je bilo umetnuto mnoštvo praćkaša i strelaca, a oko samog Domicija bila su četiri konjička odreda. Ukupan broj vojnika nije prelazio trideset hiljada. Na čelo desnog krila stao je sam Domicije, u sredinu je postavio konzula, a levo je prepustio Eumenu. Za slonove, koji su bili afrički, mislio je da mu neće biti od koristi, jer ih je bilo manje, a i zato što su afrički slonovi po sebi manji (sitniji slonovi se boje krupnijih), pa ih je sve postavio pozadi. 32 Tako su bili raspoređeni Rimljani.

Antiohova vojska je brojala ukupno sedamdeset hiljada vojnika, a njenu najveću snagu predstavljala je makedonska falanga, šesnaest hiljada boraca i dalje naoružanih kao pod Aleksandrom i Filipom. Njih je Antioh postavio u sredinu, razdelivši ih na deset grupa od po hiljadu i šeststo, i to tako da sa čela svaka grupa broji pedeset, a u dubinu trideset dva vojnika; i još je uz bok svakoj grupi umetnuo po dvadeset dva slona. Tako je falanga odavala prizor bedema, a slonovi – tornjeva.

Na taj način je bila uređena pešadija, a sa obe njene strane postavio je Antioh konjanike: galaćanske katafrakte⁸⁴ i takozvanu agemu⁸⁵ Makedonaca. (I ovo je bila elitna konjica, te je zato tako nazvana.) Oni su raspore-

γυράσπιδες καὶ ἵπποτοξόται διακόσιοι, τὸ δὲ λαιὸν Γαλατῶν τ' ἔθνη, Τεκτοσάγαι τε καὶ Τρόκμοι καὶ Τολιστόβιοι, καὶ Καππαδόκαι τινές, οὓς ἔπεμψεν Ἀριαράθης, καὶ μιγάδες ἄλλοι ξένοι κατάφρακτός τε ἵππος ἐπὶ τοῖσδε ἑτέρα καὶ ἦν ἐκάλουν ἵππον ἑταιρικήν, ὠπλισμένη κούφως.

ὧδε μὲν καὶ ὁ Ἀντίοχος ἐξέτασσε. καὶ δοκεῖ τὴν ἐλπίδα λαβεῖν ἐν τοῖς ἱππεῦσιν, οὓς πολλοὺς ἔστησεν ἐπὶ τοῦ μετώπου, τὴν δὲ φάλαγγα πυκνήν ἐς ὀλίγον συναγαγεῖν ἀπειροπολέμως, ἥ δὴ καὶ μάλιστα ἔδει θαρρεῖν πάνυ ἡσκημένη. πολὺ δὲ καὶ ἄλλο πλῆθος ἦν λιθοβόλων τε καὶ τοξοτῶν καὶ ἀκοντιστῶν καὶ πελταστῶν, Φρυγῶν τε καὶ Λυκίων καὶ Παμφύλων καὶ Πισιδῶν Κρητῶν τε καὶ Τραλλιανῶν καὶ Κιλικίων ἐς τὸν Κρητῶν τρόπον ἐσκευασμένων. ἵπποτοξόται τε ἐπὶ τοῖσδε ἔτεροι, Δᾶαι καὶ Μυσοὶ καὶ Ἑλυμαῖοι καὶ Ἀραβες, οἱ καμήλους ὀξυτάτας ἐπικαθήμενοι τοξεύουσί τε εὐμαρῶς ἀφ' ὑψηλοῦ καὶ μαχαίραις, ὅτε πλησιάζοιεν, ἐπιμήκεσι καὶ στεναῖς χρώνται. δρεπανηφόρα τε ἄρματα ἐν τῷ μεταίχμῳ, προπολεμεῖν τοῦ μετώπου, τετάχατο· καὶ εἴρητο αὐτοῖς μετὰ τὴν πρώτην πείραν ὑποχωρεῖν.

33 ὅψις τε ἦν ὥσπερ δύο στρατῶν, τοῦ μὲν ἀρχομένου πολεμεῖν, τοῦ δ' ἐφεδρεύοντος· ἑκάτερος δ' αὐτῶν ἐς κατάπληξιν ἐσκεύαστο δεινῶς πλήθει τε καὶ κόσμῳ. ἐφειστήκει δὲ τοῖς μὲν δεξιοῖς ἱππεῦσιν Ἀντίοχος αὐτός, τοῖς δ' ἐπὶ θάτερα Σέλευκος, ὁ υἱὸς Ἀντιόχου, τῇ δὲ φάλαγγι Φίλιππος ὁ ἐλεφαντάρχης καὶ τοῖς προμάχοις Μύνδης τε καὶ Ζεῦξις. Ἀχλυώδους δὲ καὶ ζοφερᾶς τῆς ἡμέρας γενομένης ἡ τε ὅψις ἔσβεστο τῆς ἐπιδείξεως, καὶ τὰ τοξεύματα πάντα ἀμβλύτερα ἦν ὥς ἐν ἀέρι ὑγρῷ καὶ σκοτεινῷ. ὅπερ ἐπεὶ κατεῖδεν Εὐμένης, τῶν μὲν ἄλλων κατεφρόνησε, τὴν δὲ ῥύμην τῶν ἁρμάτων τεταμένην ἐφ' ἑαυτὸν μάλιστα δείσας, ὅσοι ἦσαν αὐτῷ σφενδονῆται καὶ ἀκοντισταὶ καὶ ἔτεροι κοῦφοι, συναγαγὼν προσέταξε, τὰ ἄρματα περιθέοντας, ἐς τοὺς ἵππους ἀκοντίζειν ἀντὶ τῶν ἐπιβατῶν· ἵππου γὰρ ἐν ἄρματι ζυγομαχοῦντος ἀχρεῖον τὸ λοιπὸν ἄρμα γίνεται, καὶ πολλὰ καὶ τῆς ἄλλης εὐταξίας παραλύεται, τὰ δρέπανα τῶν φιλίων δεδιότων.

ὁ καὶ τότε συνηνέχθη γενέσθαι· πληγέντων γὰρ τῶν ἵππων ἀθρόως καὶ τὰ ἄρματα ἐς τοὺς φίλους περιφερόντων αἱ τε κάμηλοι πρῶται τῆς ἀταξίας ἠσθάνοντο, πλησίον τοῖς ἄρμασι παρατεταγμέναι, καὶ μετὰ ταύτας ἡ κατάφρακτος ἵππος, οὐ ῥαδίως ὑπὸ τοῦ βάρους τὰ δρέπανα ἐκφεύγειν δυναμένη. θόρυβός τε ἦν ἤδη πολὺς καὶ ταραχος ποικίλος, ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ τῶνδε μάλιστα, χωρῶν δὲ ἐπὶ ὅλον τὸ μεταίχμιον, καὶ μείζων ὑπόνοια τοῦ ἀκριβοῦς· ὥς γὰρ ἐν διαστήματι μακρῷ καὶ πλήθει πυκνῷ καὶ βοῇ ποικίλῃ καὶ φόβῳ πολλῷ τὸ μὲν

đeni ravnomerno uz oba boka falange, a dalje je na krilima izgledalo ovako: sa desne strane bilo je nešto praćkaša i još konjanika – argiraspida i strelaca dve stotine; na levoj strani nalazila su se galaćanska plemena Tektosagi, Trokmi i Tolistobeji, izvestan broj Kapadokijaca koje je poslao Arijarat⁸⁶ i raznih drugih najamnika, a do njih još jedan odred konjanika pod oklopom i takozvana heterska konjica,⁸⁷ sa lakom opremom.

Tako je, dakle, Antioh postavio svoj bojni red. Izgleda da je on polagao nade u konjanike, koje je u velikom broju smestio na čelo, a falangu, u koju je trebalo da se uzda najviše, jer je bila najuvežbanija, netaktički je, gusto zbijenu, sabio na mali prostor. Imao je još mnoštvo praćkaša, strelaca, kopljanika i peltasta, i to Frigijaca, Likijaca, Pamfilijaca i Pisiđana, kao i Krićana, Traljana i Kilikijaca opremljenih na kritski način. Uz njih je bilo još strelaca na konjima, Daha,⁸⁸ Mižana i Elimeja,⁸⁹ kao i Arabljana, koji su, jašući na svojim veoma brzim kamilama, sa visine lako izbacivali strele, a iz blizine se koristili dugačkim i uskim mačevima. Na polje između vojski Antioh je postavio kola sa srpovima, koja su imala da započnu bitku, naredivši im da se posle tog prvog naleta povuku.

33 Izgledalo je kao da Antioh ima u stvari dve vojske, od kojih jedna treba da se upusti u borbu, a druga da čeka u rezervi; i svaka od njih bila je uređena tako da brojnošću i opremljenošću uliva strah. Konjici je na desnom krilu stao na čelo sam Antioh, a na levom njegov sin Seleuk; falangu je vodio elefantarh Filip,⁹⁰ a Mindion⁹¹ i Zeuksid⁹² odrede koji su imali da započnu bitku. Ali kako je osvanuo tmuran i mračan dan, nije se moglo videti s kraja na kraj bojnog reda, a oružje za bacanje postalo je neupotrebljivo zbog vlage i zbog tmine. Eumen to opazi pa, ne brinući za ostalo, ali jako strahujući od napada bornih kola koja su stajala spram njega, izvede sve praćkaše, kopljanike i ostale lako naoružane trupe koje su mu bile dodeljene, i naredi im da se rastrče oko kola i da umesto vojnika gađaju konje: jer, kada se upregnut konj razjari, kola postanu neupotrebljiva, a onda će bojni red početi da se dalje rastura zbog straha od srpova saboraca.

Tako se i dogodilo: pošto su se konji najednom uzbunili i počeli da vuku kola na svoje, nered zahvati prvo kamile, jer su bile blizu kola, a zatim oklopnu konjicu, koja zbog svoje težine nije mogla lako da umakne srpovima. Na tom mestu nastanu velika vika i nepregledan metež, koji su stali da se šire po celom bojnopolju, a strahovanje je raslo u nesraz-

ἀκριβές οὐδὲ τοῖς ἀγχοῦ τῶν πασχόντων καταληπτὸν ἦν, τὴν δὲ ὑπόνοιαν μειζόνως ἐς τοὺς ἐξῆς ἕκαστοι μετέφερον.

34 Ὁ δ' Εὐμένης, ἐπεὶ τὰ πρῶτα καλῶς ἐπέπρακτο αὐτῷ καὶ τὸ μεταίχμιον, ὅσον αἶ τε κάμηλοι καὶ τὰ ἄρματα ἐπεῖχεν, ἐγεγύμνωτο, τοὺς ἰδίους ἰππέας καὶ ὅσοι Ῥωμαίων αὐτῷ καὶ Ἰταλῶν παρατετάχατο, ἐπῆγεν ἐπὶ τοὺς ἀντικρὺ Γαλάτας τε καὶ Καππαδόκας καὶ τὴν ἄλλην σύνοδον τῶν ξένων, μέγα κεκραγῶς καὶ παρακαλῶν ἐπὶ ἀνδρας ἀπείρους τε μάχης καὶ γεγυμνωμένους τῶν προπολεμούντων. οἱ δ' ἐπέιθοντο καὶ βαρείας σφῶν τῆς ἐμβολῆς γενομένης τρέπονται τούτους τε καὶ τοὺς παρεζευγμένους αὐτοῖς ἰππέας τε καὶ καταφράκτους, ἐκ πολλοῦ ταρασσομένους διὰ τὰ ἄρματα· οὓς δὴ καὶ μάλιστα, διὰ τὸ βάρος ὑποφεύγειν ἢ ἀναστρέφειν εὐμαρῶς οὐ δυναμένους, κατελάμβανόν τε καὶ συνέκοπτον. Καὶ τάδε μὲν ἦν περὶ τὸ λαιὸν τῆς φάλαγγος τῶν Μακεδόνων· ἐν δεξιᾷ δέ, ἥπερ αὐτὸς ὁ Ἀντίοχος ἐτέτακτο, διακόψας τὸ σύνταγμα τῆς Ῥωμαίων φάλαγγος ἀπέσπασεν, ἐπὶ πολὺ διώκων.

35 καὶ ἡ φάλαγξ ἡ τῶν Μακεδόνων, τεταγμένη μὲν ὥς μεθ' ἰππέων ἐπὶ στενοῦ τε καὶ τετραγώνου, γεγυμνωμένη δὲ τῶν ἰππέων ἐκατέρωθεν, τοὺς μὲν ψιλοῦς, τοὺς ἐπὶ τοῦ μετώπου σφῶν ἔτι προπολεμούντας, διαστᾶσα ἐς αὐτὴν ἐδέξατο καὶ πάλιν συνήει, Δομιτίου δ' αὐτὴν ἰππεῦσι πολλοῖς καὶ ψιλοῖς εὐμαρῶς οἷα πλινθίον πυκνὸν κυκλώσαντος, οὔτε ἐκδραμεῖν ἔτι ἔχουσα οὔτε ἐξελίσαι βάθος οὕτω πολὺ, μάλα καρτερῶς ἐκακοπάθει.

καὶ ἡγανάκτουν αὐτοὶ μὲν ταῖς ἐμπειρίαις οὐδὲν ἔχοντες ἔτι χρῆσθαι, τοῖς δὲ πολεμίοις εὐβλητοὶ καὶ ἐπιτυχεῖς πανταχόθεν ὄντες. ὁμῶς δὲ τὰς σαρίσσας ἐκ τετραγώνου προβαλλόμενοι πυκνὰς προουκαλοῦντο Ῥωμαίους ἐς χεῖρας ἐλθεῖν καὶ δόξαν ἐπιβαινόντων αἰεὶ παρεῖχον. οὐ μὴν τι προεπηδῶν, πεζοὶ τε καὶ βαρεῖς ὄντες ὑπὸ τῶν ὅπλων καὶ τοὺς πολεμίους ἐπὶ ἵππων ὀρώντες, μάλιστα δέ, ἵνα μὴ τὸ τῆς τάξεως πυκνὸν ἐκλύσειαν· μετατάξασθαι γὰρ ἐτέρως οὐκ ἔφθانون. Ῥωμαῖοι δ' αὐτοῖς οὐ προσεπέλαζον μὲν οὐδ' ἐς χεῖρας ἤεσαν, δεδιότες ἀνδρῶν ἡσκημένων ἐμπειρίαν τε καὶ πυκνότητα καὶ ἀπόγνωσιν, περιθέοντες δὲ ἐσηκόντιζόν τε καὶ ἐσετόξευον· καὶ οὐδὲν ἦν ἀχρεῖον ὥς ἐν ὀλίγῳ πολλῶν συνεστώτων· οὐ γὰρ εἶχον οὔτε ἐκκλίνειν τὰ βαλλόμενα οὔτε φερομένοις διαστήναι. ὅθεν ἤδη πολλὰ κάμνοντες ἐνεδίδοσαν ὑπὸ τῆς ἀπορίας καὶ βάδην ὑπεχώρουν σὺν ἀπειλῇ πάννυ εὐσταθῶς καὶ Ῥωμαίοις ἐπιφόβως· οὐδὲ γὰρ τότε προσπελάζειν αὐτοῖς ἐτόλμων, ἀλλὰ περιθέοντες ἔβλαπτον, μέχρι τῶν ἐλεφάντων ἐν τῇ Μακεδόνων φάλαγγι συνταραχθέντων τε καὶ οὐχ ὑπακου-

meri sa stvarnim zbivanjima. Jer, velika udaljenost, zbijenost mase, raznorodna buka i veliki strah učinili su da ni oni koji su bili blizu ugroženih nisu mogli da razaznaju šta se tačno dešava, a svaki red je sledećem prenosio sve goru slutnju.

34 Pošto je prvi napad valjano izveo i očistio deo polja koji su zauzimali kamile i kola, Eumen povede svoje konjanike, kao i rimske i italske koji su mu bili dodeljeni, na Galačane i Kapadokijce i ostalu skupinu najamnika koji su im stajali nasuprot, jako kličući i podstičući napad rečima da su ono nevešti borci i da su sada, bez prvih redova da ih štite, bespomoćni. Vojnici poslušaju Eumena, pa jako navale i nateraju neprijatelje u bekstvo, kojem se priključi i oklopna konjica, čiji su poredak već ranije bila poremetila borna kola. Konjicu, koja zbog svoje težine nije mogla lako ni da beži ni da se vrati u bojni poredak, Eumenovi vojnici su listom stigli i pobili. Tako su se stvari odvijale levo od makedonske falange; desno, gde je lično komandovao, Antioh je razbio rimski stroj i, goneći neprijatelje, daleko ih potisnuo.

35 Makedonska falanga, budući između dve grupe konjanika, bila je postrojena na uzak četvrtast prostor; sada su se konjički odredi sa obe strane uklonili i ogolili je. Uz to, falanga se razmakla da primi u sebe laku pešadiju čiji je zadatak bio da započne bitku, pa se ponovo zatvorila. Tako sabijenu u četvorougao, Domicije ju je bez teškoće opkolio svojom konjicom i lakim oružnicima, i pošto nije mogla niti da probije obruč niti da dovoljno razmakne redove, falanga se našla u škripcu.

Falangiti su se gnevili što svoje ratničko umeće ne mogu da primene a neprijatelju su zgodno izloženi da ih ugrozi. Pa ipak su na sve četiri strane pretili svojim gustim kopljima i izazivali Rimljane da im priđu na borbu prsa u prsa, i sve vreme su odavali utisak da će krenuti u napad. Međutim, nisu istupali ni koraka, zato što bi kao pešaci pod teškim oružjem imali protiv sebe konjicu, a najviše zbog toga da ne bi rasturili svoj gusti poredak (jer nisu imali vremena da se prestroje). Rimljani im se, opet, nisu približavali niti ulazili u borbu izbliza, zazirući od veštine, čvrstine, a i oćajanja tih uvežbanih vojnika, već su jahali okolo i gađali ih kopljima i strelama – i nijedan hitac nije bio uzaludan, jer je padao na mnoštvo u malom prostoru. Falangiti nisu mogli ni da odbijaju hite u stranu ni da im se uklanjaju. Stoga, stradajući već mnogo i nemajući drugog izlaza, oni popuste i počnu uz pretnje da se povlače korak po korak,

όντων ἔτι τοῖς ἐπιβάταις ὁ κόσμος ὁ τῆς φυγῆς συνεχεῖτο. **36** Καὶ ταύτη μὲν ὁ Δομίτιος ἐκράτει· καὶ ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀντίοχου φθάσας ἐβιάζετο τοὺς ἐν αὐτῷ φυλάσσοντας·

ὁ δὲ Ἀντίοχος, ἐς πολὺ διώκων παρ' οὓς ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος ἐτέτακτο, οὐδενὸς οὐδ' ἐκείνοις ἱππέων ἢ ψιλοῦ παρόντος ἐς ἐπικουρίαν (οὐ γὰρ παρετετάχει Δομίτιος, ἡγούμενος οὐ δεήσεσθαι διὰ τὸν ποταμόν), μέχρι τοῦ Ῥωμαίων χάρακος ἦλθεν. ἐπεὶ δὲ αὐτὸν ὁ τε χιλιάρχος, ὁ τοῦ χάρακος φύλαξ, ἀκμῆσι τοῖς φύλαξιν ὑπαντιάσας ἐπέσχε τῆς ὁρμῆς καὶ οἱ φεύγοντες τοῖς ἀναμιχθεῖσι θαρροῦντες ἐπεστρέφοντο, ἐπανήει σοβαρὸς ὁ Ἀντίοχος ὥς ἐπὶ νίκη, οὐδενὸς τῶν ἐπὶ θάτερα πεπυσμένος.

Ἄτταλος δ' αὐτόν, ὁ Εὐμένους ἀδελφός, ἱππεῦσι πολλοῖς ὑπαντιάζει· καὶ τούσδε μὲν εὐμαρῶς ὁ Ἀντίοχος διακόψας διέδραμε καὶ παρατρεχόντων ἔτι καὶ μικρὰ λυπούντων οὐκ ἐφρόντιζεν· ὥς δὲ κατείδε τὴν ἦτταν καὶ τὸ πεδίον ἅπαν νεκρῶν ἰδίων πλήρες, ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων καὶ ἐλεφάντων, τό τε στρατόπεδον εἰλημμένον ἤδη κατὰ κράτος, τότε δὴ καὶ ὁ Ἀντίοχος ἔφευγεν ἀμεταστρεπτι καὶ μέχρι μέσων νυκτῶν ἐς Σάρδεῖς παρῆλθε. παρῆλθε δὲ καὶ ἀπὸ Σάρδεων ἐς Κελαινάς, ἣν Ἀπάμειαν καλοῦσιν, οἱ τὸν υἱὸν ἐπυνθάνετο συμφεύγειν. τῆς δ' ἐπιούσης ἐς Συρίαν ἐκ Κελαινῶν ἀνεξεύγνυ, τοὺς στρατηγούς ἐν Κελαιναῖς καταλιπὼν ὑποδέχεσθαι τε καὶ ἀθροίζειν τοὺς διαφυγόντας. περὶ τε καταλύσεως τοῦ πολέμου πρέσβεις ἔπεμπε πρὸς τὸν ὕπατον.

ὁ δὲ τὰ οἰκεῖα ἔθαπτε καὶ ἐσκύλευε τοὺς πολεμίους καὶ τὰ αἰχμάλωτα συνῆγεν. ἐφάνησαν δὲ νεκροὶ Ῥωμαίων μὲν τῶν ἐξ ἄστεος ἱππεῖς εἴκοσι καὶ τέσσαρες καὶ πεζοὶ τριακόσιοι μάλιστα, οὓς ὁ Ἀντίοχος ἐκτείνεν, Εὐμένους δὲ πεντεκαίδεκα ἱππεῖς μόνοι. Ἀντίοχου δὲ σὺν τοῖς αἰχμαλώτοις εἰκάζοντο ἀπολέσθαι περὶ πεντακισμυρίου· οὐ γὰρ εὐμαρὲς ἦν ἀριθμῆσαι διὰ τὸ πλῆθος. καὶ τῶν ἐλεφάντων οἱ μὲν ἀνήρηντο, πεντεκαίδεκα δ' αἰχμάλωτοι γεγέννητο.

37 Ὡς δ' ἐπὶ νίκη λαμπροτάτη καὶ παραλόγως τισὶ δοκοῦση γενέσθαι (οὐ γὰρ εἰκὸς ἐνόμιζον ὀλιγωτέρους πολὺ πλειόνων ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ παρὰ τοσόνδε κρατῆσαι, καὶ μάλιστα φάλαγγος Μακεδόνων, εὐγεγυμνασμένης καὶ εὐανδρούσης τότε μάλιστα καὶ δόξαν ἄμαχόν τε καὶ φοβεράν ἐχούσης), οἱ μὲν Ἀντίοχου φίλοι τὴν προπέτειαν αὐτοῦ τῆς εἰς Ῥωμαίους διαφορᾶς καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀπειρίαν τε καὶ ἀβουλίαν ἐπεμέμφοντο, Χερρόνησόν τε καὶ Λυσιμάχειαν αὐτοῖς ὅπλοις καὶ τοσῇδε παρασκευῇ μεθέντος ἐκ χειρῶν, πρὶν καὶ ἐς πείραν ἐλθεῖν τοῖς πολεμίοις, καὶ τὴν τοῦ Ἑλλησπόντου φυλακὴν ἐκλιπόντος, Ῥω-

u potpunom redu i ulivajući strah Rimljanima, koji se ni tada nisu usuđivali da se približe već su ih ugrožavali jašući uokolo. Ali kada su se slonovi u falangi uzbunili i prestali da slušaju goniče, njen poredak u bekstvu rasturio se. ³⁶ Domicije onda porazi falangu, a zatim, požurivši u Antiohov logor, savlada odrede koji su ga čuvali.

Antioh je daleko gonio rimske trupe naspram kojih je stajao u bici, a pošto ovima nisu bili dodeljeni ni konjički ni laki pešadijski odredi da ih potpomognu (Domicije ih nije tu bio postavio misleći da zahvaljujući reci neće ni biti potrebni), on stigne do rimskog logora. Vojni tribun ostavljen da čuva logor krenuo mu je u susret sa svojim svežim četama i zaustavio njegov juriš, a rimski begunci, ohrabreni priteklom snagama, počeli su da se vraćaju u boj; ali Antioh samopouzdan pođe natrag kao pobednik, ne znajući ništa o zbivanjima na drugom krilu.

Tad na njega s brojnom konjicom navali Atal, Eumenov brat. Njih je Antioh lako razbio i probio se, a to što su oni i dalje jahali uz njega nano-seći mu neznatnu štetu nije ga brinulo. Ali kada je video da mu je vojska poražena, bojno polje prekriveno leševima njegovih vojnika, konja i slonova, a logor zauzet na juriš, tada se i Antioh, ne osvrćući se, dâ u bekstvo, i do ponoći stigne u Sard. Iz Sarda dođe u Kelene (koje zovu Apameja)⁹³ pošto se obavestio da mu je tamo pobjegao sin. Sledećeg dana krene u Siriju, ostavivši u Kelenama svoje stratege da prihvate i okupe razbegle vojnike, a konzulu uputi poslanstvo radi pregovora o svršetku rata.

U međuvremenu, konzul je sahranjivao svoje poginule, skidao plen sa palih neprijatelja i prikupljao zarobljenike. Ispostavilo se da je na rimskoj strani poginulo dvadeset četiri konjanika i najviše tri stotine pešaka među samim Rimljanima (njih je pobio Antioh), i još samo petnaest Eumenovih konjanika. Za Antioha se pak procenjuje da je izgubio oko pedeset hiljada vojnika, ubrajajući i zarobljenike (zbog velikog broja to se nije moglo tačno izračunati); slonova je nešto ubijeno, a petnaest ih je zarobljeno.

³⁷ Posle tako slavne i, po nekim mišljenjima, neočekivane pobede (jer nije se smatralo verovatnim da će jedna malobrojna vojska toliko nadjačati znatno brojniju, i to na stranoj teritoriji, a pogotovu ne makedonsku falangu, koja je u ono vreme bila naročito dobro uvežbana i popunjena vrsnim borcima, i važila kao nešto nepobedivo i strašno), Antiohovi pri-

μαίων οὐκ ἂν εὐμαρῶς ἐλπισθέντων βιάσασθαι τὴν διάβασιν. κατεμέμφοντο δ' αὐτοῦ καὶ τὴν τελευταίαν ἀφροσύνην, ἀχρεῖον ἐν στενῷ τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ πεπονηκότος καὶ τὴν ἐλπίδα θεμένου ἐν πλήθει συγκλύδων ἀνδρῶν ἀρτιπολέμων μᾶλλον ἢ ἐν ἀνδράσι διὰ μελέτην καὶ χρόνον ἐργάταις τε οὔσι πολέμου καὶ ἐκ τοσῶνδε πολέμων τὸ φρόνημα ἐς εὐτολμίαν καὶ θάρσος ἠϋξημένοις. τοιαῦτα μὲν ἦν τὰ περὶ Ἀντιόχου λογοποιούμενα,

Ῥωμαίοις δ' ἐπῆρτο τὰ φρονήματα, καὶ οὐδὲν ἔτι σφίσιν ἡγοῦντο εἶναι δυσεργές ὑπὸ τε ἀρετῆς καὶ θεῶν ἐπικουρίας· καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐς δόξαν εὐτυχίας ἔφερον, ὅτι οὕτω γε ὀλίγοι τε [πολλῶν] καὶ ἐξ ἐφόδου καὶ ἐν πρώτῃ μάχῃ καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ τοσῶνδε ἐθνῶν καὶ παρασκευῆς βασιλικῆς καὶ μισθοφόρων ἀρετῆς καὶ δόξης Μακεδόνων καὶ βασιλέως αὐτοῦ, μεγίστην τε ἀρχὴν κεκτημένου καὶ ἐπὶ κλησιν Μεγάλου, κεκρατηκότες ἦσαν ἡμέρα μιᾷ, πολὺ τε σφίσιν ἦν τὸ ἔπος ἐν τοῖς λόγοις· »ἦν βασιλεὺς Ἀντίοχος ὁ Μέγας.«

38 Τοιάδε μὲν δὴ καὶ Ῥωμαῖοι περὶ σφῶν ἐμεγαλαύχουν· ὁ δὲ ὕπατος, ἐπεὶ αὐτῷ ῥαῖσας ὁ ἀδελφὸς Πούπλιος ἦλθεν ἀπὸ τῆς Ἑλίας, ἐχρημάτιζε τοῖς Ἀντιόχου πρέσβεσιν. οἱ μὲν δὴ μαθεῖν ἠξίουσαν, ὃ τι ποιῶν ὁ βασιλεὺς Ἀντίοχος ἔσται Ῥωμαίοις φίλος·

ὁ δὲ Πούπλιος αὐτοῖς ὥδε ἀπεκρίνατο· »αἴτιος μὲν αὐτῷ διὰ πλεονεξίαν Ἀντίοχος καὶ τῶν νῦν καὶ τῶν πρότερον γεγονότων, ὅς ἀρχὴν μεγίστην ἔχων τε καὶ Ῥωμαίων αὐτὸν ἐόντων ἔχειν Πτολεμαίου συγγενοῦς ἰδίου καὶ Ῥωμαίοις φίλου Συρίαν τὴν Κοίλην ἀφείλετο καὶ ἐς τὴν Εὐρώπην οὐδὲν αὐτῷ προσήκουσαν ἐμβαλὼν Θράκην κατεστρέφετο καὶ Χερρόνησον ὠχύρου καὶ Λυσιμάχειαν ἡγείρεν ἐς τε τὴν Ἑλλάδα διελθὼν ἐδουλοῦτο τοὺς Ἕλληνας ὑπὸ Ῥωμαίων ἄρτι αὐτονόμους ἀφειμένους, μέχρι περὶ Θερμοπύλας ἡττήθη μάχῃ. καὶ φυγῶν οὐδ' ὥς ἔληξε τῆς πλεονεξίας, ἀλλὰ καὶ τῇ θαλάττῃ πολλάκις ἐλαττωθεὶς σπονδῶν μὲν, ἄρτι τὸν Ἑλλήσποντον ἡμῶν πεπερακότων, ἐδεήθη, διὰ δὲ ὑπεροψίαν τὰ προτεινόμενα ὑπερεῖδε καὶ στρατεύμα αὐθις πολὺ καὶ παρασκευὴν ἀπειρον ἐφ' ἡμᾶς συναγαγὼν ἐπολέμει, βιαζόμενος ἐς πείραν ἐλθεῖν τοῖς ἀμείνοσι, μέχρι συνηνέχθη μεγάλῳ κακῷ. ἡμᾶς δὲ εἰκὸς μὲν ἦν αὐτῷ μείζονα τὴν ζημίαν ἐπιθεῖναι, βιασαμένῳ πολλάκις Ῥωμαίοις ἐς χεῖρας ἐλθεῖν· ἀλλ' οὐχ ὑβρίζομεν ταῖς εὐπραξίαις οὐδ' ἐπιβαροῦμεν τοῖς ἐτέρων ἀτυχήμασι. δίδομεν δέ, ὅσα καὶ πρότερον αὐτῷ προουτένομεν, μικρὰ ἅττα προσθέντες, ὅσα καὶ ἡμῖν ἔσται χρήσιμα καὶ αὐτῷ λυσιτελεῖ πρὸς τὸ μέλλον ἐς ἀσφάλειαν, ἀπέχεσθαι μὲν αὐτὸν τῆς Εὐρώπης ὅλης καὶ Ἀσίας τῆς ἐπὶ τάδε τοῦ Ταύρου (καὶ τούτοις ὅροι τεθίγονται), παραδοῦναι δ'

jatelji su osuđivali njegov nepromišljeni sukob sa Rimljanima i njegovu neumešnost i nerazboritost od samog početka: to što je prepustio Hersones i Lisimahiju zajedno sa oružjem i onolikom opremom pre nego što je i došao u dodir sa neprijateljem, i što je Helespont ostavio bez zaštite (jer, Rimljani nisu očekivali da će se lako izboriti za prelazak). Osuđivali su i njegov poslednji, nerazuman potez: što je najjače trupe svoje vojske učinio beskorisnim sabivši ih na uzak prostor, i što je veće nade polagao u masu kojekakvih novajlija nego u vojnike koji su dugom službom postali pravi ratnici i u tolikim ratovima dostigli pravu odvažnost i smelost. Takvi su se razgovori vodili o Antiohu.

Rimljanima je poraslo samopouzdanje, i mislili su da nema više ničega što ne mogu da postignu zahvaljujući svojoj hrabrosti i pomoći bogova. Veru da ih sreća prati ulivalo im je ponajviše to što su, onako malobrojni, iz naleta, u prvoj bici, na tuđoj teritoriji, porazili tolike narode, i kraljevsku moć, i najamničku silu, i makedonsku slavu, pa i samog kralja koji je imao ogromnu državu i nosio nadimak Veliki – i sve to u jednom danu. I često se u razgovoru čulo: »Beše jednom jedan kralj po imenu Antioh Veliki.«

38 Tako su se Rimljani hvalisali svojim uspesima. A konzul, kada mu je brat Publije oporavljen stigao iz Eleje, primi Antiohove poslanike. Oni su tražili da doznaju šta kralj Antioh treba da učini da bi postao prijatelj Rimljanima.

Publije im je odgovorio ovako: »Antioh je zbog svoje gramzivosti sam sebi kriv i za sadašnje i za prošle događaje: iako je već držao ogromno kraljevstvo (u šta se Rimljani nisu mešali), oteo je od Ptolemeja, svog rođaka, a rimskog prijatelja, Kele-Siriju, zatim upao u Evropu, gde nije imao nikakva posla, i zauzeo Trakiju, izgradio utvrđenja na Hersonesu i podigao Lisimahiju, a onda prodro u Heladu i počeo da podjarmljuje Grke, kojima su Rimljani kratko pre toga bili dali nezavisnost, sve dok kod Termopila nije vojno poražen. Potom se ni kao begunac nije ostavio gramzivosti, nego je, pretrpevši više puta gubitke i na moru, zatražio mir tek kada smo mi prešli Helespont. U svojoj samouverenosti, međutim, on je prezreo ponuđene uslove, iznova sakupio veliku vojsku i neizmer-na sredstva, pa zaratio na nas, navaljujući da se okuša sa boljima od sebe, sve dok ga nije snašla velika nevolja. Bilo bi prirodno da mu mi sada nametnemo veću kaznu, budući da je više puta navaljivao da se bije sa

ἐλέφαντας, ὅσους ἔχει, καὶ ναῦς, ὅσας ἂν ἐπιτάξωμεν, ἕς τε λοιπὸν ἐλέφαντας μὲν οὐκ ἔχειν, ναῦς δέ, ὅσας ἂν ὀρίσωμεν, δοῦναι δὲ καὶ εἴκοσιν ὄμηρα, ἃ ἂν ὁ στρατηγὸς ἐπιγράψῃ, καὶ χρήματα ἕς τὴν τοῦδε τοῦ πολέμου δαπάνην, δι' αὐτὸν γενομένου, τάλαντα Εὐβοϊκὰ αὐτίκα μὲν ἤδη πεντακόσια καί, ὅταν τάσδε τὰς σπονδὰς ἢ σύγκλητος ἐπιψηφίσῃ, δισχίλια καὶ πεντακόσια, δώδεκα δ' ἔτεσιν ἄλλοις ἕτερα μύρια καὶ δισχίλια, τὸ μέρος ἐκάστου ἔτους ἀναφέροντα ἕς Ῥώμην· ἀποδοῦναι δ' ἡμῖν αἰχμάλωτα καὶ αὐτόμολα πάντα καὶ Εὐμένει, ὅσα λοιπὰ τῆς πρὸς Ἀτταλον, τὸν Εὐμένους πατέρα, συνθήκης ἔχει. ταῦτα Ἀντιόχῳ πράττοντι ἀδόλως δίδομεν εἰρήνην τε καὶ φιλίαν, ὅταν ἡ σύγκλητος ἐπιψηφίσῃ.»

39 Τοσάδε προϋτείνειν ὁ Σκιπίων, καὶ πάντα ἐδέχοντο οἱ πρέσβεις. τό τε μέρος αὐτίκα τῶν χρημάτων καὶ τὰ εἴκοσιν ὄμηρα ἐκομίζετο, καὶ ἦν αὐτῶν Ἀντίοχος ὁ νεώτερος υἱὸς Ἀντιόχου.

ἕς δὲ τὴν Ῥώμην οἱ τε Σκιπίωνες καὶ ὁ Ἀντίοχος πρέσβεις ἔπεμπον, καὶ ἡ βουλή τοῖς ἐγνωσμένοις συνετίθεντο. καὶ ἐγράφοντο συνθῆκαι τοὺς Σκιπίωνος λόγους βεβαιοῦσαί τε καὶ περὶ τῶν ἀορίστων ἐπιλέγουσαι καὶ βραχέα ἄττα προσεπιλαμβάνουσαι, ὅρον μὲν Ἀντιόχῳ τῆς ἀρχῆς εἶναι δύο ἅκρας, Καλύκαδνόν τε καὶ Σαρπηδόνιον, καὶ τάσδε μὴ παραπλεῖν Ἀντιόχον ἐπὶ πολέμῳ, ναῦς δὲ καταφράκτους ἔχειν δωδέκα μόνας, αἷς ἕς τοὺς ὑπηκόους πολέμου κατάρχειν· πολεμούμενον δὲ καὶ πλέοσι χρῆσθαι· μηδὲνα δ' ἐκ τῆς Ῥωμαίων ξενολογεῖν μηδὲ φυγάδας ἐξ αὐτῆς ὑποδέχεσθαι καὶ τὰ ὄμηρα διὰ τριετίας ἐναλλάσσειν, χωρὶς γε τοῦ παιδὸς Ἀντιόχου.

ταῦτα συγγραψάμενοί τε καὶ ἕς τὸ Καπιτώλιον ἕς δέλτους χαλκᾶς ἀναθέντες, οὐ καὶ τὰς ἄλλας συνθήκας ἀνατιθέασιν, ἔπεμπον ἀντίγραφα Μαλλίῳ Βούλσωνι τῷ διαδεδεγμένῳ τὴν Σκιπίωνος στρατηγίαν. ὁ δ' ὤμνυ τοῖς Ἀντιόχου πρέσβεσι περὶ Ἀπάμειαν τῆς Φρυγίας καὶ ὁ Ἀντίοχος ἐπὶ τοῦτο πεμφθέντι Θέρμῳ χιλιάρχῳ.

Τοῦτο μὲν δὴ Ἀντιόχῳ τῷ Μεγάλῳ τοῦ πρὸς Ῥωμαίους πολέμου τέλος ἦν. καὶ ἐδόκει μέχρι τοῦδε προελθεῖν μόνου διὰ χάριν τὴν ἕς τὸν παῖδα τὸν Σκιπίωνος Ἀντιόχῳ γενομένην...

Rimljanima. Ali mi nismo oholi kad nam stvari dobro idu, niti drugima otežavamo njihove muke. Dakle, nudimo mu sve što i ranije, dodajući još ponešto što će biti nama probitačno, a i njemu korisno radi buduće sigurnosti. On će se povući iz cele Evrope i iz azijskih oblasti s ove strane Taura (kojima će granice naknadno biti određene); predaće sve slonove koje ima i lađa koliko naredimo; ubuduće neće držati slonove, a lađa će imati koliko mi odredimo; daće i dvadeset talaca, po spisku koji sastavi naš komandant;⁹⁴ za troškove rata, koji je počeo njegovom krivicom, platiće odmah pet stotina eubejskih talanata, a kad Senat potvrdi mir, još dve hiljade i petsto; preostalih dvanaest hiljada dostavljaće u Rim tokom narednih dvanaest godina; predaće nam sve ratne zarobljenike i prebege, a Eumenu će vratiti što još preostaje po ugovoru sa njegovim ocem Atalom. Ako Antioh sve ovo sprovede bez pritvornosti, nudimo mu mir i prijateljstvo kad Senat potvrdi ugovor.«

39 Toliki su bili Scipionovi uslovi, i poslanici ih sve prihvatili. Odmah su predali deo novca i dvadeset talaca, među kojima je bio i Antiohov mlađi sin Antioh.⁹⁵

Tad i Scipioni i Antioh pošalju legate u Rim, i Senat se saglasi sa onim što je dogovoreno. Sastavljen je ugovor koji daje snagu Scipionovim odredbama i utvrđuje što nije bilo precizirano, dodajući još nekoliko sitnica: granicu Antiohove države činiće dva rta, Kalikadnos i Sarpedon,⁹⁶ i Antioh je neće prelaziti radi ratovanja; imaće svega dvanaest pokrivenih lađa, sa kojima će moći da krene u rat protiv sebi potčinjenih, a ako sam bude napadnut, moći će da upotrebi i veći broj; neće uzimati najamnike sa rimske teritorije, i neće primiti nikoga ko sa nje pobegne, a taoce će menjati na svake tri godine, osim svoga sina.

Pošto je to sastavljeno i na bronzanim pločama postavljeno na Kapitol (gde se i inače izlažu ugovori), prepis ugovora je poslat Manliju Vulsonu,⁹⁷ koji je bio preuzeo komandu od Scipiona. On u frigijskoj Apameji položi zakletvu pred Antiohovim izaslanicima, a Antioh pred vojnim tribunom Termom, koji mu je u tu svrhu poslat.

Tako se za Antioha Velikog svršio rat protiv Rimljana, i bilo je onih koji su mislili da je rat vođen samo dotle zato što se Antioh prijateljski poneo prema Scipionovom sinu.

Napomene

¹ Antioh je 196. obnovio Lisimahiju spaljenu od Tračana (Liv. 33,38, App. *Syr.* 1).

² Opsada je imala za cilj da podrži operacije kraljeve flote, pa je posle poraza kod Mionesa izgubila smisao.

³ Kapadokija je bila kraljevina zavisna od Seleukida. Njen vladar Arijarat IV (220–164) bio je Antiohov zet i saveznik (mada će, posredništvom svog zeta Eumena, kasnije postati saveznik Rimljana).

⁴ Skaur je verovatno bio *legatus*.

⁵ Vidi Kartu 2.

⁶ Gaj Livije Salinator komandovao je flotom kao pretor (191, drugi put). Konzul 188. godine. Vidi i napomenu 7.

⁷ Fokeja je bila pod Antiohovom vlašću verovatno od 197. godine. Tokom rata sa Rimljanima ona se 191. predala Liviju, ali je posle pobede Antiohove mornarice kod Panorma prešla opet na njegovu stranu (v. niže, Apijan 22 i 25).

⁸ Enos i Maronija su trački gradovi u kojima su tada bile Antiohove posade.

⁹ Eumen II, najstariji sin Atala I, nasledio je oca na pergamskom prestolu 197. i vladao do smrti 158. godine. Ugrožen Antiohovom osvajačkom politikom, Eumen je stupio u savezništvo sa Rimom, što će posle pobede kod Magnezije doneti njegovoj kraljevini veliko teritorijalno proširenje (v. niže 56,2–4). Narednih godina vodio je ratove protiv bitinijskog kralja Prusije i pontskog kralja Farnaka, i odneo veliku pobedu protiv Galačana (koja mu je donela nadimak *Soter*). Svoju prestonicu raskošno je ukrasio (podigavši između ostalog Veliki žrtvenik) i učinio je jednim od najznačajnijih helenističkih kulturnih centara.

¹⁰ U istoj ulozi spominju ga Pol. 21,13, Diod. 29,7, i niže Apijan 29. Inače nepoznat.

¹¹ Publije Scipion je imao dva sina: stariji, Publije, bio je slabog zdravlja i verovatno se nije prihvatao vojnih službi, tako da se ovde gotovo izvesno radi o mlađem, Luciju.

¹² Grad na Eubeji.

¹³ Misli se na uzajamna poslanstva i susrete rimskih i Antiohovih pregovarača u periodu od 196. do 193. godine. Poslednji rimski predlog Antiohu tada je bio da ili napusti Evropu ili vrati slobodu grčkim gradovima u Aziji.

¹⁴ Livije ovu izreku prenosi iz Polibija (21,15,9) izmenjenu: trebalo bi da budu uzda i jahač. To je poenta Stesihorove basne, koju kao primer te književne vrste daje Aristotel (*Rhet.* 1393b). Pričom o konju koji je u želji da se osveti jelenu prihvatio od nekog čoveka obećanje da će mu pomoći ako pristane da mu ovaj stavi uzdu i uzjaše ga, pa tako postao čovekov rob, Stesihor je želeo da ukaže na opasnost koja je njegovim sugrađanima pretila od tiranina Falarida.

¹⁵ Vidi Kartu 3.

¹⁶ Tj. na desnoj obali reke; v. Kartu 4.

¹⁷ Dasi (*Dahae*) su nomadska plemena iz azijskog dela Skitije, istočno od Kaspijskog jezera. Bili su poznati kao izvrsni strelci na konjima.

¹⁸ *Ita ut extremi minus mille pedes a vallo abessent*. Nejasno je koje vojske, i od kojeg palisada.

¹⁹ Gnej Domicije Ahenobarb, pretor 194, konzul 192. godine.

²⁰ Nosili su lak kožni štit, lat. *caetra* (ili *caetra*). Uobičajena oprema Hispanaca, Afrikanaca i Britanaca.

²¹ Turmom se nazivala najmanja konjička jedinica; brojala je oko 30 konjanika.

²² Verovatno je Makedonce poslao Filip.

²³ Tj. kao najamnici.

²⁴ Ime nose po oklopu, lat. *lorica*. Vidi i napomenu 25.

²⁵ Katafrakti su oklopna konjica čiji su i konji pokriveni oklopom.

²⁶ Livije se ovde služi *rimskim* vojnim terminom u značenju koje je taj termin imao u njegovo doba.

²⁷ Taj termin u helenističko doba označava elitnu vojnu jedinicu, bez obzira na njen sastav ili veličinu.

²⁸ Tj. iza konjice.

²⁹ Teško naoružani pešaci sa štitovima ukrašenim srebrom.

³⁰ Cirteji (ili Kirtiji) su pleme koje je bez stalnih naseobina boravilo na teritoriji severne Medije i Persije, živeći prvenstveno od pljačke.

³¹ Elimaida je oblast u Persiji (poznata i kao Suzijana).

³² Vidi napomenu 3.

³³ Pod pretpostavkom da Livije »kraljevom alom« naziva elitni konjički odred – hete-re (v. niže Apijan 32 i napomenu 87), i da se na nju (a ne na prethodno spomenute konjičke jedinice) odnosi ova rečenica, postavlja se pitanje da li se radi o Sirijcima, Frigijcima, Lidanima u etničkom smislu ili o makedonskim naseljenicima po tim zemljama.

³⁴ Tj. jednogrbe kamile.

³⁵ U tradiciji koja potiče od Aleksandra, vladar se nalazi na desnom krilu vojske, lično predvodeći napad.

³⁶ Antipatar, verovatnije sinovac Seleuka II i time Antiohov brat od strica, bio je i na čelu poslanstva koje je posle poraza kod Magnezije vodilo sa Senatom pregovore o miru.

³⁷ Minion je bio kraljev heter i glavni savetnik. Učestvovao je u pregovorima s Rimljanima u Efesu 193. godine (Liv. 35,16,2–6). Apijan (v. niže, 33) ga zove Mindion.

³⁸ Zeuksid, Antiohov saradnik od samog početka njegove vladavine, bio je vojskovođa, diplomata i strateg Lidije.

³⁹ Filip, Antiohov brat po mleku, komandovao je slonovima već u bici kod Rafije, 217. godine (Pol. 5,82,8). Ta bitka je započela uspešnim napadom Antiohovich slonova na slonove Ptolemeja IV (ali se ipak završila Antiohovim porazom).

⁴⁰ Kolone falange su se razmakle da bi u pozadinu propustile laku pešadiju, koja je otpočinjanjem bitke izvršila svoj zadatak. Upor. niže kod Apijana 35.

⁴¹ Pod kolenima.

⁴² Marko Emilije Lepid, konzul 187. i 175. godine, *pontifex maximus* 180. godine.

⁴³ Tj. pred zorom.

⁴⁴ Reč je možda o Antiohovom strategu koji je još 222. godine učestvovao u borbi protiv medskog satrapa Molona.

⁴⁵ Inače nepoznata ličnost.

⁴⁶ Poliksenida je bio zapovednik Antiohove flote u ratu sa Rimljanima: v. niže, Apijan 22, 24 i 27 i napomenu 63.

⁴⁷ Rodoski brodovi su na tom mestu držali u blokadi flotu koju je Hanibal još prethodne godine bio poveo iz Sirije u sklopu Antiohovich ratnih priprema (Apijan 22).

⁴⁸ Vidi napomenu 38.

⁴⁹ Vidi napomenu 36.

⁵⁰ Tačan iznos bio je 350 talanata u gotovini i 127 talanata u žitu (Liv. 38,38,14). Poreklo tog duga nije izvesno: možda je on poticao još iz 216. godine, kad je Eumenov otac Atal bio Antiohov saveznik protiv Aheja.

⁵¹ Toant, etolski strateg, pod parolom slobode za Grčku isposlovao je na panetolskom saboru 192. godine da se Antioh prizove u pomoć protiv Rimljana. Posle poraza kod Termopila (191) prešao je u Aziju i radio na tome da se Antiohove snage vrate u Grčku. Predat Rimljanima, Toant će im kasnije, 169. godine, poslužiti u razgovorima kojima je trebalo privući Etolce na rimsku stranu protiv Perseja.

⁵² Mnasiloh, jedan od kjučnih ljudi u etolskom savezu. Kratko pre bitke kod Termopila predao Antiohu akarnjanski grad Medion, i pokušao da mu preda Tirej (Liv. 36,11–12).

⁵³ Filon i Eubulida, predstavnici demokratske struje u Halkidi, predali su grad Antiohu 192. godine (Liv. 35,51,6–7); inače nisu poznati. Moguće je da je Scipion Afrikanac njih dvojicu smatrao odgovornima za hvatanje svoga sina, te da je ovde posredi neka vrsta lične osвете.

⁵⁴ Poslednja rečenica koju Livije ovde pripisuje Scipionu slična je onome što Svetonije prenosi kao Cezarovu izreku: *saepe ex eo auditum ferunt difficilius se principem civitatis a primo ordine in secundum quam ex secundo in novissimum detrudi* (Suet. Iul. 29,1).

⁵⁵ Livije ih navodi hijerarhijski: tri konzulara, tri bivša pretora i dvojica nobila koji još nisu bili na visokim položajima.

⁵⁶ Eumenu.

⁵⁷ Ptolemej Telmesijski, sin Lisimaha i Arsinoje, koja se kasnije udala za Ptolemeja II Filadelfa, dobio je od Ptolemeja III Euergeta grad Telmes i postao rodonačelnik lokalne dinastije.

⁵⁸ Vidi napomenu 6.

⁵⁹ Aul Atilije Seran, pretor 192. i 173, konzul 170. godine. Komandovao je flotom u rimskim sukobima s Nabisom i Antiohom III 192.–191. godine. Za svog mandata na položaju kurulnog edila 194. godine je, sa kolegom Lucijem Skribonijem Libonom, organizovao prve igre u čast Velike Majke.

⁶⁰ Lađe sa palubom.

⁶¹ Vidi napomenu 9.

⁶² Vidi napomenu 7.

⁶³ Poliksenida, izgnanik sa Rodosa, pojavljuje se u Antiohovoј službi već 209. godine.

⁶⁴ Manije Acilije Glabrijon, *homo novus*, narodni tribun 201, pretor 196. godine. Kao konzul, 191, porazio je Antioha III kod Termopila.

⁶⁵ Poslanstvo iz prethodne godine vratilo se neobavljena posla jer je Senat postavio uslove neprihvatljive za Etolce.

⁶⁶ Poraz kod Kinoskefala 197. godine obavezivao je Filipa V (vladao 221–179) na saradnju s Rimljanima.

⁶⁷ Pruzija je vladao Bitinijom od ~230. do 182. godine. Prema Polibiju (21,11) i Liviju (37,25), Rimljani su od Pruzije tražili da ostane neutralan za vreme njihovog rata sa Antiohom, što je on i prihvatio. Apijan govori drukčije (vidi niže).

⁶⁸ Zapravo Pausistrata, koji se proslavio pobedom nad makedonskim strategom Dinokratom kod Alabande (severna Karija) 197. godine.

⁶⁹ Luka grada Ilija, istočno od Sigeja. Prema predanju, u njoj su se iskricali Grci kada su krenuli na Troju.

⁷⁰ Inače nepoznata ličnost.

⁷¹ Pausistratove lađe su se nalazile u luci Panormu na Samosu.

⁷² Pretor 190. godine.

⁷³ Diofan iz Megalepolja, jedan od vođa Ahejskog saveza; 191. godine Rimljani su zaustavili njegovu agresivnu kampanju protiv Mesene i Zakinta.

⁷⁴ Vidi Kartu 5.

⁷⁵ Kod Livija se u istoj ulozi spominje ličnost po imenu Eudam (v. naročito 37,29).

⁷⁶ Epotide su grede koje su se sa pramca pružale na obe strane i služile da se o njih okači sidro, koje bi inače pri dizanju moglo da ošteti brod (slična stvar se na srpskom zove *granici*), ali su se koristile i kao napadačko oružje u pomorskim bitkama.

U opisu ove bitke kod Livija (37,30,4) stoji da su se Antiohove lađe okrenule u stranu da bi izbegle sudar sa pramcima rodoskih lađa, te da su tako poprečno postavljene bile uzložene udarcima pramačnih greda, a same nisu mogle da napadnu. Nema, međutim, pomena o vodi koja je dodatno ugrozila Antiohove lađe.

⁷⁷ Vidi napomenu 10.

- ⁷⁸ Grad u Tesaliji. Osnovao ga je, sinojkizmom, Demetrije Poliorket 293. godine.
- ⁷⁹ Lucije Emilije Paul, pobednik kod Pidne 169. godine.
- ⁸⁰ Apijan greši u identifikaciji (v. napomenu 11). Afrikanca II usinio je zapravo Publije, stariji sin Publija Scipiona.
- ⁸¹ Vidi napomenu 19.
- ⁸² Tim grčkim terminom Apijan (kao i drugi grčki pisci) naziva rimske legionare.
- ⁸³ Peltast je imao lako naoružanje: mali kožni štit, kratko koplje i mač.
- ⁸⁴ Vidi napomenu 25.
- ⁸⁵ Vidi napomenu 27.
- ⁸⁶ Vidi napomenu 3.
- ⁸⁷ Makedonci su heterima nazivali elitnu konjičku jedinicu koja je služila uz kralja, a Aleksandar Veliki je taj termin primenio na celokupne kraljevske konjičke trupe, što su Seleukidi uzeli u nasleđe. Ipak je verovatno da Apijan ovde govori samo o jednom elitnom odredu.
- ⁸⁸ Vidi napomenu 17.
- ⁸⁹ Vidi napomenu 31.
- ⁹⁰ Vidi napomenu 39.
- ⁹¹ Vidi napomenu 37.
- ⁹² Vidi napomenu 38.
- ⁹³ Kelene su stari frigijski grad koji je Antioh I Soter preimenovao u Apameju.
- ⁹⁴ Tj. konzul.
- ⁹⁵ Antioh IV Epifan, treći sin Antioha Velikog, vladao 175–164.
- ⁹⁶ Sarpedon je rt u zapadnoj Kilikiji, uza samo ušće reke Kalikadna; u neposrednoj blizini je i rt Kalikadnos, koji se kod Strabona (14,5,4) zove Zefirion.
- ⁹⁷ Gnej Manlije Vulson, pretor 195, konzul 189. godine. Uz pomoć deseterice legata (v. gore Liv. 55,7) sklopio mir sa Antiohom 188. godine u Apameji i sproveo odredbe mirovnog ugovora koje su se ticale maloazijskih država i naroda.

Sadržaj sveske 29 (1/2004)

DANIEL MARKOVIĆ	
Letters, Atoms and Transfer of Meaning in <i>De rerum natura</i>	5
DRAGANA DIMITRIJEVIĆ	
Kako je Klodija postala Medeja? (Cic. <i>Cael.</i> 18)	20
JELENA SAVIĆ	
Bitka kod Magnezije u izveštaju Livijevom i Apijanovom	33
MILICA KISIĆ	
»Oruđe krepkih težaka«: Vergilijeve <i>Georgike</i> , knjiga I	79